

Joseph S. Nye, Jr.

VÉGET ÉR-E
AZ AMERIKAI
ÉVSZÁZAD?

Joseph S. Nye, Jr.

VÉGET ÉR-E AZ AMERIKAI ÉVSZÁZAD?

ANTALL JÓZSEF
TUDASKÖZPONT

Budapest, 2017

A fordítás alapjául szolgáló eredeti mű:
Joseph S. Nye, Jr.: *Is the American Century Over?*

Ez a kiadás a Polity Press Ltd., Cambridge engedélyével készült.
Copyright © Joseph S. Nye, Jr., 2015
All rights reserved.

Hungarian translation © Magyarics Tamás, 2017
Hungarian edition © Antall József Tudásközpont, 2017

Jelen kiadvány a jogtulajdonos írásos engedélye nélkül sem részben, sem egészben nem másolható, sem elektronikus, sem mechanikai eljárással, ideértve a fénymásolást, számítógépes rögzítést és adatbankban való felhasználást is!

Fordította
MAGYARICS TAMÁS

Szerkesztette
RÁCZ I. PÉTER

ISBN 978-615-5559-33-4

Antall József Tudásközpont
1093 Budapest, Czuczor utca 2.
www.ajtk.hu

Felelős kiadó ANTALL PÉTER
Felelős szerkesztő SZALA BOGLÁRKA
Borítóterv NÉMETH EMŐKE
Korrektor GÁNGOLY ATTILA
Nyomdai előkészítés EXCALIBUR KFT.
Nyomta és kötötte PRIME RATE KFT.
Felelős vezető DR. TOMCSÁNYI PÉTER

TARTALOM

<i>Köszönetnyilvánítás</i>	7
1. FEJEZET	
Az amerikai évszázad létrejötte	9
2. FEJEZET	
Hanyatlóban?	22
3. FEJEZET	
Kihívók és viszonylagos hanyatlás	28
4. FEJEZET	
Kína felemelkedése	46
5. FEJEZET	
Abszolút hanyatlás. Az USA az új Róma?	66
6. FEJEZET	
Hatalomcserélődések és globális komplexitás	85
7. FEJEZET	
Következtetések	101
<i>Jegyzetek</i>	113
<i>Szakirodalom</i>	123

KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS

Mindenekelőtt köszönet illeti a Polity Pressnél dolgozó Louise Knightot, az ő javaslatára összegeztem és tettem naprakésszé ebben a rövid könyvben a témáról az utóbbi bő két évtizedben felmerült gondolataimat egy szélesebb olvasóközönség számára.

Robert O. Keohane, Strobe Talbott és Ali Wyne hasznos megjegyzéscsikkel láttak el a munka kezdeti szakaszában. Inesha Premaratne nagyszerű kutatómunkát végzett, és Jeanne Marasca hosszú éveken át sok segítséget nyújtott. Hálás vagyok a The Center for Public Leadershipnél és a Harvard Kennedy School of Government keretén belül működő Belfer Center for Science and International Affairsnél dolgozó kollégáimnak a támogatásukért és intellektuális ösztönzésükért, amelynek hatása a reményeim szerint megmutatkozik ezeken a lapokon.

Nagy köszönettel tartozom Molly Harding Nye-nak, nem csupán azért, mert elolvasta és kommentálta a kéziratot, hanem azért a mindennapokban nyújtott támogatásért is, amely nélkül semmi sem lehetséges.

Nincs olyan könyv, mely csupán egyetlen szerző munkája. Abban a szerencsében részesültem, hogy sok olyan embertől tanulhattam, akik átérték az Amerikai Egyesült Államok 20. századi sikertörténetét, az úgynevezett „amerikai évszázadot”. Hálás vagyok mindnyájuknak.

AZ AMERIKAI ÉVSZÁZAD

LÉTREJÖTTE

Véget ér-e az úgynevezett „amerikai évszázad”? Sokan igennel felelnek erre a kérdésre. Az utóbbi években végzett nemzetközi közvélemény-kutatások szerint – a felmérésben részt vevő huszonkét ország közül tizenötben – a válaszadók többsége úgy látja, hogy a jövőben a világ vezető hatalmaként Kína lép az Egyesült Államok helyére, illetve már most is ezt a pozíciót tölti be. A Pew Research Center 2014-es felmérése úgy találta, hogy az amerikaiak mindössze 28 százaléka vélekedik akként, hogy az országuk „mindenki más fölött áll”, míg 2011-ben ez az arány még 38 százalék volt. Ám hogy Mark Twain híressé vált megjegyzését idézzem: „a halálomról szóló hírek erősen túlzók”.

Miután az Egyesült Államok függetlenné vált, Horace Walpole brit politikus keserűen megjegyezte: Nagy-Britannia Szardínia szintjére süllyedt. Pedig akkor Nagy-Britanniát az ipari forradalom valójában éppen átformálta, és újabb száz évre biztosította számára a globális hatalmat. A Massachusetts Institute of Technology (MIT) egyik közgazdásza az 1980-as évek közepén feltette a kérdést: ha a brit birodalom két évszázadot megélt, akkor „mi miért hanyatlunk nagyjából 50 év után?”.¹ Amikor az Egyesült Államok a világ egyetlen szuperhatalmává vált a Szovjetunió összeomlásakor, külön-

féle bestsellerkönyvek II. Fülöp Spanyolországának hanyatlásához hasonlították a helyzetét. Nem sokkal később pedig egy mértékadó politológus már azt jósolta, hogy az USA hamarosan követni fogja a Szovjetuniót, és szintén eltűnik a süllyesztőben.² Szerénynek kell tehát lennünk ilyen óvatosságra intő példák mellett, amikor megpróbálunk választ adni a könyvünk címében feltett kérdésre.

MIKOR KEZDŐDÖTT AZ ÉVSZÁZAD?

Először is tisztáznunk kell, hogy mit értünk „az amerikai évszázad” alatt. Mikor kezdődött? Az egyik lehetséges időpont a 19. század vége lehetne, amikor az Egyesült Államok a világ vezető ipari hatalmává vált. A 20. század hajnalán az USA a világ gazdaságának közel negyedét adta, s közvetlenül a II. világháború előtt még mindig így állt a helyzet.³ Mivel ez a háború összezúzta az összes jelentősebb gazdaságot, úgy, hogy egyben megerősítette az amerikai, az Egyesült Államok közvetlenül a háború után a világ gazdaságának közel a felét képviselte. Fokozatosan, amint más gazdaságok magukhoz tértek és növekedtek, részben az amerikai politika eredményeként, az abnormális amerikai részarány visszatért a háború előtti helyzethez, és az évszázad hátralévő részében maradt is ezen a szinten. Ez a „visszatérés” azonban egyet jelentett az-
zal, hogy az Egyesült Államok részaránya a világ gazdaságban 1945 és 1970 között csökkent, ami a hanyatlás benyomását keltette.

Ha valaki a legnagyobb gazdaság függvényében határozza meg az amerikai évszázadot, akkor az nagyjából a 20. századdal esik egybe, a csúcspontja a század közepére esik, és

körülbelül a most következő évtizedben ér majd véget, amikor az elemzők várakozása szerint Kína válik a világ vezető gazdasági hatalmává. Ha a vásárlóerő-paritást is figyelembe vesszük, azaz a nemzeti vásárlóértékeket egymáshoz hasonlítjuk, akkor a Világbank szerint Kína már le is hagyta az Egyesült Államokat a bruttó nemzeti termék (GDP) terén.⁴ A valutaátváltási ráta alapján mért gazdaságot tekintve más előrejelzések azt valószínűsítik, hogy egy évtizeden belül Kína lesz a világ legnagyobb gazdasága.

Ez azt jelenti, hogy közel van az amerikai évszázad vége?

Nem szükségszerűen. Hatalommal rendelkezni azt jelenti, hogy képesek vagyunk másokat akként befolyásolni, hogy a tetteik által is a mi érdekeink érvényesüljenek. A hatalomgyakorlásnak pedig három módja van: tehetjük kényszerítéssel (bunkósbottal); pénzzel (mézesmadzaggal); valamint vonzerővel vagy meggyőzéssel. A bunkósbot és a mézesmadzag a kemény hatalom sajátja; a vonzerő és a meggyőzés a puha hatalmat jellemzi. A hatalomnak mindezen dimenziói meghatározóak lehetnek, és ezért sem helyes csupán a gazdasági hatalom szempontjából definiálni az amerikai évszázadot. Például amikor az Egyesült Államok a legnagyobb gazdasággá vált a 19. század végén, nem tartották jelentősebb szereplőként számon a globális erőegyensúlyban egészen addig, amíg Theodore Roosevelt és Woodrow Wilson elnökök ennek a gazdasági hatalomnak egy részét nem fektették katonai erőforrásokba. Továbbá, még ha egy ország jelentős erőforrásokkal is rendelkezik, előfordulhat, hogy képtelen azt hatalmi befolyásra felhasználni. Mint ahogy ezt az Egyesült Államok demonstrálta az 1930-as években, amikor ugyan a legerősebb gazdasággal rendelkezett, ám látványos elszigetelődési politikát folytatott. Így amikor Kína lehagyja az Egyesült Államokat a gazdaság

méretét tekintve, nem leszünk automatikusan az amerikai évszázad végének szemtanúi a gazdasági, a katonai és a puha hatalom dimenzióinak szempontjából. (Ráadásul, ahogy azt majd az alábbiakban látni fogjuk, a GDP mérete a gazdasági hatalom mindössze egyik aspektusa.)

Az amerikai évszázad meghatározásának és datálásának célravezetőbb módja az, ha nem csupán a hatalom erőforrásait vesszük számba, hanem azt is, hogy az Egyesült Államok hogyan használta ezeket az erőforrásokat arra, hogy befolyásolja a globális erőegyensúlyt.⁵ A 19. században az amerikaiak a gazdasági hatalmukat a világ többi részével való kereskedésben kamatoztatták, de csekély szerepet játszottak a globális erőegyensúlyban. George Washington javaslatának megfelelően, hogy tartózkodjon az országot gúzsba kötő szövetségtől, a nyugati féltekére fókuszáló Monroe-doktrínát követve az Egyesült Államok mindössze elhanyagolható szerepet játszott a globális egyensúlyban. Nem tartott fent egy nagy, állandó hadsereget, és az 1880-as években az amerikai haditengerészet kisebb volt, mint a chilei. Az amerikaiak nem riadtak vissza a katonai hatalomgyakorlástól (ahogy azt Mexikó és a bennszülött amerikai nemzetek is tanúsítani tudják), de az európai nagyhatalmakkal szembeni magatartásukat az elszigetelődési politika, az izolacionizmus jellemezte. Az 1898-as spanyol–amerikai háborúban az Egyesült Államok megszerezte a hanyatló Spanyolország gyarmatai közül Kubát, Puerto Ricót és a Fülöp-szigeteket; ám a formális globális imperializmusnak ez az időszaka rövid volt. Miközben Theodore Rooseveltről ráncba szedte az amerikai haditengerészetet, és kipróbálta magát a globális diplomáciában, az amerikai külpolitika továbbra is elsősorban a nyugati féltekére összpontosított.

Ugyanakkor az I. világháborúba való amerikai belépés óriási változást hozott. Ahogy azt Michael Lind a közelmúltban kifejtette:

[A]z amerikai évszázad 1914-ben kezdődött. Az amerikai évszázad idén ért véget. Amerika külpolitikája az összeomlás állapotában van, Amerika gazdasága nem működik jól, és az amerikai demokrácia romokban hever. Az az időszak, amikor más országok az Egyesült Államokban a külpolitikai megfontoltság, a demokratikus kapitalizmus és a liberális demokrácia sikeres modelljét látták, valószínűen a múlté. Amerikai évszázad, 1914–2014. Nyugodjon békében!⁶

A túlzástól eltekintve, 1917-ben Woodrow Wilson valóban szakított a hagyománnyal, és az amerikai történelemben először katonákat küldött harcolni Európába. Továbbá a Nemzetek Szövetségének felállítását javasolta a kollektív biztonság globális megszervezésére. Miután a Szenátus elutasította az amerikai részvételt a Népszövetségben és a csapatok hazatértek, Amerika „visszatért korábbi önmagához”, „a normális” Amerikához. Az Egyesült Államok annak ellenére, hogy immár jelentős tényező volt a globális erőegyensúlyban, eltökélt elszigetelődéspolitikát folytatott az 1930-as években. Így pontosabb lenne, ha az amerikai évszázadot ahhoz a dátumhoz kötnénk, amikor Franklin Roosevelttel vezetésével az Egyesült Államok belépett a II. világháborúba. Henry Luce – misszionárius szülők gyermeke – ebben a helyzetben az elszigetelőedés ellenében a háborúba való amerikai részvétel ösztönzésére írta híres 1941. februári vezércikkét „az amerikai évszázadról” a *Life* magazinban.⁷

Hasonlóan jelentőségteljesek voltak Harry Truman döntései a háború után, amelyek tartós katonai jelenlétet vezettek

külföldön. Amikor Nagy-Britannia túlságosan gyenge volt 1947-ben ahhoz, hogy támogassa Görögországot és Törökországot, az Egyesült Államok lépett a helyébe. Nagy összegeket investált 1948-ban a Marshall-tervbe, 1949-ben létrehozta a NATO-t, és 1950-ben az Egyesült Nemzetek Szervezete Koreában harcoló koalíciójának az élére állt. A fentiek a feltartóztatás stratégiájának az elemcít alkották. Ahogy a diplomata George Kennan (és mások) látták a világot a II. világháború után, az ipari termelés és erő öt nagyobb területen koncentráldott: az Egyesült Államokban, a Szovjetunióban, Nagy-Britanniában, Európában és Japánban. Az amerikai érdekek azt diktálták, hogy a másik négy közül hárommal szövetségre lépjen a szovjet hatalom növekedésének feltartóztatására. Amerikai katonák maradtak Európában, Japánban, Koreában és máshol is mind a mai napig.

A világot 1945 és 1991 között kétpólusúnak írták le, amelyben két szuperhatalom messze a többiek fölött állt. Az Egyesült Államok és a Szovjetunió aránytalanul nagy mértékben részesült az erőforrásokból, a szövetséges befolyási övezetekből, és a másik kárára versengett az el nem kötelezett világban. A két óriás nukleáris fegyverkezési hajszát folytatott egymással, miközben egymás hatalmát ellensúlyozták. Azt követően azonban, hogy a berlini fal 1989-ben leomlott és a Szovjetunió 1991-ben felbomlott (elsősorban belső okok miatt), az Egyesült Államok a világ egyetlen szuperhatalmává vált.

Jóllehet a terminológia nem éppen találó, a nemzetközi kapcsolatok elméletalkotói ezt „egypólusú” világnak nevezték. Még azt is lehetne mondani, hogy 1991 a harmadik lehetséges időpont az amerikai évszázad kezdetére, amikor az Egyesült Államok az egyetlen olyan hatalommá vált, amelyik képes volt erőt mutatni az egész világon. Az amerikai haditengerészet

akkora volt, mint az utána következő tizenhét nemzeté együttvéve, de az amerikai haderők fölényt élveztek a levegőben is; az Egyesült Államok vezető szerepet játszott a világűrben és a kibertérben; az amerikai védelmi költségvetés a világ ilyen típusú kiadásainak közel felét tette ki. Ezen körülmények között rendkívül nehézé vált más államoknak olyan koalíciókat alkotni, amelyek ellensúlyozni tudták az amerikai katonai erőt.

AZ AMERIKAI HEGEMÓNIA MÍTOSZAI

A modern történelemben egyetlen állam sem rendelkezett akkora katonai túlerővel, mint az Egyesült Államok. Egyes elemzők ezt amerikai „hegemóniának” nevezik, és a 19. században érvényesülő brit egyeduralomhoz hasonlítják. Gyakran hallani, hogy az Egyesült Államok „a jelek szerint az utolsó globális hegemón, Nagy-Britannia nyomdokán halad”.⁸ A történelmi analógia népszerű, ám félrevezető.

Az úgynevezett *Pax Britannica* idején Nagy-Britannia nem rendelkezett azzal a túlsúllyal, mellyel napjainkban az Egyesült Államok rendelkezik. A brit politika arra irányult, hogy akkora haditengerészetet tartson fenn, amelyiknek a mérete meggyezt az utána következő két másik együttes erejével; Nagy-Britannia olyan birodalom fölött rendelkezett, amelyben soha nem nyugodott le a nap, és az emberiség több mint negyede fölött uralkodott. Mindennek ellenére jelentős különbségek voltak a birodalmi Nagy-Britannia és napjaink Amerikájának erőforrásai között. Nagy-Britannia az I. világháború idejére a katonaságát tekintve mindössze a negyedik helyet foglalta el a nagyhatalmak sorában, míg a katonai kiadásokat nézve a harmadik volt.⁹ A védelem költségei átlagosan a GDP 2,5-

3,4 százalékát emésztették fel, és a birodalom nagy részben a helyi csapatokra támaszkodott. Az I. világháborúban szolgáló 8,6 millió brit katonának közel egyharmada a birodalom tengerentúli területeiről származott.¹⁰ Ám a nacionalizmus megerősödésével egyre nehezebbé vált Londonnak hadat üzenni a birodalom nevében, és a II. világháború kitörésének idejére a birodalom védelme inkább teherré, semmint előnnyé vált. Az Egyesült Államok az amerikai birodalomról szóló kellőképpen át nem gondolt beszéd ellenére nagyobb szabadságot biztosít, mint annak idején Nagy-Britannia. És miközben Nagy-Britanniának erős szomszédokkal (Németország és Oroszország) kellett szembenéznie, Amerikának előnye származik a két óceánból és a gyenge szomszédokból.

Ráadásul a „hegemonia” kifejezést sokféle és zavarba ejtő módon használják. Nincs általánosan elfogadott álláspont arra nézve, hogy mennyi egyenlőtlenséget foglal magába, és milyen típusú erőforrások alkotják a hegemoniát. Egyes szerzők a „hegemonikus” szót felváltva használják a „birodalmival”, de formális birodalom nem szükséges a hegemoniához. Mások „a nemzetközi rendszer irányítójaként” hivatkoznak rá, de hozzátesszik, hogy ez a fajta szerep ritkán fordult elő.¹¹ Megint mások a kifejezést egyenértékűnek tekintik az elsőbbséggel vagy a legtöbb erőforrás fölötti ellenőrzéssel, és a 19. századi Nagy-Britanniáról mint hegemonról beszélnek annak ellenére, hogy harmadik volt (az Egyesült Államok és Oroszország mögött) a GDP-t tekintve, és harmadik (Oroszország és Franciaország mögött) a katonai kiadások terén még a hatalma csúcspontján, 1870-ben is. Miközben Nagy-Britannia túlerővel rendelkezett a haditengerészetet tekintve, a hatalmát más területeken ellensúlyozták. Hasonlóképpen azok, akik amerikai hegemoniáról beszélnek 1945 után, nem veszik fi-

gyelemben azt, hogy az amerikai katonai hatalmat több mint négy évtizeden át ellensúlyozta a Szovjetunió. Az amerikaiak aránytalanul nagy hatalmat élveztek a világ gazdaságban, de a politikai és katonai tevékenységüket a szovjet hatalom korlátok közé szorította.

Egyes kutatók az 1945 utáni időszakot liberális jellemzőkkel rendelkező, Amerika vezette hierarchikus rendként írják le, amelyben a gyengébb államoknak intézményi hozzájárulást biztosítottak az amerikai hatalom gyakorlásához, és az Egyesült Államok közjavakat juttatott számukra, valamint több országra kiterjedő (multilaterális) szabályok és intézmények laza rendszerén belül működött. Ahogy John Ikenberry jellemzi: „az Egyesült Államok globális szolgáltatásokat nyújtott – így például biztonsági védelmet és a szabad piacok támogatását –, amelyek miatt más államok készek voltak együttműködni ahelyett, hogy ellenálltak volna az amerikai elsőbbségnek”.¹² Néhány elemző rámutat arra, hogy egyes hasznot húzó államoknak ésszerű lehet ennek az intézményes keretnek a fenntartása még akkor is, ha az amerikai erőforrások csökkennek.¹³ Ebben az értelemben az amerikai évszázad túlélheti az erőforrások terén elvesztett amerikai primátust. Mások úgy érvelnek, hogy ez a nyitott liberális intézményi rend a végéhez közeledik, amint új hatalmak emelkednek fel.

A bírálók arra hívják fel a figyelmet, hogy mindig is sok fikció keveredett a tényekkel az amerikai hegemonia mitológiájában.¹⁴ Soha nem volt ténylegesen világrend, helyette inkább hasonló gondolkodású államok csoportja koncentrált az amerikai földrészen és Nyugat-Európában, és a rendszer korántsem járt mindig kedvező hatásokkal a kívülállókra. Ahogy Henry Kissinger megjegyzi: soha egyetlen valódi globális világrend sem létezett.¹⁵ Mivel a világ legnagyobb országai

– Kína, India, Indonézia és a szovjet tömb – nem voltak tagok, az amerikai világrend valójában a világ alig felére terjedt ki. A globális katonai egyensúly terén az Egyesült Államok nem volt hegemónikus. A gazdaságban az amerikai vezetés olyan liberális intézményeket, szabályokat és gyakorlatot hozott létre, amelyek uralták a világ gazdaságát, de mindössze a világ felén. A pontosságra törekedve: ezt „félhegemóniának” lehetne nevezni.

Egy norvég kutató, Geir Lundestad egy ízben „meghívásos birodalomként” kategorizálta az 1945 utáni amerikai világrendet, és a gondolat támogatói azzal érveltek, hogy az amerikaiak a több országra kiterjedő intézmények megteremtésével és azzal, hogy más államoknak is lehetővé tették a hozzáférést a hatalomhoz, legitimáltak egy olyan liberális rendet, amely elméletileg túlélheti az Egyesült Államok fokozatos hanyatlását.

A kérdés, hogy lehetséges-e Kínát, Indiát, Brazíliát és a többi feltörekvő hatalmat bevonni ebbe a rendszerbe. Mások mellett Amitav Acharya is azt vallja, hogy nem; ő egy regionalizmuson és többfajta narratíván alapuló jövőbeli világrendet lát. Egy olyan multiplex filmszínház metaforájával él, amelyben nemcsak egy filmet játszanak, hanem ugyanazon fedél alatt számos, egymáshoz hasonló választási lehetőség lesz. „Ebből következően ahelyett, hogy lekövekelnénk magunkat egy amerikai vezetésű liberális világrend mellett, fel kell készülnünk arra, hogy »eljussunk oda, ahová még senki nem merészkedett«.”¹⁶

FÉLHEGEMÓNIA

Ahogy korábban láttuk, a „hegemónia” kifejezés túlságosan pontatlan ahhoz, hogy használhassuk „az amerikai évszázad” meghatározásához. Időnként az erőforrások nagyobb hányadának birtoklását jelenti, máskor azt a magatartást, hogy másoknak fektet le szabályokat, megint máskor pedig a kívánt eredmények elérését. A többértelműség miatt nem lehet megjelölnünk azt az időpontot sem, amikor kezdődik vagy végződik. Noam Chomsky éppenséggel azt állítja, hogy „Kína elvesztése” volt az első jelentősebb lépés „Amerika hanyatlásában”, azaz nagyjából az a dátum, amihez sokan mások a felemelkedést kapcsolják.¹⁷ Ha volt egyáltalán amerikai hegemónia, akkor az 1945-tel kezdődött volna, amikor az Egyesült Államoké volt a II. világháború eredményeként a világ gazdaságának fele, és 1970-ig tartott volna, amikor a világ termelésében az Egyesült Államok részaránya a háború előtti egynegyedre süllyedt. Ám ez alatt az időszak alatt az Egyesült Államok gyakran sikertelen volt – így a szovjetek nukleáris fegyvercserzára tettek szert; a kommunisták átvették a hatalmat Kínában és Vietnám felén; patthelyzet alakult ki a korai háborúban; a szovjetek elfojtották a magyarországi és a csehszlovákiai forradalmakat; Castro uralma alá vonta Kubát; és így tovább. Ilyen módon a „hegemónia” szó helyett én inkább a „primátus” vagy „elsőbbség” kifejezést használnám – az erőforrások mindhárom típusából való aránytalan (és mérhető) részesedést szem előtt tartva.

Az Egyesült Államok 1945 után fölényt élvezett a gazdasági erőforrások terén, ám a hatalom politikai-katonai dimenziójában a világ inkább kétpólusú, semmint „hegemonikus”

volt, a Szovjetunió ellensúlyozta az amerikai hatalmat. Az egypólusúság mindössze a Szovjetunió 1991-ben bekövetkező felbomlásával érkezett el. Ami pedig a közjót jótékonyan adományozó hegémont illeti: az amerikai világrend valóban megosztott olyan dolgokat a világ egyes részeivel, mint a biztonság és a jólét, de ezek jobbjára csak a klub tagjainak járó szolgáltatások voltak. Számos klubtagsággal nem rendelkező országnak – többek közt Indiának, Kínának, Indonéziának, Kongónak, Iránnak, Guatemalának és Chilének – a klubtagoknak nyújtott biztonsági és jóléti szolgáltatások nem tűntek éppen jótékony közjónak. A hegémónia felfogásában rejlő ezen kétértelműségek miatt szerencsésebb „az amerikai évszázadot” olyan időszakként megjelölni, amelyik a II. világháborúval kezdődik, mikor az Egyesült Államok anélkül, hogy teljesen ellenőrzése alatt tartotta volna őket, primátust élvezett a gazdasági erőforrásokban, és központi szereplővé vált a globális erőegyensúlyban. Így „az amerikai évszázad” születési ideje: 1941; halálának dátuma: bizonytalan.

A kérdésünkre tehát a rövid válasz az, hogy nem, nem jött még el az ideje az Amerika utáni világnak. De sem ebben a könyvben, sem bármelyik másban nem láthatunk a jövőbe, hiszen a kiszámíthatatlanul bekövetkező események miatt oly sok lehetséges jövő létezhet. Ráadásul ezek a kiszámíthatatlanságok egyre nagyobb szerepet kapnak, minél távolabbra akarunk tekinteni az időben. Ilyen módon fontos az időhorizont megállapítása. Például, ha „az amerikai évszázad” 1941-ben kezdődött, akkor az Egyesült Államok még mindig primátust élvez-e az erőforrások terén, és központi szerepet játszik-e az államok közötti globális erőegyensúlyban 2041-ben? Én úgy vélem, hogy igen. Ebben

az értelemben az amerikai évszázadnak nincs vége, de a nemzetközi és a nem állami erők miatt mindenképpen változik számos, az alábbiakban érintett módon. Először azonban azzal a váddal kell foglalkoznunk, mely szerint az Egyesült Államok hanyatlík.

2. FEJEZET

HANYATLÓBAN?

Ellentmond a józan észnek és a történelemnek, ha azt hisszük, hogy az Egyesült Államok örökké birtokolni fogja a világhatalom döntő részét. Ám milyen hosszú egy ország életciklusa? A politikai entitások társadalmi konstrukciók, amelyek az emberi szervezetekkel szemben – ahol egy évszázad általában a határ (noha a tudomány ezt majd feltehetően kitolja) – nem rendelkeznek egyértelmű élettartammal. Amikor ránézünk valakire, többnyire meg tudjuk állapítani, hogy az illető hanyatló állapotban van-e, habár ez attól is függ, hogy milyen funkcióra koncentrálunk – például sportteljesítményre vagy szellemi frissességre. A nemzetek esetében nehezebb fogódzót találni, és az időhorizont sokkal tágabb lehet. Róma Kr. u. 117-ben érte el a csúcspontját, de a Nyugatrómai Birodalom csak nagyjából három és fél évszázaddal később omlott össze, miközben a Keletrómai Birodalom egészen 1453-ig fennmaradt.

TÖRTÉNELMI TANULSÁGOK

Az ehhez hasonló problémák ellenére néhány elemző és történész megpróbált évszázados mintázatokat megkülönböztetni a kiemelkedő országok életciklusában. 1919-ben a brit

geopolitikus, Sir Halford Mackinder arra a következtetésre jutott, hogy a nemzetek közötti egyenlőtlen fejlődés minden száz évben hegemónikus világháborút eredményez. Újabban George Modelski politológus a világ vezetésében százévenként változó ciklusokról beszélt, amelyeket egy jelentősebb háború vezet be, és a győztes hatalmát aztán a háború utáni békeszerződések legitimálják, amely ellen aztán mások fellépnek, és így az elhal. Portugáliát domináns hatalomnak írja le 1516 és 1540; Hollandiát 1609 és 1640; Nagy-Britanniát 1714 és 1740, valamint 1815 és 1850 között; az Egyesült Államok pedig primátust élvezett az 1914–45 közötti globális háborúk után, míg aztán 1973-ban hanyatlani kezdett.¹⁸

Immanuel Wallerstein, egy újmarxista elemző, a harmincéves háborúban megszilárdított holland hegemoniáról beszél, amelyet az 1650-ben kezdődő hanyatlás követett; a brit hegemonia a napóleoni háborúkkal kezdődött a 19. század elején, hanyatlása a század végétől datálható; az amerikai hegemonia a 20. századi világháborúkkal indul, míg a hanyatlás kezdete 1967.¹⁹ Mindkét rendszer a világháborúkat jelöli meg az amerikai kor kezdeteként, ám mindkettő tévesen hosszú távú trendként ítéli meg azt, hogy Amerika részesedése a világ termelésében csökkent 1945–70 között, holott az inkább ciklikus „visszatérés” volt a „megszokotthoz”. Így mindkét gondolati séma csak nehezen tudja megmagyarázni a tény, hogy az Egyesült Államok, amely állítólagosan hanyatlott, a világ egyetlen szuperhatalma lett a század végére.

Számos más gondolati konstrukció született, de a hegemoniáról és a hanyatlásról szóló nagy elméletekben hemzsegek a homályos meghatározások: valójában koncepcionális Prokrasztész-ágyak, amelyek különös módon szakaszolnak vagy értelmezik a történelmet. Ha egy nemzetet egy század-

dal próbálunk azonosítani, az mindig némiképpen önkényes konstrukció. A történclem nem ismétli önmagát. Mark Twain tréfásan megjegyezte, hogy bár ő időnként rímfaragással foglalatostkodik, általában óvakodnunk kell a rímektől, amelyek a legtöbb esetben a saját fejünkben visszhangzanak.

Az amerikaiak nem most kezdtek aggódni a hanyatlásuk miatt. Röviddel a Massachusetts-öbölbeli kolónia 17. századi alapítása után a puritánok közül néhányan a korábbi erények eltűnéséről panaszkodtak. A 18. században az alapító atyák Róma történelmére összpontosítottak, és az új amerikai köztársaság hanyatlása miatt aggódtak. A 19. században Charles Dickens megjegyezte, hogy ha az amerikaiakat hallgatja az ember, általánosan az szűrhető le, hogy „Amerika lehangolt, mindig stagnál, és mindig riasztó válságban van, és soha nem is volt másképpen”²⁰.

A politológus Samuel P. Huntington a hanyatlás öt fázisát különböztette meg a 20. század vége felé: miután a Szovjetunió felbocsátotta az első műholdját 1957-ben; miután Nixon elnök az 1960-as évek végén a többpólusúságról beszélt; az 1973-as arab olajembargó után; az 1970-es évek végi szovjet terjeszkedés után; és Reagan elnök költségvetési és kereskedelmi deficitje kezdett az 1980-as évek végén.²¹ A jelen évszázadban még hozzá kell adni a 2008-as pénzügyi válság és mély recesszió utáni időszakot. Egy Amerikának a világban elfoglalt helyéről készült 2002-es Pew-felmérés szerint az amerikaiak 55 százaléka érezte úgy, hogy az Egyesült Államok fontosabb és erősebb, mint egy évtizeddel korábban, míg mindössze 17 százalék gondolta ellenkezőleg. 2013-ra ezek a számok majdnem pontosan megcserélődtek.²² Ahogy James Fallows rámutat: a „hanyatlás” a II. világháborút követően globális hatalommá emelkedése óta Amerikának rutinszerűen

a valaki más mögé kerülést jelenti. Azelőtt a várakozásoktól való elmaradást jelentette – Istenétől, az alapító atyákétól, az utókorétól –, vagy az ország rég elveszett, nagy napjainak korábbi erényeitől.²³

Ezek az epizódok többet árulnak el a köznapi pszichológiáról, mint a geopolitikai elemzésről, de azt is megmutatják, hogy a hanyatlás eszméje az amerikai politika egyik érzékeny pontja. A kérdés megszámlálhatatlan vádaskodáshoz és tagadáshoz vezet a napi pártpolitikai csatározásokban. Mindez nem sokat számítana, ha hozzájárulna az önkorrekciós erőfeszítésekhez, ahogy Huntington hitte, ám a hanyatlás miatti aggodalom időnként károkat okozó nacionalista és protekcionista politikához vezethet. Ennek fordítottjaként az önteltség időszakai, mint például 2002, ugyancsak károkat okozhatnak az olyan túlterjeszkedéssel, mint Irak megtámadása 2003 márciusában. Semmilyen előny sem származik az amerikai hatalom akár lebecsüléséből, akár túlbecsüléséből.

Mielőtt szemügyre vennénk azt, hogy az Egyesült Államok „hanyatlík-e”, fontos megjegyezni, hogy a kifejezés kétértelmű, és két különböző koncepciót gyúr egybe: a külső hatalom csökkenését és a belső romlást vagy hanyatlást. Az első viszonylagos hanyatlás, míg a második abszolút. Miközben a kettő gyakran összefügg, ez nem szükségszerű. A 17. században Spanyolország külsőleg hanyatlott belső gazdasági bajok következtében. Ezzel szemben a holland gazdaság virágzott, de Hollandia kénytelen volt külső relatív hanyatlást elkönyvelni egyszerűen azért, mert más országok (például Nagy-Britannia) erősebbek lettek. A Velencei Köztársaság, amelyik külső viszonylagos hanyatlást szenvedett el, amikor az adriai kereskedelmi útvonalak máshová tevődtek, továbbra is élvezhette a kulturális fellendülést. A Római Birodalom nyugati fele nem

egy felemelkedő és a hatalma ellen kihívást intéző állam, hanem hódító vándorló törzsek hosszú távú nyomásának esett áldozatául, amelyek közül mindegyik gyengébb volt nála. A közéleti korrupció, a belharcok, valamint az adminisztratív és katonai hatékonyság elvesztése lehetőséget adott a gyenge nomád törzseknek, hogy kifosszák Rómát. A belső abszolút hanyatlás azt jelentette, hogy Róma elvesztette a képességét arra, hogy az erőforrásait hatékony hatalommá konvertálja.

És mi a helyzet a brit birodalommal? A tény, hogy egy közepes amerikai tagállam méretű sziget megszerezte a világ egy-egyede fölötti uralmat, tükrözte Nagy-Britannia helyzetét az ipari forradalom első hullámánál egy olyan korban, amelyben a nacionalizmus még nem terjedt el a glóbuszon. Ennek ellenére a belső erőforrások külső terjeszkedéssé való transzformációjának figyelemre méltó csetével állunk szemben. Ám 1900-ra számosan aggódtak amiatt, hogy Nagy-Britannia képes lesz-e megtartani a pozícióját. Az amerikai szerző, Brooks Adams a brit életerő eltűnését vélte felfedezni a fényűző életmód és amiatt, hogy az ország ódzkodott attól, hogy veszteségeket szenvedjen a búr háborúban. Ezt megcáfolta az a szörnyű veszteség, melyet Nagy-Britannia hajlandó volt elviselni az I. világháborúban. Nagy-Britannia a háborúból a legnagyobb légierővel és haditengerészettel került ki, a birodalma a legnagyobb kiterjedést érte el, ám az olyan külső erők, mint a harmincéves küzdelem Németországgal, az Egyesült Államokhoz és Japánhoz hasonló új tengeri hatalmak felbukkanása, továbbá a nacionalizmus megerősödése a birodalomban, csökkentette viszonylagos erejét. A belső abszolút hanyatlás jelei is mutatkoztak, így a brit ipar termelékenységét nem sikerült fenntartani, különösen az olyan új szektorokban, mint a vegyipar és az elektromosság, míg az oktatási rendszer a klasszikus képzést

előnyben részesítette gyarmati vezetők részére a tudománnyal és a technológiai tudással szemben. Sikeres vállalkozók kívántak csatlakozni a földbirtokosi osztályokhoz ahelyett, hogy egyik vállalkozás után a másikba vágtak volna bele, és a tőke nagymértékű exportja (a nettó nemzeti termék 8 százalékát meghaladóan) kétes áldásnak bizonyult, mivel Nagy-Britannia otthon a szükségesnél kevesebbet fektetett be. A birodalom fő problémája azonban a relatív hanyatlás volt. A brit hatalom túlélhette volna a belső gondokat, ha más hatalmak nem erősödtek volna meg. Mielőtt megvizsgálánánk Amerika belső problémáit, fontos feltenni a kérdést a viszonylagos hanyatlásról és arról, hogy milyen más hatalmak jelenthetnek kihívást az Egyesült Államok számára.

3. FEJEZET

KIHÍVÓK ÉS VISZONYLAGOS HANYATLÁS

Még akkor is, ha az Egyesült Államok abszolút értelemben nem hanyatlik, az amerikai évszázad egyszerűen mások fel-emelkedése miatt érhet véget. Egy másik ország erősebb lehet, mint az Egyesült Államok, mint ahogy Nagy-Britannia erősebbé vált, mint a virágzó Hollandia a 17. században. A 19. század végén Németország és Oroszország egyidejű fel-emelkedése Európában, ugyanakkor Japáné a Csendes-óceán térségében, továbbá az Egyesült Államoké a nyugati féltekén arra indította Nagy-Britanniát, hogy kiegyezzen az Egyesült Államokkal több kérdésben, és az Európához közeli vizekre korlátozza haditengerészeti doktrínáját (egy akkora haditengerészet fenntartását, amelyik nagyobb az utána következő kettőnél). Egyetlenegy ország sem előzheti meg az Egyesült Államokat, de államok szövetségei véget vethetnek az amerikai uralomnak, és korlátozhatják egy nemzetközi rend fenntartásában. Léteznek-e tényleges jelöltek ilyen szerepekre?

EURÓPA

Amikor Európa egységként működik, a világ legnagyobb gazdaságát jelenti. Noha az amerikai gazdaság négyszer nagyobb,

mint Németországé, az Európai Unió tagállamainak összeadódó GDP-je valamivel magasabb, mint az Egyesült Államoké, és Európa közel 500 milliós lakossága jóval nagyobb Amerika 310 milliós népességénél. Az amerikai egy főre eső jövedelem magasabb, mint az EU-ban, de a humán tőke, a technológia és az export tekintetében Európa nagyon is az Egyesült Államok egyenrangú versenytársa. A 2010-es válságig, amikor a költségvetési problémák Görögországban és másutt is aggodalmat keltettek a pénzügyi piacokon, egyes közgazdászok arról értekeztek, hogy az euró hamarosan felválthatja a dollárt a világ első számú tartalék valutájaként.

Katonai erőforrások terén Európa az Egyesült Államok által költött összeg alig felét fordítja a védelemre, ugyanakkor több embert foglalkoztat a fegyveres erőiben. Nagy-Britannia és Franciaország nukleáris fegyverekkel, továbbá jelentős, még ha korlátozott kapacitással is képes katonailag beavatkozni Afrikában és a Közel-Keleten. A puha hatalmat tekintve az európai kultúrák nagy vonzerőt gyakorolnak már hosszabb ideje a világ többi részére, és egy Brüsszel köré csoportosuló Európának az eszméje erősen vonzza a szomszédokat, habár ez némileg erodálódott a pénzügyi válság után. Az európaiak egyben központi szerepet játszanak a nemzetközi intézményekben is. Európa erőforrásainak felmérésében kulcsfontosságú kérdés, hogy az EU megfelelő politikai és társadalmi-kulturális kohéziót tud-e teremteni ahhoz, hogy egységesen cselekedjen egy sor nemzetközi ügyben, vagy különböző nacionalizmusokkal, politikai kultúrákkal és külpolitikákkal rendelkező országok csoportja marad-e.

Európa erőátalakítási képessége – vagy amit Francis Fukuyama az erőforrások és az eredmények közötti leszámítolási rátának nevezett – korlátozott, és kérdésről kérdésre változik. A kereskedelmet és a Világkereskedelmi Szervezetben

gyakorolt befolyását tekintve egyenlő az Egyesült Államokkal, és képes ellensúlyozni az amerikai hatalmat. Európa szerepe a Nemzetközi Valutaalapban mindössze az Egyesült Államokénál gyengébb (jóllehet a pénzügyi válság megrendítette az euróba vetett hitet). A trüsztelles kérdésekben az európai piac mérete és vonzereje azt jelentette, hogy az összeolvadást megkísérlő amerikai vállalatoknak nem csupán az Európai Bizottság, hanem az amerikai igazságügyi minisztérium jóváhagyását is el kell nyerniük. A kibervilágban az EU globális normákat állít fel az adatvédelem terén, melyeket a multinacionális vállalatok nem hagyhatnak figyelmen kívül.

Ugyanakkor Európa jelentős korlátokkal néz szembe az egység fokát illetően. Noha sok fiatal elsősorban európaiként határozza meg magát, a nemzeti identitások erősebbek maradtak, az európai parlamenti választások megmutatták, hogy nem létezik egységes európai identitás. Valószínűtlen, hogy az európai intézmények egy erős föderális Európát vagy egy egységes államot hoznának létre. A fentiek nem jelentik sem az európai intézmények, sem az általuk elért vívmányok lebecsülését. A jogi integráció erősödik, és az Európai Bíróság több tagországot is arra készítetett, hogy változtassanak a politikájukon. Másfelől a törvényhozó és a végrehajtó ágazatok integrálása késedelmes, ráadásul – miközben létrehoztak egy elnöki és egy külkapcsolatokat egységesen képviselő személyi posztot is – a kül- és védelempolitika integrációja még mindig korlátozott. Igaz, hogy az európai nemzetek nem eveznek egy csónakban, ám az történelmileg egyedülálló, ahogy a nemzeti csónakokat egymáshoz kötötték.

Mialatt Európa állandóan változik, valószínűtlen, hogy megelőzze az Egyesült Államokat. Európa súlyos demográfiai problémákkal küzd, mind a születések számát, mind a bevándorlók politikai elfogadottságát illetően. Hatalmának

csúcspontján, 1900-ban, a világ lakosságának negyedét foglalta magába. 2060-ra valószínűleg mindössze 6 százalékát fogja – és közel egyharmaduk 65 éven felüli lesz. A katonai kiadásokat tekintve csak az Egyesült Államok előzi meg Európát, amely a világ összes védelmi kiadásainak 15 százalékát adja (összehasonlítva: Kína 11, Oroszország 5 százalékot), de ez a szám megtévesztő, mert Európában nem létezik katonai integráció. A gazdasági erő szempontjából Európa rendelkezik a világ legnagyobb piacával, és ez a világkereskedelem 17 százalékát jelenti, szemben az Egyesült Államok 12 százalékaival. Európa szolgáltatja a világ külföldi segélyeinek felét, szemben az Egyesült Államok 20 százalékaival, de ez nem eredményezett túl nagy befolyást olyan távoli vidékeken, mint például Ázsia. A puha hatalmat illetően: miközben Európa 27 egyetem szerepel a világ legjobb száz felsőoktatási intézményének toplistáján (összehasonlításként: az Egyesült Államokból 52), Amerika a GDP 2,7 százalékát – kétszer akkora hányadot, mint Európa – költ egyetemekre, valamint kutatásra és fejlesztésre. És miközben Európa kulturális „iparágai” imponálók, a méreteiket tekintve elmaradnak a hasonló amerikai intézményektől. Az EU „kreatív iparágai” körülbelül 7 százalékkal járultak hozzá a GDP-hez, szemben az Egyesült Államok 11 százalékaival.²⁴ Az UNESCO megállapította, hogy 2009-ben a húsz legjobb játékfilm közül tizennégy kizárólag az Egyesült Államokban készült; még Európában is az amerikai filmek uralták a jegyeladásokat, hiszen a bevételek 73 százalékát ezek adták.²⁵

Ha Európa túl szeretne lépni belső ellentmondásain, és megpróbálna az Egyesült Államokkal szemben globális kihívóként hagyományos erőegyensúlyi politikát folytatni, ezek az adottságok részben ellensúlyoznák, de nem egyenlítенék ki az

amerikai hatalmat. Ugyanakkor, ha Európa és Amerika szövetségesek maradnak vagy akár semlegeselek egymással szemben, ezek az erőforrások mindkettőjüket erősíthetik. Az elkerülhetetlen vita ellenére a gazdasági szétválás valószínűtlen. A közvetlen befektetés mindkét irányba nagyobb, mint Ázsiával, és segít összekötni a gazdaságokat. Ráadásul az amerikai-európai kereskedelem kiegyensúlyozottabb, mint az Egyesült Államok kereskedelme Ázsiával. Kulturális szinten az amerikaiak és az európaiak évszázadok óta viszálykodnak, de nagyobb mértékben osztják egymással a demokrácia és az emberi jogok értékeit, mint a világ bármelyik másik régiójával. Nem valószínű, hogy akár az Egyesült Államok, akár Európa fenyegetse a másik létfontosságú vagy mérvadó érdekeit. Miközben a politikai súrlódás továbbra sem tűnik el, annak a valószínűsége, hogy egy egységes Európa az Egyesült Államoknál erősebb legyen, és okozója legyen az amerikai évszázad végének, nagyon csekély.

JAPÁN

Ugyanez mondható el Japánról. Három évtizeddel ezelőtt számos amerikai tartott attól, hogy az országa lemarad, miután a japán egy főre eső jövedelem meghaladta az Egyesült Államokét. Kutatók egy olyan japán irányítás alatt álló csendes-óceáni tömböt vizionáltak, amelyből kizárják az Egyesült Államokat, sőt még egy Japán és az Egyesült Államok közötti háborút is jósoltak. Egyes elemzők azt vetítették előre, hogy Japán nukleáris szuperhatalommá válik. Ezek az elképzelések az impozáns japán gazdasági teljesítményből következtek, manapság azonban gyorsan emelkedő gazdasági

növekedés rátáira alapozott lineáris előrejelzések veszélyére emlékeztetnek bennünket.

Japán ehelyett két évtizedes alacsony növekedést volt kénytelen elszenvedni a spekulációs buborék 1990-es évek elején bekövetkezett kipukkanását követő rossz politikai döntések miatt. 2010-ben Kína gazdasága (dollarban számolva) megelőzte Japánét, noha egy főre vetítve mindössze egyhatoda Japánénak. Japán az utóbbi időben mutatott teljesítménye ellenére továbbra is impozáns erőforrások fölött rendelkezik, és Abe Sinzó miniszterelnök kormánya intézkedéseket hozott a gazdasági növekedés mértékének emelésére. Japán még mindig a világ harmadik legnagyobb gazdaságával, magas színvonalú iparral és a legmodernebb ázsiai hadsereggel rendelkezik. Noha Kínának vannak nukleáris fegyverei, és több ember szolgál a fegyveres erőiben, Japán hadserege jobban felszerelt. És ha úgy döntene, birtokolja azt a technológiai kapacitást, amely nagyon gyorsan lehetővé tenné számára nukleáris fegyverek előállítását.

Japán súlyos demográfiai gondokkal küzd; a jelenlegi 127 milliós népessége az előrejelzések szerint 100 millió alá fog esni 2060-ra, és kultúrája sem kedvező a bevándorlók befogadására. Ám az országban még mindig magas az életszínvonal, magasan képzett munkacsoporttal, aránylag tiszta levegővel és vízzel rendelkezik, továbbá egyes technológiai és ipari területen az élvonalban van. Ezenfelül kultúrája (a hagyományos és a tömegkultúra egyaránt), külföldi fejlesztési segélyei és a nemzetközi intézmények támogatása kiváló pulha erőforrásként szolgálnak számára.

Valószínűtlen, hogy Japán gazdaságilag és katonailag az Egyesült Államok globális kihívója lesz, ahogy azt előrevetítették a múlt században. A nagyjából Kalifornia méretű Japán soha

nem fog egy szintre kerülni az Egyesült Államokkal földrajzi vagy demográfiai téren. A modernizációban és a demokráciában elért sikerei, valamint a tömegkultúrája Japánnak bizonyos mértékű puha hatalmat kölcsönöz, de etnocentrikus magatartása és politikája gyengíti azt. Egyes vezetők mozgalmat indítottak az alkotmány Japán önvédelmi erőit korlátozó 9. cikkelyének felülvizsgálatára, és páran még a nukleáris fegyverkezést is felvetették. Ha az Egyesült Államok megszüntetné a szövetséget Japánnal, az olyan bizonytalanságérzetet kelthetne, amelynek nyomán Japán úgy határozhatna, hogy ki kell fejlesztenie a saját nukleáris védercjét, ám még ebben az esetben is távol lenne attól, hogy egyenrangú versenytárs legyen.

Ha ellenben Japán Kínával lépne szövetségre, a két ország együttes erőforrásai hatékony koalíciót tennének lehetővé. Kína 2006-ban Japán első számú kereskedelmi partnere lett, ám a szövetség valószínűtlennek tűnik a kelet-kínai-tengeri területi viták, valamint az 1930-as évek történelmi sebeinek lassú gyógyulása miatt. Kína és Japán más és más elképzeléssel rendelkezik a szigetországnak a világban betöltött megfelelő helyéről. Például Kína már egy ideje ellenzi, hogy Japán állandó tagságot kapjon az ENSZ Biztonsági Tanácsában. Viszsa szeretné fogni Japánt, de a keleti szomszéd nehezen viseli a korlátozást. Abban a nagyon valószínűtlen esetben, ha az Egyesült Államok visszavonulna a kelet-ázsiai térségből, Japán esetleg csatlakozna Kínához. Ám a megerősödő kínai hatalommal szembeni japán aggodalmak fényében az Egyesült Államokkal továbbra is fenntartott szövetség a valószínűbb. Japán a hagyományos erőegyensúlyt tekintve inkább amerikai támogatást választ a Kínától való függetlensége megővésére, és ez erősíti az amerikai pozíciót. Egy szövetséges Kelet-Ázsia nem életszerű út az amerikai évszázad végéhez.

Realista szempontból lényeges, hogy a világ két magas egy főre eső jövedelemmel és fejlett gazdasággal rendelkező entitása az Egyesült Államokkal álljon szövetségi kapcsolatban. Ez óriási mértékben javítja az amerikai hatalom helyzetét. Ráadásul Európa és Japán adja a legtöbb forrást az egyre növekvő nemzetközi problémák megoldásához. Miközben az érdekeik nem azonosak az Egyesült Államokéival, a társadalmi és kormányzati hálózatok széles körű átfedése valószínűbb, hogy az együttműködésre kínálnak lehetőségeket a globális közjó közös megteremtése érdekében, nem pedig az amerikai évszázad végére.

OROSZORSZÁG

Az 1950-es években sok amerikai félt attól, hogy a Szovjetunió megelőzi az Egyesült Államokat, és a világ vezető hatalmává válik. A Szovjetunió rendelkezett a világ legnagyobb területével, a harmadik legnagyobb népességével, a második legerősebb gazdaságával, és több olajat és gázt állított elő, mint Szaúd-Arábia. A világ nukleáris fegyvereinek közel a fele a tulajdonában volt, többen szolgáltak a fegyveres erőiben, mint az Egyesült Államokéiban, és a világon a legtöbb embert foglalkoztatta a kutatás és fejlesztés terén. A szovjet propaganda aktívan táplált egy mítoszt a kommunizmus győzelmének elkerülhetetlenségéről, és Nyikita Hruscsov emlékeztetesen azzal dicsekedett 1959-ben, hogy a Szovjetunió utol fogja érni az Egyesült Államokat 1970-re vagy 1980-ra. Ezzel szemben Mihail Gorbacsov 1986-ban a szovjet gazdaságot „kaotikusnak” tartotta, hozzátéve, hogy „minden mutatóban elmaradunk”²⁶. És 1991-ben a Szovjetunió összeomlott.

Az összeomlás után Oroszország a lakosság és a gazdaság felét örökölte meg. Ráadásul a kommunista ideológia puha hatalma, amely már korábban is veszített az erejéből, gyakorlatilag eltűnt. Oroszország még az Egyesült Államokénál is nagyobb nukleáris arzenált tartott meg, de a globális erőkivetési képességei nagymértékben csökkentek. Regionálisan azonban képes volt hatékonyan bevetni az erejét gyenge szomszédjai ellen – Grúzia ellen 2008-ban és Ukrajna ellen 2014-ben.

Gazdasági erőforrásait tekintve Oroszország 2,5 billió dolláros bruttó nemzeti terméke egyhetede, 18 ezer dolláros egy főre eső jövedelme (vásárlóerő-paritáson számolva) nagyjából egyharmada az Egyesült Államokénak. A gazdasága jelentős mértékben az energiától függ. Az olaj és a gáz adja az orosz export kétharmadát, az állami bevételek felét, és a GDP 20 százalékát. A *high-tech* export mindössze 7 százalékát képezi ipari exportjának (szemben az Egyesült Államok 28 százalékával). A gazdaságot az erőforrások rossz hatékonyságú elosztása jellemzi, és a magánbefektetések nem igazán életképesek a korrump intézményi és jogi struktúra miatt. A hagyományos orosz kultúra vonzereje és Vlagyimir Putyinnak az orosz puha hatalmat növelni szándékozó törekvése azonban visszájára fordul a szomszédjaival szemben tanúsított agresszív viselkedése és az orosz nacionalizmus bátorítása miatt. Kevés külföldi néz orosz filmeket, és mindössze egyetlenegy orosz egyetem kapott helyet a világ legjobb száz felsőoktatási intézményét felsoroló listán.

Az etnikai töredezettség valószínűsége, noha még mindig valódi veszélyt jelent olyan területeken, mint például a Kaukázus, kisebb, mint a szovjet időkben. A nem oroszok a volt szovjet lakosság felét tették ki; jelenleg 20 százalékát képezik az Oroszországi Föderáció lakosságának, és a terület 30 szá-

zalékát foglalják el. A hatékony piacgazdasághoz szükséges politikai intézmények többnyire hiányoznak, az oligarchisztikus állami kapitalizmus pedig híján van annak a szabályozórendszernek és a törvény uralmának, amelyek bizalmat teremtenek. A közegészségügyben káosz uralkodik, a halálozási arány nő, miközben a születésszám csökken. Az átlag orosz férfi a hatvanas évei elején hal meg, ami megdöbbentő statisztikai adat egy fejlett gazdaságban. Az ENSZ demográfusainak közép-távú előrejelzései szerint az orosz népesség a mai 145-ről 121 millióra csökken majd a 21. század közepére.

Sok jövő képzelhető el, de jelenleg a jelek szerint Oroszország hanyatlik – „egy egydimenziós gazdaság”, korrumpált intézményekkel és megoldhatatlan demográfiai és egészségügyi problémákkal. A hanyatlást nem szabad eltúlozni, mivel Oroszország tehetséges emberi erőforrásokkal rendelkezik, és egyes területeken, mint például a védelmi iparban, technológiailag fejlett termékeket tud előállítani. Egyes elemzők véleménye szerint reformokkal és modernizációval Oroszország képes lesz felülkerekedni ezeken a problémákon. Dmitrij Medvegyev volt elnök, aki attól félt, hogy Oroszország stagnálni fog „egy közepes jövedelmi csapdában”, terveket terjesztett elő „Oroszország gazdaságának modernizálására, a természeti erőforrásokra való megalázó támaszkodás felszámolására, és azokkal a szovjet típusú rögzültségekkel való szakításra, amelyek szerinte gátolták a világhatalmi státusz megtartását”.²⁷ Ám a valóságban nem sok minden történt, és a mindent átható korrupció megnehezítette a modernizálást. Vlagyimir Putyin alatt Oroszország birodalom utáni átalakítása kudarcot vallott, és továbbra is az országnak a világban elfoglalt helye a fő kérdés, miközben nem tud választani a történelmi európai és szlavofil identitásai között.

A hanyatló hatalmak, mint például az osztrák–magyar és az ottomán birodalom 1914-ben, rendkívüli mértékben felforgathatják a nemzetközi rendszert. Putyin Oroszországa nem rendelkezik stratégiával a hosszú távú felemelkedéshez, és (időnként rövid távon sikeresen) opportunista módon reagál a belső bizonytalanságra, a vélt külső fenyegetésekre, valamint a szomszédok gyengeségeire. Oroszország ilyen módon a *status quo* revizionista bajkeverőjévé válik, és arra törekszik, hogy az amerikai primátussal szemben elégedetlen más revizionista hatalmak katalizátorává váljon. A liberalizmusellenesség és az orosz nacionalizmus ideológiája azonban a puha hatalom gyenge támasza. A bizalmatlanság keltésével inkább önkorlátozó, semmint Oroszország határain átnyúlóan univerzálisan vonzó. Így azoknak az orosz terveknek a kilátásai, hogy egy Eurázsiai Unióval versenyre keljen az Európai Unióval, csekélyek.

Bármilyen eredmény is születik Putyin revizionizmusából, Oroszország a megmaradt nukleáris ereje, olaja és gáza, kibertechnológiai jártassága, Európához való közelsége, valamint Kínával való potenciális szövetsége miatt rendelkezik olyan erőforrásokkal, amelyek gondokat okoznak az Egyesült Államoknak – és Putyinnek a belső támogatást biztosító populist nacionalizmusa ösztönzést is jelent. Oroszország azonban nem fog olyan képességgel rendelkezni, hogy a hidegháborús időkhez hasonlóan ellensúlyozza az Egyesült Államokat – az általa jelentett kihívás valószínűleg nem lesz az amerikai évszázad végének okozója.

Milyen esélyei vannak egy orosz–kínai szövetségnek? A hagyományos erőegyensúly esetleg ezt kívánná az erőforrások terén az amerikai primátusra válaszul. És történelmi precedens is létezik: az 1950-es években Kína és a Szovjetunió szövetségsek voltak az Egyesült Államokkal szemben. Ám

azt követően, hogy Nixon 1972-ben nyitott Kína felé, a viszonyok megváltoztak, amennyiben az Egyesült Államok és Kína kooperált annak érdekében, hogy korlátozzák az általuk fenyegetőnek ítélt szovjet hatalmat. Ez a szövetség aztán véget ért a Szovjetunió összeomlásával. Oroszország és Kína 1992-ben „konstruktív partnerségnek”, míg 1996-ban „stratégiai partnerségnek” nyilvánították a kapcsolataikat, majd 2001. júliusban aláírtak egy „barátsági és együttműködési” szerződést. Együttműködnek az ENSZ Biztonsági Tanácsában, és hasonló álláspontot foglaltak el az internet nemzetközi ellenőrzése terén. Számos diplomáciai keretet használtak, köztük a BRICS-et és a Sanghaji Együttműködési Szervezetet, az álláspontjuk egyeztetésére; Putyin és Hszi Csin-ping jó munkakapcsolatot alakított ki a közös belpolitikai illiberalizmusra, valamint az amerikai ideológia és diplomácia ellensúlyozására alapozva.

A retorika ellenére azonban a taktikai diplomáciai egyeztetésen messze túlmutató komoly akadályok tornyosulnak egy Kína és Oroszország közötti szövetség előtt. Kína feltörekvő hatalomként Oroszországnál többet nyerhet a *status quó*ból, beleértve az amerikai kereskedelemhez és technológiához való hozzáférést. Ráadásul még mindig létezik a két ország közötti történelmi bizalmatlanság. Közép-Ázsiában egymás versenytársai a befolyás megszerzéséért, ráadásul az oroszokat igencsak ingerli Kína felfogása az Oroszországgal folytatott kereskedelemről, amely Peking számára ipari termékek cseréjét jelenti nyersanyagokra. A távol-keleti demográfiai helyzet – ahol a határ orosz oldalán hatmillióan élnek, miközben a kínai oldalon százhuszmillióan – bizonyos aggodalmakat kelt Moszkvában. Oroszország gazdasági és katonai hanyatlása pedig csak növelte a kínai hatalom felemelkedése miatt érzett nyugtalanságot. 2009-ben Oroszország egy olyan új katonai

doktrínát hozott nyilvánosságra, amelyik kifejezetten fenn tartja a jogot a nukleáris fegyverek első használatára (ahogy az Egyesült Államok tette a szovjet európai hagyományos katonai fölény elrettentésére a hidegháború alatt), és továbbra is nagyszámú rövid hatótávolságú hadszíntéri (taktikai) nukleáris fegyvert tart hadrendben. Számos katonai megfigyelő véli úgy, hogy az orosz doktrína válasz Kína hagyományos fegyverzetek terén mutatkozó fölényére Kelet-Ázsiában.

Oroszország még mindig potenciális fenyegetést jelent az Egyesült Államokra nézve, elsősorban azért, mert az egyetlen olyan ország, amely elegendő rakétával és nukleáris robbanófejjel rendelkezik az Egyesült Államok elpusztítására, és a viszonylagos hanyatlása csak még vonakodóbbá tette, hogy lemondjon a nukleáris arzenállal elfoglalt státuszáról. Oroszország ezzel egyetemben hatalmas területtel, tanult népességgel, szakképzett tudósokkal és mérnökökkel, valamint szinte végtelen természeti erőforrásokkal rendelkezik. Valószínűtlennek tűnik azonban, hogy ismét birtokában lesz azoknak az erőforrásoknak, amelyek révén ugyanolyan ellensúlyt tud majd felmutatni az amerikai hatalommal szemben, mint amelyet a Szovjetunió tudott a II. világháborút követő négy évtizedben, vagy hogy gazdasági fellendülése siettetné az amerikai évszázad végét.

INDIA

India a maga 1,2 milliárd lakosával négyszer nagyobb az Egyesült Államoknál, és népesség terén 2025-re valószínűleg megelőzi Kínát. Néhány indiai egy hárompólusú világot vetít előre a század közepére; az Egyesült Államok, Kína és India

résztételével. A népesség növekedése azonban önmagában nem eredményezi a hatalom növekedését, kivéve akkor, ha az emberi erőforrások fejlettek. Márpedig India elég messze le van maradva Kína mögött az írni-olvasni tudást és a gazdasági fejlődés rátáját tekintve.

India évtizedeken keresztül az egyesek által „hindu gazdasági növekedési ütemnek” nevezett jelenségtől szenvedett, amely egy főre vetítve alig volt magasabb 1 százaléknál. India az 1947-es függetlenné válását követően befelé forduló, a nehéz-iparra koncentráló tervgazdálkodást folytatott. Az 1990-es évek elején bevezetett piacorientált reformokat követően ez a modell változott, és a gazdasági növekedés üteme 7 százalék fölé emelkedett. A megjósolt két számjegyű növekedés azonban nem következett be, és a 2014-es választások előtt 5 százalékra süllyedt. A választás után az új miniszterelnök, Narendra Modi eltökélte, hogy megfordítja a folyamatot. Indiának egyre bővülő több százmilliós középosztálya van, és az angolt mint hivatalos nyelvet 50-100 millió ember beszéli. Erre alapozva az indiai információs iparágak képesek globális szerepet játszani, és India olyan aktív űrprogrammal rendelkezik, amelyik 2014-ben űrszondát küldött a Marsra.

India jelentős katonai erőforrásokkal rendelkezik, nagyjából 90-100 nukleáris fegyverrel, közepes hatótávolságú rakétákkal, 1,3 milliós hadsereggel, és közel 50 milliárd dolláros katonai költségvetéssel – azaz a világ ilyen irányú kiadásainak 3 százalékával. Ami a puha hatalmat illeti, India stabil demokrácia olyan élénk tömegkultúrával, amely a határain túl is népszerű. Indiának befolyásos diaszpórája is van, filmipara („Bollywood”) a világon az egyik legnagyobb az évenként gyártott filmek számát tekintve: nézettségben Ázsia és a Közel-Kelet egyes részein, valamint most már Latin-Amerikában is megelőzi Hollywoodot.

Ugyanakkor India nagy részben alulfejlett ország maradt; több százmillió analfabéta ember él szűkölködve, körülbelül 1,1 milliárd lakosának egyharmada mélyszegénységben tengődik. 3,3 billió dolláros GDP-je valamivel több, mint Kína 8 billió dolláros GDP-jének egyharmada, és mindössze 20 százaléka az Egyesült Államokénak. Egy főre cső 2900 dolláros jövedelme fele Kínáénak és egytizenötöde az Egyesült Államokénak. Még megdöbbentőbb adat, hogy miközben Kína lakosságának 95 százaléka tud írni és olvasni, ez az arány a szubkontinensen csupán 63 százalék. India minden évben nagyjából kétszer annyi mérnököt képez, mint az Egyesült Államok, de a *The Economist* szerint alig egyötödüket „tudják alkalmazni még egy hat hónapos képzést követően is az információs technológiai vállalatok”.²⁸ Ennek egyik jele az, hogy India gyengén teljesít az egyetemek nemzetközi összehasonlításában, hiszen egyik intézménye sem került be az első százba. *High-tech* exportja csak összes exportjának 5 százalékát teszi ki, szemben a kínai 30 százalékkal.

Nem valószínű, hogy India szert tesz azokra az erőforrásokra, amelyek révén az Egyesült Államokkal szemben globális kihívóként jelenhet meg a század első felében, de jelentős erősségek vannak, amelyek növelhetik egy kínai–indiai koalíció súlyát. A két ország közötti kereskedelem gyorsan nő, ám annak a valószínűsége, hogy egy ilyen koalíció komoly Amerika-ellenes szövetséggé váljon, csekély. Ahogy lappangó gyanakvás jellemzi a kínai–orosz viszonyt, ugyanígy hasonló versengés létezik India és Kína között. Miközben a két ország 1993-ban és 1996-ban olyan szerződéseket írt alá, amelyek az 1962-es háborúhoz vezető határviták békés rendezését irányozták elő, a határ újfent kérdésessé vált Kína 2009-es akciói nyomán. Noha az indiai tisztviselők gyakran diszkrétek a nyilvánosság előtt a

Kínával fennálló viszonyt illetően, a biztonsággal kapcsolatos bizalmas aggodalmaik elég erősek. India ahelyett, hogy szövetségessé válna, valószínűbb, hogy a Kínát ellensúlyozni próbáló ázsiai országok egyike lesz. Máris elkezdte erősíteni Japánnal a diplomáciai kapcsolatait. Valószínűtlennek tűnik, hogy egy India által jelentett kihívás siettetné az amerikai évszázad végét.

BRAZÍLIA

Brazília a BRICS-csoport egy másik jelentős tagja, és a legnagyobb ország Latin-Amerikában. A hetedik legnagyobb gazdaság a világon, noha az egy főre eső jövedelmet tekintve csak a kilencvenötödik. Brazília azt követően, hogy kordába szorította az inflációt és piaci reformokat vezetett be az 1990-es években, egy nagyon imponáló 5 százalékos növekedési rátát produkált a következő évtizedben, habár ez az ütem lelassult az utóbbi években. Indiánál közel háromszor nagyobb területtel, a 200 milliós lakosság 90 százalékanak írni-olvasni tudásával, egy Oroszországhoz hasonló nagyságú, 2,5 billió dolláros GDP-vel és 12 ezer dolláros egy főre eső jövedelemmel (amely háromszorosa az indiainak), valamint imponáló gazdasági erőforrásokkal rendelkezik. 2007-ben óriási tengeri olajlelőhelyek felfedezése révén Brazília jelentős játékosává vált az energiabirtoklás terén. Hadserege viszonylag kicsi, és nem rendelkezik nukleáris fegyverekkel sem. Másfelől a saját földrészén a legnagyobb állam, és nincs igazi, hozzá fogható vetélytársa a szomszédjai között. A puha hatalmat tekintve a karnevál és a labdarúgás tömegkultúrája a határain túl is vonzó, külpolitikájának célja pedig a pozitív benyomás keltése Latin-Amerikában és azon kívül is.

Ugyanakkor Brazíliának számos súlyos problémája van. Az infrastruktúrája nem kielégítő, a jogrendszere túlterhelt, nagyon magas a gyilkossági ráta, és komoly korrupciós gondokkal is küzd. A *Transparency International* 175 országot vizsgáló korrupciós indexén a 72. helyen áll (összehasonlításképpen Kína a 80., India a 94. és Oroszország a 127.). A gazdasági versenyképesség terén a *World Economic Forum* Brazíliát az 57. helyre sorolja 144 ország közül (ezen a skálán Kína a 28., India a 71., Oroszország az 53.). Brazília az OECD-átlagnál kevesebbet költ kutatásra és fejlesztésre; Dél-Korea, melynek a lakossága egynegyede Brazíliáénak, nagyjából harmincszor több szabadalmat jegyez be. A termelékenység növekedése „majdnem stagnál 2000 óta; napjainkban épphogy magasabb, mint a Mexikóban elért fele”.²⁹ Noha Brazília ad otthont számos sikeres multinacionális vállalatnak, így az Embaernek és a Vale-nek, ahogy egy brazil menedzser megfogalmazta: „nem lesz nálunk egy Harvard vagy Google”.³⁰ Néhány brazil elemző úgy véli, hogy nem lesznek képesek emelni a termelékenységi rátát, amíg nem növekednek a megtakarítások és nem fektetnek többet az oktatásba.

Brazília külpolitikai fronton ellenáll számos, az Egyesült Államoktól érkező kérésnek, nem változtat kapcsolatán Iránnal és Venezuelával. Másrészt Brazília nem tudott felmutatni semmilyen komolyabb előrelépést a legfontosabb céljait illetően: hogy állandó helyet kapjon az ENSZ Biztonsági Tanácsában és egy egész világra kiterjedő kereskedelmi megállapodásban, valamint hogy egy erős dél-amerikai tömböt alakítson ki. Miközben az új Brazília több bonyodalmat fog okozni az amerikai diplomáciának, mint korábban, valószínűtlen, hogy az Egyesült Államokkal egyenrangú versenytárrsá próbál válni. Ez a szerep Kínára fog hárulni, és mialatt Brazília hasznosnak

találja a Kínával való diplomáciai egyeztetést, a kapcsolatnak komoly korlátjai is vannak. Nehéz elképzelni azt, hogy Brazília növekedése utoléri az Egyesült Államokét, és az amerikai évszázad végének kiváltó oka lesz.

Az egyetlen ország, amely potenciálisan képes ilyen szerepre, az Kína. A BRICS-ragok közül Kína messze kiemelkedik, a gazdasága akkora, mint a csoport összes többi országáé együttvéve. Ő rendelkezik a legnagyobb hadsereggel, a legmagasabb katonai költségvetéssel, a legmagasabb növekedési rátával és a legtöbb internethasználóval. Kína ugyan Oroszország és Brazília mögött kullog az egy főre eső jövedelem terén, ám ez megváltozhat, ha továbbra is magas növekedési ütemet produkál. Ha a kínai gazdaság bármennyivel is évi 7 százalék felett nő, akkor egy évtizeden belül megduplázódik. Kína gyorsan kiheverte a 2008-as gazdasági válságot, és amint azt korábban láttuk, számos elemző szerint gazdaságának mérete a közeli jövőben meghaladja majd az Egyesült Államokét. Sőt, egy Nobel-díjas közgazdász azt jövendölte, hogy 2040-re Kína a világ GDP-jének 40 százalékát adja majd (és az Egyesült Államok, Európa és Japán mindössze 21 százalékot).³¹ Ahogy a *Financial Times* egyik kommentátora, Gideon Rachman megjegyezte: „El kell nézni az amerikaiaknak azt, ha a Kína által jelentett új kihívásról úgy gondolkodnak, mint annak a fiúnak az esetéről, aki farkast kiáltott. Ám egy gyakran mellőzött tény a tanmesében az, hogy a fiúnak végül is igaza volt. A farkas tényleg megérkezett – és Kína a farkas.”³² A következő fejezetben Kínáról lesz szó.

4. FEJEZET

KÍNA FELEMELKEDÉSE

Sok elemző Kínában látja a legvalószínűbb jelöltet, aki ellensúlyozza majd az amerikai hatalmat, főlé kerekedik, és véget vet az amerikai évszázadnak. A történész Niall Ferguson szerint „a 21. század Kínáé lesz”. Egy nemrégén megjelent könyv címe egyenesen az alábbi: *When China Rules the World: The End of the Western World and the Birth of a New Global Order* [Amikor Kína irányítja a világot. A nyugati világ vége és egy új globális rend születése].³³ A közvélemény-kutatások már az 1990-es években azt jelezték, hogy az amerikaiak fele gondolja úgy, hogy a 21. században Kína fogja a legnagyobb kihívást intézni az amerikai globális hatalmi státusz ellen.³⁴

Miközben a kínai hatalomra vonatkozó legtöbb előrejelzés a GDP gyors növekedési rátáján alapszik, Kína más jelentős erőforrásokkal is rendelkezik. A területc akkora, mint az Egyesült Államoké, míg a lakossága négyszer több. A világ legnagyobb hadseregével, 250-nél is több nukleáris fegyverrel, valamint modern újtechnikai és kibertéri kapacitásokkal rendelkezik (beleértve a világ legtöbb internethasználóját). Kínának ugyan a puha hatalmi forrásokat tekintve még hiányoznak azok a kulturális iparágak, amelyek versenyre tudnának kelni Hollywooddal vagy Bollywooddal; az egyetemei nem szerepelnek a világ élvonalában; és nem rendelkezik számos

olyan nem kormányzati szervezettel, amelyek Amerika puha hatalmának nagy részét előállítják, ennek ellenére mindig is vonzó volt a hagyományos kultúrája, és több száz, a kultúrát népszerűsítő Konfuciusz Intézetet működtet szerte a világon.

Már az 1990-es években írtam arról, hogy Kína gyors felemelkedése esetleg olyan konfliktust okoz majd, amelyenről Thuküdidész értekezik a peloponnészoszi háború kitörése kapcsán: Athén hatalma olyannyira megnőtt, hogy ez komoly félelmet gerjesztett Spártában.³⁵ John Mearsheimer politológus kategorikusan kijelenti, hogy Kína hatalmát tekintve nem emelkedhet békésen.³⁶ Történelmi analógiákat emlegetnek az I. világháborúval, amikor Németország az ipari hatalom terén megelőzte Nagy-Britanniát, és a *Kaiser* olyan kalandor, globális külpolitikát folytatott, ami szinte szükségszerűen összeütközést eredményezett más nagyhatalmakkal.

Kína ezzel szemben messze az Egyesült Államok mögött áll a hatalom mindhárom dimenzióját tekintve, és politikáját mindenekelőtt a saját régiójára és a gazdasági fejlődésére koncentrálja. Miközben a „piaci leninizmus” gazdasági modellje puha hatalmat jelent néhány tekintélyuralmi országban, ellenkező hatást vált ki számos demokráciában.³⁷ Mindenesetre Kína felemelkedése felidézi Thuküdidész másik figyelmeztetését, mely szerint egy konfliktus elkerülhetetlenségébe vetett hit éppen a konfliktus egyik fő okává válhat.³⁸ Mindegyik oldal abban a hitben él, hogy a másikkal úgyis háborúba fog keveredni, tehát észszerű katonai előkészületeket tesz, amelyeket a másik oldal legrosszabb félelmei igazolásának tekint. Ebből a szempontból optimizmusra adhat okot Jonathan Fenby megjegyzése, miszerint Kína „nem rendelkezik majd azokkal a gazdasági, politikai és humán erőforrásokkal, amelyekkel uralhatja a világot, még akkor sem, ha ezt szeretné”.³⁹

GAZDASÁGI HATALOM

A „Kína felemelkedése” téves kifejezés; a gazdasági talpra állás pontosabb. Kína a világ legnagyobb gazdasága volt egészen addig, ameddig az utolsó két évszázadban Európa és Amerika le nem hagyta az ipari forradalomnak köszönhetően. Teng Hsziao-pingnek az 1980-as évek elején bevezetett piaci reformjai után Kína 8-10 százalékos évenkénti növekedési üteme eredményeként a 20. század utolsó két évtizedében a GDP látványosan megháromszorozódott, és sokan úgy vélik, hogy az ország hamarosan visszanyeri a világ legnagyobb gazdasága kitüntető címet.

Mindennek ellenére Kínának még nagy utat kell megtennie ahhoz, hogy beérje az Egyesült Államokat az erőforrások terén, és még mindig számos akadály tornyosul a fejlődése előtt. Az amerikai gazdaság jelenleg a hivatalos átváltási árfolyamon számítva kétszerese a kínainak, de ahogy arról az 1. fejezetben szó esett, Kína hamarosan leghagyja az Egyesült Államokat a vásárlóerő-paritáson (*purchasing power parity – PPP*) számítva. Minden ilyen összehasonlítás és előrejelzés némileg önkényes, mert azoktól a kérdésektől függnék, melyekre választ akarunk adni. A PPP olyan becslés, amit a közgazdászok használnak az egyes társadalmak jólétének összehasonlítására, de egyben figyelembe veszi a népesség méretét is. Így India – a tizedik legnagyobb gazdaság a dollár/rúpia átváltási árfolyamon számítva – a világ harmadik legnagyobb gazdasága a PPP-t tekintve. Másfelől a folyó valutaárfolyamon végzett összehasonlítások, noha esetleg fluktuálhatnak a valuták árfolyamától függően, gyakran pontosabbak az erőforrások megbecsülésénél. Egy adott fizetés értékét – hogy azért haját tudunk-e vágatni vagy házat tudunk-e venni – legjobban a PPP haszná-

latával lehet megállapítani. Ugyanakkor az importált olaj vagy egy technológiailag fejlett repülőgép hajtóműdarabjainak az árát célravezetőbb azon a valutaárfolyamon számítani, amivel fizetni kell értük.

Még akkor is, ha a teljes kínai GDP meghaladja az Egyesült Államokét (bármilyen módszerrel mérve), a két gazdaság egyenlő nagyságú lesz, de nem egyenlő az összetételét és a fejlettségét tekintve. Kínában még mindig óriási a vidék alulfejlettsége, és számos kihívással néz szembe, beleértve a gyors városiasodást. Az egy főre eső jövedelem jobban méri egy gazdaság fejlettségét, és még PPP-ben mérve is Kína egy főre eső jövedelme mindössze az amerikai szint 20 százaléka – még évtizedekre van szükség, hogy beérje (ha egyáltalán erre sor kerül).

Természetesen a gazdasági hatalom fontos aspektusa a méret. Egy vonzó piac, a legnagyobb kereskedelmi partnerség számos ország számára a hatalom fontos forrásai, amelyekkel Kína gyakran él is. Ez azonban nem ugyanaz, mint az egyenlőség. Például noha Kína 2009-ben Németország elé került a külkereskedelem volumenét tekintve, a kínaiak aggodnak amiatt, hogy az országuk „még nem fejlődött igazán erős kereskedelmi nemzetté”, mert a szolgáltatások terén fakó a teljesítményük, sok exporttermék alacsony hozzáadott értékkel rendelkezik, és Kínának „nincsenek olyan világhírű márkái, mint a világkereskedelem motorjainak számító Egyesült Államoknak és Németországnak” (a 25 leghíresebb világmárka közül 19 amerikai).⁴⁰ Ami a multinacionális vállalatokat illeti, az 500 legnagyobb 46 százaléka amerikai kézben van.⁴¹ Más szavakkal, a kínai kereskedelem méreteiben nagyobb, de az Egyesült Államokénál és Németországénál kevésbé minőségi.

Egy másik illusztráció a pénzügyi térről: az ázsiai ország látványosan tanulmányozta a hatalmat (beleértve a pénzügyi szankciókat), amelyet az Egyesült Államok nyer a dollár világban betöltött szerepéből. Kína megpróbálta növelni a pénzügyi hatalmát azzal, hogy a kereskedelem finanszírozásához a jüan használatát bátorította, és most a globális forgalom 9 százaléka bonyolódik a kínai valutában. A dollár azonban még mindig 81 százalékot jelent. A jüan szerepe nőni fog, de valószínűtlen, hogy felváltsa a dollárt addig, amíg Kína nem teszi lehetővé, hogy a nemzetközi piac határozza meg az átváltási árfolyamokat, és nem teremtsen átfogó és fejlett belső pénzpiacot az ahhoz járuló jogi struktúrával, amely bizalmat ébreszt. Ahogy a *The Economist* megjegyzi: „a méret és a fejlettség nem mindig jár együtt. (...) A 2020-as években valószínűleg Kína lesz a világ legnagyobb, de nem a legfejlettebb gazdasága. Amerika fejlettségét a pénzügyi piacainak mélysége jelzi.” Kína pénzügyi piacai mindössze az amerikai egynyolcadát jelentik, és a külföldiek csak csekély hányadát birtokolhatják.⁴²

A technológia újabb példát szolgáltat a fejlettségekben rejlő különbségekre. Kína fontos technológiai eredményekkel büszkélkedhet, de egyben nagymértékben támaszkodik arra a stratégiára, mely szerint inkább külföldi technológiákat másol a belső innováció helyett. A *South Reviews* című kínai újság szavaival: „Kína a világ legnagyobb gyárának a címével büszkélkedik, a Kínában kiadott szabadalmak száma gyorsan növekszik, és megelőzik vele a fejlett országokat. A Kínában megszerzett szabadalmak többsége azonban kevésbé fontos, mint az egész ipari lánc. (...) Röviden: Kína gyenge a tudományos és technológiai újításokban.”⁴³ A kínaiak gyakran panaszkodnak arról, hogy iPhone-állásokat, és nem Steve Jobsokat hoznak létre. A kereskedelem volumene

a kínai statisztikákban mutatkozik, de a hozzáadott érték az amerikai adatokban jelenik meg.

Ha előretekintünk, Kína növekedése egy ponton le fog lassulni, mint ahogy mindegyik gazdaság, mielőtt fejletté válik. Néhány közgazdász úgy gondolja, hogy Kína gazdasági növekedése 5 százalékra lassul le, amint a rossz hatásfokkal működő állami tulajdonú szektorban visszafogja a pazarló politikai indíttatású befektetéseket, és gondjai akadhatnak ennek a szintnek a fenntartásában is, mielőtt 2020 után demográfiai problémákkal szembesül.⁴⁴ Ám Kína még lassabb ütemben is gyorsabban nőhet, mint a világ nagy része. A növekedés lineáris előrejelzései azonban félrevezetőek lehetnek, mert az országok inkább a könnyen elérhető előnyöket választják, mivel profitálnak az importált technológiából és az olcsó munkaerőből a gazdasági fejlődés kezdeti szakaszaiban, és a növekedési ütemek általában lassulnak, amint a gazdaságok elérik azt a (PPP-ben számított) egy főre eső jövedelmi szintet, amelyhez Kína most közelít. Ez az úgynevezett közepes jövedelmi csapda nem kőbe vésett szabály (ahogy Japán és Dél-Korea bizonyította), de olyan szabályszerűség, amellyel számos ország szembekerül, ha nem fektetnek az innovációba, és nem változtatják meg a növekedési modelljüket. Hszi Csin-ping elnök nagyon is tudatában van ennek a problémának, és megpróbál piaci reformokat bevezetni, hogy elkerülje ezt a helyzetet.

A kínai gazdaság komoly akadályokkal néz szembe, amikor meg kíván szabadulni a rossz hatásfokkal működő állami vállalkozásoktól, a növekvő egyenlőtlenségtől, a környezet-szennyezéstől, az óriási belső migrációtól, a nem kielégítő társadalmi biztonsági hálótól és a törvény fennhatóságának hiányosságaitól. Az ország északi és keleti fele maga mögött hagyta a délit és a nyugatit. A harmincegy tartomány közül

csak tízben magasabb az egy főre eső jövedelem az országos átlagnál, és az alulfejlett tartományok között találjuk a kisebbségeket magasabb arányban magukba foglalókat, így Tibetet és Hszincsiangot. Továbbá Kína demográfiai problémákkal fog szembesülni a 20. században bevezetett családonkénti egy gyermek politikájának késleltetett hatásai miatt.⁴⁵ 2011-től kezdve egyre kevesebben léptek be a kínai munkaerőpiacra, és az ország munkavégző teljesítménye 2016-ban fog tetőzni. Kína lakossága gyorsan öregszik: 2030-ra több eltartott idős ember él majd, mint gyermek. A kínaiak aggódnak amiatt, hogy az országuk „előbb öregszik el, mint hogy gazdag lenne”.

A megtakarítások visszafogása és a belső fogyasztás növelése, ahogy Kína tervezi, kézenfekvő, de nem könnyű megoldás minderre, mert egy előregedő népesség magasan tarthatja a háztartások megtakarításait, és a magas vállalati megtakarítások a speciális érdekek és a korlátozott verseny jelenlétét tükrözhetik egyes szektorokban. És jóllehet Kína birtokolja a világ legnagyobb, közel 4 billió dollárnyi valutatartalékát, nehézségei támadhatnak majd, amikor pénzügyi hatalmának növelésére tesz kísérletet, mivel nincs nyílt kötvénypiac, ahol a kamatrátákat a piac, nem pedig a kormány határozza meg. Sőt, Kína hatalmas dollártartaléka sem jelent közvetlen előnyt az Egyesült Államokkal szemben, mert egy kölcsönös függőségi viszonyban a hatalom éppen e viszony aszimmetriájától függ. Kína az általa birtokolt dollárokat az Amerikában eladott árucikkei után kapja, de az Egyesült Államok nyitva tartja a piacait a kínai áruk előtt, és ez gazdasági növekedést, állásokat és stabilitást teremt az ázsiai országban. Kína ingerültsége és a kísértések ellenére sem árasztotta el dollárjaival a világ pénzügyi piacait. Ha így tenné, Amerikát térdre kényszeríthetné azon az áron, hogy ő még nagyobbat bukna.

Kína autoriter politikai rendszere eddig imponáló hatalom-átalakítási képességet mutatott egyes konkrét célokat tekintve – például lenyűgöző új városok építésében és gyorsvasúti projektekben. Rejtély azonban a kívülállóknak és a kínai vezetőknek egyaránt, hogy Kína fent tudja-e tartani ezt a képességét hosszabb távon. A demokratikus alkotmánnyal született Indiával ellentétben Kína még nem talált megoldást a politikai részvétel (ha nem is demokrácia) iránti követelésekre, amelyek általában együtt járnak az egy főre eső jövedelem emelkedésével. A kommunizmus ideológiája már régen halott, a vezető párt legitimitása a gazdasági növekedésen és a han etnikum nacionalizmusán alapszik. Vajon a gazdasági változás politikai változást hoz-e magával, amikor az egy főre eső GDP megközelíti a 10 ezer dollárt (PPP alapon), ahogy az történt a szomszédos Dél-Koreában és Tajvanon? Napjainkban több milliárdos él a „kommunista” Kínában, mint az Egyesült Államokon kívül bármely más országban, és a gazdagok nem csupán gazdagabbak lesznek, hanem „az ország legszegényebb embereinek a rovására teszik ezt”.⁴⁶ Nem lehet előre látni, vajon képesek lesznek-e megoldást találni az egyre növekvő városi középosztály, a regionális egyenlőtlenség és az etnikai kisebbségek mocorgásának kezelésére. Tényként állítható: senki sem tudja, beleértve a kínai vezetőket is, hogyan fog alakulni Kína politikai jövője, és hogyan fogja az befolyásolni a gazdasági növekedést.

A kibernetika újabb bonyodalmat jelent. Kína a maga 600 millió felhasználójával a világ legnagyobb „internetépszerűségével” rendelkezik, ám egyben a kormányzati ellenőrzések és szűrők rendkívül fejlett rendszerével is. Nem elég, hogy sok internethasználó lelkes nacionalista, de a kisebbségi liberális véleményeket kiszűrik és az eltérő véleményt büntetik. A vállalatok öncenzúrát alkalmaznak, és követik a kormányzati utasí-

tásokat. Mindennek ellenére az információk bizonyos mértékű kiszivárgása elkerülhetetlen. Komoly dilemmát jelent a kínai vezetőknek az információk egyre növekvő áradata akkor, amikor a korlátozások hátráltathatják a gazdasági növekedést. Noha nem valószínű, hogy a kommunista párt elitje elveszti az ellenőrzését a lakosság fölött, egy olyan Kína, amelyik nem képes ellenőrizni a migrációs hullámokat, a globális klímára gyakorolt környezeti hatásokat és a belső konfliktusokat, újszerű problémák sorát vetheti fel. A politika időnként megzavarja a gazdasági várakozásokat.

KATONAI HATALOM

Ameddig Kína gazdasága növekszik, valószínűleg a katonai kiadásai is nőni fognak. Kína a GDP-jének körülbelül 2 százalékát (az amerikai szint felét) költi a hadseregére, de a GDP-je gyorsan nő. Hivatalos, 2014-es, 132 milliárd dolláros költségvetése nagyjából az amerikai védelmi büdzsé egynegyede, ám a katonai kiadásokról közzétett kínai statisztikák nem foglalnak magukban sok olyan elemet, amelyek helyet kapnak az amerikai védelmi költségvetésben. Az *International Institute of Strategic Studies* 20-30 milliárd dollárt ad még a hivatalos összeghez. Egy olyan időszak után, melyet az alacsony befektetés jellemzett, Kína hivatalos katonai költségvetése 1989 és 2009 között minden évben két számjegyű növekedést produkált, és 2013-ra elérte a 12 százalékot. Egykor a hatalmas erejű, de technológiailag fejletlen Népi Felszabadítási Hadsereg a Szovjetunió elleni szárazföldi védelemre fókuszált, napjainkban azonban egy sokkal modernebb erővé vált, amely elsősorban az Egyesült Államok kelet-ázsiai beavatkozása ellen készül.

Ugyanakkor az a 11 százalék, amellyel Kína részt vállal a világ katonai kiadásából, sokkal alacsonyabb az amerikai 39 százaléknál. A jelenlegi növekedési ütem mellett Kína katonai költségvetése 2020-ra esetleg a fele lesz az Egyesült Államokénak, és a század közepére kerülhet az azonos szint közelébe, de a modern katonai berendezések összességét tekintve az Egyesült Államok legalább 10:1 arányú előnyt élvez Kínával szemben az amerikai szövetségesek számbavétele nélkül is.⁴⁷ Kína nem fejlesztett még ki jelentős képességeket globális erőkiemelésre, és miközben növelte az amerikai haditengerészeti műveletek megnehezítésére fordított képességeit a partjai mentén, mindössze most kezdett bele a mélytengeri haditengerészetet létrehozó bonyolult folyamatba a repülőgéphordozó anyahajók vezette harccsoportoknál. Amint Kína egyre nagyobb mértékben függővé válik a közel-keleti olajtól, a haditengerészete fontos szerepet tölthet be a délkelet-ázsiai Malaka-szoroson keresztülmenő forgalom zavartalanításának biztosításában, de attól még az amerikai haditengerészet kulcsfontosságú marad a perzsa-öbölbeli Hormuzi-szorosban.

Kína egy átalakított ukrán repülőgéphordozó anyahajóval (és két másikkal a tervezés különböző fókáin) még mindig évtizedekkel Amerika tíz, globális manőverekben rengeteg tapasztalatot szerzett repülőgéphordozó anyahajó vezette harccsoportja mögött kullog. Kína két különböző típusú, ötödik generációs lopakodó harci repülő prototípusát fejleszti, ám ezen a területen sem versenyezhet az amerikaiak egész világra kiterjedő képességével. Kínának globális szinten csak korlátozott számú interkontinentális ballisztikus rakétája van, és ugyan imponáló erőfeszítéseket tett azért, hogy aszimmetrikus hadviselő képességeket fejlesszen ki az űrben és a kibertérben, de még mindig nem áll az Egyesült Államokkal egy szinten

ezen a területeken. A hagyományos színteret tekintve nincsenek szövetségei, tengerentúli támaszpontjai, távolsági logisztikai képessége, valamint nem rendelkezik az amerikai haderők kivételes expedíciós tapasztalatával. Miközben az Egyesült Államoknak nagyjából 240 ezer katonája állomásozik több tucat idegen országban, Kínának mindössze pár ezer katonája szolgál elsősorban az ENSZ békefenntartó misszióiban.

Az a tény, hogy Kína nem lesz egyhamar egyenrangú a globális erőket tekintve, nem szabad, hogy elfeledtesse azt, hogy befektetéseit harci repülőkhöz, tengeralattjárókhoz, cirkáló rakétákhoz, valamint közepes hatótávolságú ballisztikus rakétákhoz máris megemelték bármilyen amerikai beavatkozás költségeit az ország partjai közelében lévő tengereken. A globális katonai erőket tekintve nem szabad összemérni a regionális katonai hatékonysággal. Ha a jelenlegi trendek folytatódnak és az Egyesült Államok továbbra is biztosítékot kíván nyújtani a térségbeli szövetségeseinek, akkor csökkentenie kell az erőinek kitettségét Kína arra irányuló stratégiájának a fényében, amely a számára fontos területekről kiszorítaná az ellenséges erőket. Ez olyan költséges befektetéseket igényel, mint például a repülőgép-hordozó anyahajók fedélzetéről indítható lopakodó, pilóta nélküli légi járművek, a szárazföldi célpontok elleni hatékonyabb támadási képességgel rendelkező tengeralattjárók, a helyi ballisztikusrakéta-védelem, a kisebb műholdak nagyobb ellenálló képességének, továbbá a támadó kiberképességek fejlesztése.⁴⁸

PUHA HATALOM

2007-ben az akkori elnök, Hu Csin-tao szükségesnek látta Kína puha hatalmát növelni. Egy Kínához hasonló felemelkedő hatalom számára, amelynek az egyre növekvő gazdasági és katonai hatalma olyan rémületet kelthet a szomszédokban, hogy ellensúlyozó koalíciókat alkotnak, a bölcs stratégia puha hatalmat is kíván, amely őt kevésbé félelmetessé és az ellensúlyozó koalíciókat kevésbé hatékonyra teszi.

Egy ország puha hatalma elsősorban három forrásból táplálkozik: a kultúrájából (olyan helyeken, ahol vonzó mások számára), a politikai értékeiből (amikor otthon és külföldön egyaránt betartja őket) és a külpolitikájából (amikor azt legitimnek és erkölcsi autoritással rendelkezőnek tekintik). A kemény és puha hatalom bölcs hatalommá kombinálása azonban nem mindig egyszerű. Például egy Konfuciusz Intézet alapítása Manilában a kínai kultúra oktatására alighanem puha hatalmat produkál, de kevésbé valószínű a sikere egy olyan kontextusban, amelyben Kína erőszakosan lép fel a Fülöp-szigetek ellen a Dél-kínai-tengerben található vitatott szigetek hovatartozásának kérdésében. Amint egyre erőszakosabban képviseli területi igényeit a szomszédjaival szemben, egyre nehezebbé teszi a puha hatalmának növelését megcélzó törekvései beteljesedését.

Ráadásul Amerika puha hatalmának jó részét a civil társadalom adja – az egyetemektől és az alapítványoktól Hollywoodig és a tömegkultúráig –, nem pedig a kormányzat. Az Egyesült Államok időnként kritikus és cenzúramentes civil társadalma miatt képes megőrizni puha hatalmának egy részét még akkor is, amikor a kormány lépései – mint például Irak megtámadása – máskülönben aláássák a puha hatalmat.

Egy bölcs hatalmi stratégiában azonban a kemény és a puha hatalom egymást erősítik.

David Shambaugh *China Goes Global [A globális hatalommá váló Kína]* című könyvében részletesen leírja, hogyan költött Kína dollármilliárdokat egy „megnyerő” kampányra a puha hatalmának növelésére. Az Afrikába és Latin-Amerikába irányuló kínai segélyprogramokat nem korlátozzák azok az intézményi és emberi jogok miatt érzett aggályok, amelyek a nyugati segítyt viszont igen. A kínai stílus a látványos gesztusokat hangsúlyozza. Ám minden erőfeszítése ellenére, Kína a befektetésének csak limitált hasznát látja. Felmérések azt mutatják, hogy pozitív kép alakult ki Kína befolyásáról Afrika és Latin-Amerika nagy részében, de túlnyomórészt negatív az olyan jelentősebb hatalmaknál, mint az Egyesült Államok, Európa, India és Japán.

A 2008-es pekingi olimpia puha hatalmi siker volt, ám röviddel ezt követően az emberi jogi aktivisták elleni fellépés aláásta a puha hatalom terén elért nyereségeket. A 2009-es sanghaji világkiállítás ugyancsak nagy siker volt, de ezt a Nobel-békedíjas Liu Hsziao-po bebörtönzése követte, és a világ televízióképernyőit az oslói ünnepségen lévő üres székről készült felvételek uralták. A marketingszakértők ezt úgy nevezik, hogy „rálép az ember a saját üzenetére”. Nem javított a helyzeten az sem, hogy ezután Kína azzal büntette Norvégiát, hogy korlátozta a lazacimportot.

Kína azt a hibát követi el, hogy úgy gondolja: a kormányzat a puha hatalom legfőbb eszköze. Napjaink világában nem az információból, hanem a figyelemből van hiány, és a figyelem a hitelességen múlik. A kormánypropaganda ritkán hiteles. A legjobb propaganda az, hogy nincs propaganda. Minden erőfeszítés ellenére, hogy a Xinhuat és a China Central

Televisiont a CNN és a BBC versenytársává tegyék, a nemzetközi nézőközönség nem vevő a leplezetlen propagandára. Amint a *The Economist* megjegyezte Kínáról: a párt nem fogadta el „Nye véleményét, mely szerint puha hatalom nagy részben az egyénekből, a magánszektorból és a civil társadalomból fakad. Így a kormány elkezdett olyan ókori kulturális ikonokat népszerűsíteni, akikről úgy gondolta, hogy esetleg globális vonzerővel rendelkeznek.”⁴⁹

A puha hatalom erősítése nem szükségszerűen nulla összegű játék. Minden ország nyerhet azzal, ha a másikat vonzónak találja. Ahhoz azonban, hogy Kína sikeres legyen, vissza kell fognia a szomszédaival szembeni követeléseit, és ez nehéz az erősödő nacionalizmus mellett. Ami a távolabbi országokat illeti Európában és Észak-Amerikában, önkritikusnak kell lennie, és szabadjára kellene engednie civil társadalmának energiáit, ám mindezt nehéz megvalósítani úgy, ha ezzel egy időben a kommunista párt szorosabb ellenőrzésre törekszik. Miközben gazdasági sikere, gazdasági segélyprogramjai és több száz, kultúrát közvetítő Konfuciusz Intézete növelheti Kína puha hatalmát, az mindaddig korlátozott lesz, ameddig az erősödő nacionalizmusból és a párt ellenőrző szerepéből következő belső korlátozások erősek maradnak.

KÍNA STRATÉGIÁJA ÉS AZ AMERIKAI VÁLASZOK

A kínai vezetők jelenlegi nemzedéke felismerve azt, hogy a gyors gazdasági fejlődés kulcsfontosságú a belpolitikai stabilitáshoz, a gazdasági fejlesztésre, valamint arra koncentráltak, amit „harmonikus” nemzetközi környezetnek neveznek. Az idők azonban változnak, a hatalom gyakran esik a hübrisz

véttségébe, és sokszor évés közben jön meg az étvágy. Martin Jacques szerint „a felemelkedő hatalmak idővel, kivétel nélkül, a gazdasági erejüket tágabb politikai, kulturális és katonai célokra használják. Ez az, ami hegemonikus hatalmat jelent, és Kína kétségtelenül ilyen hatalom lesz.”⁵⁰ A kínai vezetők egy mítoszt teremtettek, mely szerint Kína soha nem támadta meg a szomszédjait vagy viselkedett „hegemonisztikusan”, de ahogy Jang Csie-cse 2010-es elhíresült nyilatkozata az ASEAN-országok egyik találkozásán állítja: „Kína nagy ország, míg más országok kis országok, és pontum.”

Kína hagyományosan egy hűbéres államok rendszerének közepén állónak, vagy „a középső királyságnak” tekintette magát Kelet-Ázsiában, és egyes elemzők úgy vélik, hogy ennek a rendnek a helyreállításán fog munkálkodni.⁵¹ Mások, köztük John Ikenberry, úgy gondolják, hogy a jelenlegi nemzetközi rend bír azzal a nyitottsággal, gazdasági integráló erővel és képességgel, hogy Kínát magába szívja, ahelyett, hogy egy kínaiak által vezetett rend váltsa fel.⁵² Ez ideig a kínai vezetők mindössze kisebb lépéseket tettek egy jelentős globális szerep felé, függetlenül attól, hogy az hegemonisztikus vagy „felelős részvényes” jellegű.

Néhány elemző úgy érvelt, hogy Kína „domináns hatalomként a közeli jövőben fel kívánja váltani az Egyesült Államokat Kelet-Ázsiában, hosszú távon pedig kihívást kíván intézni Amerika globális domináns hatalmi pozíciója ellen”. Mások szerint Kína meg akarja osztani a Csendes-óceán térségét, és vissza akarja szorítani az amerikai jelenlétet a tengerpartja előtti (Japánt is magába foglaló) szigetláncolaton túlra.⁵³ Sok szakértő vitatkozik azon, hogy vajon ezek a leegyszerűsítések hűen tükrözik-e a kínai szándékokat. Peking sokat nyert a fennálló nemzetközi intézményes rendből, de egyben néhány

változtatást is akar, és még a kínaiak sem ismerhetik a jövő nemzedékeinek elképzeléseit.⁵⁴

Ami még ennél is fontosabb, kétséges, hogy Kínának meglesz-e az a katonai képessége, hogy a túlságosan nagyratörő álmait a következő évtizedekben valóra váltsa. A költségek számítanak. Könnyebb elképzelni vágyakat, amikor azok ára még nem ismert. A kínai vezetőknek számolniuk kell a többi ország reakcióival, valamint azokkal a korlátokkal, amelyeket a gazdasági növekedéssel, továbbá a külső piacokkal és erőforrásokkal kapcsolatban kijelölt saját céljaik jelentenek. Egy túlságosan agresszív kínai katonai stratégia ellensúlyozó koalíciót hozhat létre a régióbeli szomszédjai körében, s ez gyengítheti kemény és puha hatalmát egyaránt.

Az a tény, hogy Kína valószínűleg nem lesz az Egyesült Államok egyenrangú versenytársa globális szinten, nem jelenti azt, hogy ne tudna fellépni az Egyesült Államok ellen Ázsiában. Ahogy azonban erről korábban szó volt, a kínai hatalom megerősödését Ázsiában nem nézi jó szemmel India és Japán (valamint olyan kisebb szomszédok, mint például Vietnám), és ez jelentős előnyt biztosít az Egyesült Államoknak.⁵⁵ Az amerikai–japán szövetség, amelyet az 1996-os Clinton–Hasimoto nyilatkozat megerősített a poszt-hidegháborús Kelet-Ázsia stabilitásának alapjaként, lényeges gát a kínai törekvések előtt, s ugyanez áll az amerikai–indiai kapcsolatok javulására, továbbá a japán–indiai viszonyra. Ez azt jelenti, hogy a régió nagyhatalmi politikájában Kína nem tudja könnyen kiszorítani az amerikaiakat. Az Egyesült Államok, Japán, India, Ausztrália és mások ebből az erőpozícióból ösztönözhetik Kínát arra, hogy felelős szerepet játsszon, miközben behiztosítja magát a Kína erejével növekvő agresszív magatartás ellen.

AMERIKAI VÁLASZOK

Ha előretekintünk, akkor a pesszimisták közelgő összecsapást jósolnak: ahogy Kína erősödik, megpróbálja kiszorítani az Egyesült Államokat a Csendes-óceán nyugati medencéjéből. Egyesek úgy vélik, hogy ezt meg lehet előzni a befolyási övezetek elfogadásával, amelyben az Egyesült Államok a tevékenységét elsősorban a Csendes-óceán keleti felére korlátozza. Egy ilyen Kína felemelkedésére adott válasz azonban megrendítené az amerikai hitelességet, és ahhoz vezetne, hogy a régióbeli államok inkább csatlakoznának Kínához, ahelyett, hogy ellensúlyozzák. Egy ilyen politika ténylegesen az amerikai évszázad végének kezdetét jelentené. A továbbra is fenntartott amerikai jelenlét ellenben megerősítené a regionális államok ellensúlyozó hajlamait, és olyan környezet kialakulását segítené elő, amely felelősségteljes kínai magatartást ösztönöz.

A Kína felemelkedésére adott megfelelő válasznak egyensúlyt kell találnia a realizmus és az integráció között. Amikor a Clinton-adminisztráció először gondolkodott el azon az 1990-es években, hogyan reagáljon Kína felcmelkedésére, néhány kritikus feltartóztatási politikát ajánlott, mielőtt Kína túlságosan megerősödik. Ezt a tanácsot két okból is elutasították. Először is lehetetlen lett volna egy Kína-ellenes koalíciót összekovácsolni, mivel a régió legtöbb országa jó kapcsolatokat akart (és akar még mindig) mind az Egyesült Államokkal, mind Kínával. Ami még ennél is fontosabb, egy ilyen politika szükségtelenül ellenségeskedést szült volna a jövőben Kínával. Helyette az Egyesült Államok olyan politikát választott, amelyet „integrálásnak és biztosításnak” lehetett nevezni. Bár Kína tagságát a Világkereskedelmi Szervezetben üdvözölte az Egyesült Államok, de az amerikai-japán biztonsági szerződést

megújították Peking basáskodásának megakadályozására. Ha egy felemelkedő Kína elkezdí fitogtatni az erejét, akkor az a szomszédokat arra ösztönzi, hogy ellensúlyozzák a hatalmát. Ebben az értelemben kizárólag Kína képes Kínát feltartóztatni.

Ez a kulcsfontosságú kérdés az Egyesült Államok és Kína viszonylagos hatalmának felmérésében. Ahogy Jan Hszüe-tung írta azzal kapcsolatban, hogy Kína miként győzheti le az Egyesült Államokat: „Kínának ahhoz, hogy kialakítson egy barátságos nemzetközi környezetet a felemelkedéséhez, egy Washingtonénál sokkal magasabb színvonalú diplomáciai és katonai kapcsolatrendszert kell kialakítania. Egyetlen vezető hatalom sem tud baráti viszonyban lenni a világ összes országával, így a Kína és az Egyesült Államok közötti verseny lényege az lesz, hogy kinck van több minőségi barátja.”⁵⁶ Jelenleg az Egyesült Államok többet nyer az ilyen hálózatoktól és szövetségektől. Washingtonnak nagyjából hatvan szerződéses szövetségese van, Kínának alig néhány. A politikai elkötelezettséget tekintve a *The Economist* úgy becsüli, hogy a világ százötven legnagyobb országából közel száz hajlik az Egyesült Államok felé, és csak huszonegy van ellene.⁵⁷

Az Egyesült Államok 2011-ben egy arra irányuló stratégiát szorgalmazott, hogy Ázsia, a világ gazdaságának leggyorsabban növekvő része, nagyobb hangsúlyt kapjon. Egyesek Kínában az Obama-adminisztráció Ázsia felé „fordulását” egyfajta feltartóztatásként értelmezik, ám amíg a hidegháborús doktrína alatt az Egyesült Államoknak gyakorlatilag nem voltak kereskedelmi vagy társadalmi kapcsolatai a Szovjetunióval, most jelentős volumenű kereskedelmi forgalma van Kínával, és körülbelül 230 ezer kínai diák tanul amerikai egyetemeken. A környezet alakítása a kínai döntésekhez pontosabb jellemzése az amerikai stratégiának, mint a feltartóztatás.

Az elemzők között vannak olyanok, akik Kínát olyan revizionista államnak látják, amelyik szeretné felborítani a jelenlegi nemzetközi rendet, hatalma növekedésének függvényében. Kína azonban nem olyan teljes mértékben revizionista állam, mint amilyen a náci Németország vagy a Szovjetunió volt a múlt században. Miközben csatlakozott a BRICS-országok fejlesztési bankjának létrehozásához, és támogatja a céljainak megfelelő regionális szervezeteket, nagymértékben profitált többek közt az ENSZ, a Nemzetközi Valutaalap, a Világbank és a Világkereskedelmi Szervezet működéséből – és ezt nem siet lerombolni. Önérdéktől vezérelve szerepet vállalt a pénzügyi válságok megoldásában az utóbbi két évtizedben.⁵⁸ Európa, Japán és India jelentős hatalmak, melyek segítenek egy olyan nemzetközi környezet kialakításában, amely felelősségteljes magatartásra ösztönöz, és Kína érzékenyen figyel a hírnevére. Ugyanakkor amint Kína hatalma növekszik, hatékonyabban tud majd ellenállni ilyen nyomásoknak.

Ráadásul a technológiai és a társadalmi változások számos olyan fontos, nemzetek összefogását igénylő ügygel járulnak hozzá a globális tennivalókhoz, mint például a klímaváltozás, a járványbetegségek, a terrorizmus, a szervezett és a kiberbűnözés. Ezek a kérdések nem az államok közötti hatalmi átrendezésről szólnak, hanem a kormány hatalomvesztéséről és a hatalom felaprózódásáról. E globális fenyegetésekkel csak kiterjedtebb kormányközi együttműködéssel lehet hatékonyan szembeszállni, s ehhez Kínára, Európára, az Egyesült Államokra (és másokra) is szükség van.

Kína nagyobb szerepet szeretne játszani Kelet-Ázsiában, míg az Egyesült Államoknak számos olyan ázsiai szövetségese van, melyeknek a biztonságát garantálja. Téves számítások mindig lehetségesek, ám a konfliktus egyáltalán nem elkerülhetetlen.

A kínai kormány legitimitása a magas gazdasági növekedési rátától függ, és a kínai vezetők tudatában vannak annak, hogy Kínának még sok évtizedre van szüksége, hogy elérje az amerikai gazdaság fejlettségét. Ahol Németország szorosan Nagy-Britannia nyomában volt (és az ipari erőt tekintve meg is előzte), ahogy azt korábban láttuk, ott az Egyesült Államok globálisan évtizedekkel Kína előtt jár a katonai, gazdasági és puha erőforrások terén. Továbbá Kína nem engedhet meg magának egy, a *Kaiser* Németországra jellemző politikát. A túlságosan kalandor politika kockázatot jelent az eredményre és a stabilitására otthon és külföldön egyaránt.

Más szavakkal, az Egyesült Államoknak több ideje van egy feltörekvő állammal rendezni a kapcsolatait, mint ahogy Nagy-Britanniának volt egy évszázaddal ezelőtt, és Kína esetében sok minden szól a visszafogottság mellett. A túlságosan nagy félclem önbeteljesítő lehet. Az egy másik kérdés, hogy vajon az Egyesült Államok és Kína jól kezelik-e a kapcsolataikat. Emberi tévedés és téves számítás mindig lehetséges. A megfelelő válaszokkal azonban egy regionális háború nem szükségszerű, és Kína globális felemelkedése hosszú folyamat, amely messze van még attól, hogy az amerikai évszázad végét jelezze.

ABSZOLÚT HANYATLÁS. AZ USA AZ ÚJ RÓMA?

Mi vagyunk Róma? Miután Cullen Murphy feltette ezt a kérdést egy népszerű könyv címében, arra a következtetésre jutott, hogy „talán”.⁵⁹ Róma nem egy másik birodalom felemelkedése miatt bukott el. Ahogy korábban láttuk, a társadalmában, a gazdaságában és az intézményeiben abszolút hanyatlást szenvedett el, amely olyan helyzetbe hozta, hogy képtelen volt megvédeni magát a támadó barbár törzsekkel szemben. Néhány elemző szerint a külső hatalom költségei gyengítik a belső gazdaságot, és hozzájárulnak az abszolút hanyatláshoz a „birodalmi túlterjeszkedés” miatt.⁶⁰ Az amerikai tények, legalábbis eddig, nem illeszkednek nagyon jól az elméletbe, mert a védelmi és a külpolitikai kiadások az utóbbi néhány évtizedben GDP-arányosan csökkentek.

Mindennek ellenére elképzelhető, hogy az Egyesült Államok hanyatlak a viszonylagos hatalmat illetően, ám nem „birodalmi túlterjeszkedés”, hanem belpolitikai okok miatt. Róma belülről rothadt, amikor az emberek elvesztették a kultúrájukba és az intézményeikbe vetett hitüket, az elit a hatalomért küzdött, a korrupció nőtt, miközben a gazdaság nem.⁶¹ Elveszítheti-e az Egyesült Államok a képességét, hogy befolyásolja a világ eseményeit a kultúra feletti belső harcok, az intézmények összeomlása és a gazdasági stagnálás miatt? Ha a

gazdaság csődbe jut, akkor az USA elveszti a puha hatalmát is. És még ha az Egyesült Államok továbbra is imponáló hadsereggel, gazdasági és puha hatalmi erőforrásokkal rendelkezik is, elveszítheti azt a képességét, hogy ezeket az erőforrásokat hatékony befolyássá alakítsa át.

TÁRSADALOM ÉS KULTÚRA

A kultúra sohasem statikus, és a kritikusok gyakran panaszkodnak a jelenlegi nemzedék életmódjára. Például míg egyesek a növekvő anyagiasságot vagy a változó szexuális erkölcsöket vagy a tömegkultúra primitívségét kárhoztatják, addig mások a nemek viszonyát és a faji kapcsolatokat illető fantasztikus változásokat haladásként fogják fel. Miközben az Egyesült Államok számos társadalmi problémával rendelkezik, a jelek szerint ezek nem súlyosbodnak lineáris módon. Egyesek közülük egyenesen vesztenek a jelentőségükből, mint például a bűnözés, a válások száma és a tizenéves terhesség. Noha kulturális háború folyik olyan kérdésekben, mint például az egyneműek házassága és az abortusz, a felmérések a tolerancia mértékének általános növekedését mutatják. A civil társadalom erős, és a felmérések szerint a templomok 37 százalékos látogatottsága mindössze alig alacsonyabb, mint egy évtizeddel ezelőtt. A médiának természetes hajlama a rossz hírek előtérbe helyezése (mert ez eladható), és az országos trendekre való reakció médiatizált jelenség. Ha mindenki úgy „tudja” a médiából, hogy Washingtonban zűrzavar uralkodik, és nincs az emberek közvetlen tapasztalatuk annak mértékéről, a megszokott bölcsességet mondják a közvélemény-kutatóknak az országban uralkodó állapotról. Az így kapott felmérések nem túl

meggyőző bizonyítékai a hanyatlásnak. A múltbeli küzdelmek a rabszolgaságról, az alkoholtilalomról, a mccarthyizmusról, valamint a polgárjogokról sokkal komolyabbak voltak, mint napjaink bármelyik ügye. Az emberek gyakran aranykorként tekintenek a múltra, és könnyen beszélnek hanyatlásról.

A kultúrharok hátrányosan érinthetnék az amerikai hatalmat, ha az állampolgárok figyelmét annyira elvonnák, vagy annyira megosztanák őket a társadalmi és kulturális kérdésekről folytatott belső csatározások, hogy az Egyesült Államok elvesztené a képességét, hogy kollektívan cselkedjen a külpolitikában. A jelek szerint ez volt a probléma az 1970-es években a Vietnám miatti mély megosztottság után. Nemrég pedig Obama elnöknek az országot hátrányosan érintő döntést kellett hoznia egy ázsiai útjának elhalasztásával 2013-ban, amikor a költségvetési viták miatt a kormányhivatalokat be kellett zárni; 1995-ben hasonló esetre került sor, hasonló okok miatt Clinton elnök alatt.

Az amerikai társadalmi viszonyok romlása ugyancsak csökkentheti a puha hatalmat. Noha haladást ért el egyes társadalmi kérdésekben, az Egyesült Államok más gazdag országok mögött jár a csecsemőhalandóság, a várható életkor, a gyermekszegénység, a börtönbüntetés és a gyilkosságok terén. Az ilyen összehasonlítások az amerikai puha hatalom rovására mehetnek, de az Egyesült Államok nincs egyedül számos olyan kulturális változás terén, amelyek vitákat váltanak ki a fejlett országokban. Az autoritással szembeni tisztelet és egyes magatartási formák normái is vesztek a jelentőségükből 1960 óta az egész nyugati világban, ám nem sok bizonyíték szól amellett, hogy az amerikai szintek rendszerszerűen alacsonyabbak lennének a többiekénél. Bizonyos magatartási formák, mint például a jótékonykodás és a közösségi munka, többnyire

magasabb szinten állnak. Másfelől egy nem régi „élhetőségi” index alapján az Egyesült Államok a 16. helyet foglalja el 132 ország közül.⁶²

A bevándorlás kényes társadalmi kérdés számos fejlett országban, de Amerika egyike azon keveseknek, amelyek esetleg elkerülhetik a népességfogyást és fenn tudják tartani az elért részarányukat a világ népességében, főleg a bevándorlás miatt. A bevándorlásnak a nemzeti értékekre és az amerikai identitás koherenciájára gyakorolt hatásai miatt érzett jelenlegi félelmek nem új keletűek. A 19. századi „*Know Nothing*” pártot a bevándorlók, elsősorban az írek ellen alapították. Egy évszázaddal később az ország egy ír katolikus elnököt választott meg. Az Egyesült Államok továbbra is a bevándorlók nemzete marad az újonnan érkezők előtt adódó lehetőségekbe vetett hittel. Amerika a 20. század folyamán 1910-ben érte el a külföldön születettek legmagasabb arányszámát: a népesség 14,7 százalékaival. Egy évszázaddal később körülbelül 40 millió ember, azaz a mai amerikaiak közel 13 százaléka külföldi születésű.

Annak dacára, hogy az Egyesült Államok a bevándorlók nemzete, egy közelmúltban végzett Pew-felmérés azt mutatja, hogy az amerikaiak 36 százaléka szeretné korlátozni a legális bevándorlást. Az új bevándorlók száma és eredete egyaránt aggodalmakat keltett az amerikai kultúrára gyakorolt hatását illetően. A 2010-es népszámlálási adatok egy gyorsan növekvő hispán (spanyol anyanyelvű) népességet mutattak, amelyet elsősorban a legális és illegális új bevándorlók hullámai táplálnak. A spanyol anyanyelvűek a maguk 16 százalékaival az össznépességben felváltották a feketéket a nemzet legnagyobb kisebbségként. A kritikusok attól tartanak, hogy nem fognak asszimilálódni, de a bizonyítékok nagy része azt mutatja, hogy a legutóbbi bevándorlók legalább olyan gyorsan asszimilá-

lódnak, mint az elődjeik. Miközben a bevándorlás arányának túlságosan gyors emelkedése társadalmi problémákat okozhat, hosszú távon a bevándorlás erősíti az Egyesült Államok hatalmát.

A legtöbb fejlett ország az évszázad során emberhiánnyal fog szembenézni, miközben az Egyesült Államok *Census Bureau*-jának (Népesség-nyilvántartási Hivatal) előrejelzése szerint 2010 és 2050 között az amerikai népesség 42 százalékkal, 439 millióra fog nőni. Napjainkban az Egyesült Államok a világ harmadik legnépesebb állama. Ötven év múlva valószínűleg még mindig az első három-négy között lesz. Ez nem csupán a gazdasági hatalom szempontjából lényeges, hanem annak fényében is, hogy majdnem mindegyik fejlett ország népessége előregszik, és gondjaik lesznek az idősebb nemzedék ellátásában, a bevándorlás pedig segíthet ennek a problémának az élt elvenni. Ami a közvetlen hatásokat illeti, tanulmányok azt mutatják, hogy amint a bevándorló főiskolai végzősök száma nő, úgy nő az egy főre eső szabadalmak száma is. A *high-tech* startupok egy-negyedét bevándorló alapította, és a Fortune 500-as vállalatok 40 százalékát bevándorlók vagy a gyermekeik hozták létre.⁶³

A bevándorlás jó hatással van Amerika puha hatalmára is. Az a tény, hogy emberek szeretnének jönni az Egyesült Államokba, fokozza Amerika vonzerejét, és a bevándorlók felfelé irányuló mobilitása vonzó más országokban élők számára. Amerika mágnes, és sok ember tudja elképzelni magát amerikainak. Továbbá a bevándorlók és az orthon maradt családjuk közötti kapcsolatok segítenek pontosabb és pozitívabb információkat szolgáltatni az Egyesült Államokról. A bevándorlás ahelyett, hogy felvizezné a kemény és a puha hatalmat, mindkettőt erősíti. Ahogy Li Kuan Ju, mind az Egyesült Államok, mind Kína éles szemű megfigyelője egyszer mondta

nekem, az USA újrateremti magát azzal, hogy a legjobbakat és a legokosabbakat vonzza magához, és a kreativitás sokszínű kultúrájába olvasztja őket. Kína nagyobb saját népességéből meríthet, de – a vélelménye szerint – Kína-központú kultúrája kevésbé kreatívvá teszi, mint amilyen az Egyesült Államok.

A GAZDASÁG

Az eddig tárgyalt kulturális és társadalmi problémák nem jeleznek olyan közelgő belső hanyatlást, amely megrendítené Amerika külső hatalmát, de egy hosszú távú visszaesés a termelékenység szintjében és a gazdasági növekedés fenntarthatóságának képességében ilyen hatással járhat. Miközben a makrogazdasági előrejelzések mindig pontatlanok, úgy tűnik, hogy az Egyesült Államok alacsonyabb növekedési ütemmel lesz kénytelen beérni a 2008-as pénzügyi válságot követő évtizedben, szemben azzal a nulla típusú növekedéssel, mely Japánt kínozza egy évtizeden keresztül az 1990-es évek eleji spekulációs luftballon kipukkadása után. A Nemzetközi Valutaalap a következő években átlagosan 2-3 százalékos növekedést prognosztizál. Ez alacsonyabb a lehetségesnél, de nem stagnálás. A komor gazdasági kilátásokat illető általános várakozásokkal szemben a nemzeti jövedelem 2 százalékos növekedés mellett harmincöt év alatt megkettőződik.

Az 1980-as években sok megfigyelő úgy hitte, hogy az amerikai dominanciának már vége, és ez hozzájárult a már említett hanyatlásérzethez. Míg a munkaerő termelékenysége a II. világháborút követő két évtizedben évenként átlagosan 2,6 százalékkal nőtt, az 1980-as években 1,4 százalékra esett vissza. Japán és Németország állítólagosan utolérte Amerikát,

és ez aláasta az amerikai kemény és puha hatalmat. Úgy tűnt, hogy az Egyesült Államok elveszti versenyelőnyét. Napjainkban azonban, még a pénzügyi válság és az azt követő recesszió után is, a Világgaazdasági Fórum az Egyesült Államokat 154 országból a harmadik helyre sorolta a globális versenyképességet illetően úgy, hogy egyetlen nagyobb gazdaság sincs előtte. Összehasonlításképpen: Kína a 28. helyet kapta.⁶⁴ Niall Ferguson rámutat arra, hogy ez visszaesés a 2008–2009-es első helyhez képest, de nem egyértelmű, hogy mennyire tükrözi az általa idézett recessziót vagy a túlzott törvénykezést, szabályozást és intézményi hanyatlást. Ugyanakkor az amerikai gazdaság számos olyan új szektorban az élen áll, amelyek kritikusak lesznek ebben az új évszázadban; így az információs, a bio- és a nanotechnológiában.

A termelékenység növekedése vajon megfelelően támogatja-e majd az amerikai hatalmat ebben az évszázadban vagy abszolút hanyatlás lesz? Az optimisták arra hivatkoznak, hogy az Egyesült Államok élen jár az információs technológia előállításában és használatában. Az 1990-es években a számítógép-felhasználás költségeinek észrevehető csökkenése növelte az amerikai termelékenységet, de annak nem ez volt az egyetlen forrása. Az Egyesült Államokban jelentős mezőgazdasági innováció is végbement, és a globalizáció iránti nyitottság ugyancsak szerepet játszik.

Az energiakérdés az optimizmus egy másik forrása az Egyesült Államokban kezdődött palagáz-forradalom miatt. Miközben a vízszintes fúrás és a hidraulikus repesztés technológiája nem új, úttörő alkalmazásuk a palakőzet esetében jobbra a 2000-es évek elején elindított amerikai vállalkozás eredménye. A századfordulón sok szakértő gondolta úgy, hogy az olajkitermelés a világgaazdaságban csúcsra járatódott.

Az előrejelzések szerint az Egyesült Államok egyre gyengült volna az energiafüggősége következtében, ezért terminálokat épített a drága cseppfolyósított földgáz (*liquefied natural gas* – LNG) fogadására. Helyette most a terminálokat átalakítja az olcsó LNG exportálására, és a várakozások szerint az észak-amerikai földrész a 2020-as évekre önellátóvá válik az energiaellátás terén. Az Egyesült Államok Energiaügyi Minisztériumának becslése szerint, ha a kinyerhető palagáz-energiaforrásokat egyéb olaj- és gázforrásokkal kombinálják, akkor azok két évszázadig is kitartanak.⁶⁵

A palaforradalom számos gazdasági hatással jár együtt. Egyes előnyök a piaci erők nyilvánvaló eredményei. A palagáz-energiatermelés lökést ad a gazdaságnak és munkahelyeket teremt. Az import csökkentése segíti a fizetési egyensúlyt. Az új bevételek enyhítést jelentenek a kormány költségvetéseire. Az olcsóbb energia az ipari termelést nemzetközileg versenyképesebbé teszi, különösen az olyan energiaigényes iparágakban, mint a petrolkémia, az alumínium- és acél-előállítás. Lélektani hatások is jelentkeznek a piacokon. Egy ideig az energiainporttól való függőséget gyakran a hanyatlás egyik bizonyítékaként emlegették. A palaforradalom nem csupán megváltoztatja ezt a függőséget, de egyben illusztrálja is a vállalkozószellem, a tulajdonjogok és a pénzügyi piacok kombinációját, amely az amerikai gazdaság háttérében álló erőt jelenti.

A teljes kutatást és fejlesztést tekintve az Egyesült Államok a világ vezetője volt 465 milliárd dollárral 2014-ben, azaz az egész világon ilyen célokra költött összegek 31 százalékával (szemben Kína 17,5 és Japán 10,3 százalékával). Az Egyesült Államok a GDP-jének 2,8 százalékát költötte kutatásra és fejlesztésre, alig kevesebbet, mint Japán és Korea (nagyjából 3,5 százalék).⁶⁶ 2014-ben az amerikai befektetők körülbelül 133

ezer szabadalmat jegyeztettek be az Egyesült Államokban, azaz a világ összes szabadalmának 48 százalékát.⁶⁷ Számos jelentős aggodalmát fejezte ki olyan dolgok miatt, mint például a vállalati adó mértéke, a humántőke és a külföldi szabadalmak számának növekedése. Mások azzal érvelnek, hogy az amerikaiak innovatívabbak a technológiák felhasználásában és kereskedelmi forgalmazásában a vállalkozó kultúra, a legfejlettebb kockázatitőke-ipar, valamint az egyetemek és az ipar közötti szoros kapcsolatok és a nyitott bevándorlási politika miatt.

Az amerikai gazdaság jövője miatti további aggodalmak között szerepel a személyi megtakarítások alacsony mértéke, a jelenlegi államháztartási hiány (ami azt jelenti, hogy Amerika egyre jobban cladósodik külföldieknek), valamint a növekvő államadósság. A személyes megtakarításokat nehéz felbecsülni, és komoly hibákat lehet véteni a kiszámolásánál, de a trend egyértelműen lefelé mutat az 1970-es években mért 9,7 százalékos személyes megtakarításoktól a 2001-es közel nulláig, majd a 2008–2009-es pénzügyi válság utáni körülbelül 4 százalékra való visszakapaszkodásig.⁶⁸ Ugyanakkor nehéz megállapítani, hogy ez mennyire számít. A személyes megtakarításokon túl a nemzeti megtakarítási ráta magába foglalja a kormányzati és a vállalati megtakarításokat is. Japán magasan tartotta a személyes megtakarítási rátát, de a gazdasága stagnált. Amikor a fentieket kiegészítjük azzal, hogy a tőkejavak olcsóbbak az Egyesült Államokban, az amerikai reálbefektetés minden másik OECD-országgal összehasonlítva előkelő helyen áll. A veszély az, hogy egy súlyos recesszió esetén a külföldiek gyorsan kivonhatják a befektetéseiket, és ezzel hozzájárulhatnak a gazdaság instabilitásához, ám az ehhez hasonló borús előrejelzések ellenére a dollár biztos menedék maradt a 2008-as válság után is.

A pénzügyi válságot követően az egyik legnagyobb aggodalmat az államadósság mértéke keltette. Egy brit történész szavaival: „ez az, ahogyan birodalmak hanyatlanak. Az adósságrobbanással kezdődik.” Ferguson hozzátette még, hogy „az elképzelés, hogy az Egyesült Államok »biztos menedék«, ostobaság. Az államadóssága olyan biztos menedék, mint amilyen Pearl Harbor volt 1941-ben (...) A bruttó szövetségi adósság mindössze két éven belül meg fogja haladni a GDP 100 százalékát.”⁶⁹ Mások kevésbé vészmadarak, és azzal érvelnek, hogy a szövetségi adósság most kezelhető szinten van, a GDP 3 százaléka, továbbá a GDP-arányos adósság enyhén csökken, és Japánnak az államadóssága kétszerese az Egyesült Államokénak. A hosszabb távú előrejelzések azonban pesszimistábbak, hacsak a politika meg nem változik. A *Congressional Budget Office* szerint a deficit 2039-re elérheti a GDP 6,5 százalékát.

Az oktatás egy másik aggodalomra okot adó terület, mert az információs korban kulcsfontosságú a sikerhez. Első pillantásra az Egyesült Államok jól áll ezen a téren. Az oktatási minisztérium 2013-as adatai szerint a felnőttek 88 százaléka végzi el a középiskolát, és 32 százaléka kap felsőfokú diplomát. Az amerikai egyetemi végzősök aránya magasabb, mint a legtöbb országban, és az Egyesült Államok GDP-arányosan közel kétszer annyit költ a felsőfokú oktatásra, mint Franciaország, Németország, Nagy-Britannia vagy Japán közül bármelyik. Az amerikai felsőoktatási rendszert a világon a legjobbnak tartják, és az amerikai egyetemek a tudományos hírnevet tekintve még növelték is az clönyüket az utóbbi néhány évtizedben brit, az európai kontinensen működő és japán versenytársaikkal szemben. A sanghaji Jiao Tong Egyetem tanulmánya szerint a húsz legjobb egyetemből tizenhét az Egyesült Államokban található (és Kínában egyetlenegy sem).⁷⁰ Amerikaiak több

Nobel-díjat nyernek, mint bármely más ország állampolgárai, és több dolgozatot publikálnak tudományosan ellenőrzött folyóiratokban. Ezek a teljesítmények növelik a gazdasági és a puha hatalmat egyaránt.

Miközben azonban az amerikai oktatás crös felül, kevésbé imponáló alacsonyabb szinteken. A felsőoktatás és a középfokú oktatás egy szelete megszabja a globális mércét, ám a kevésbé jómódú környékek és települések általános és középiskolái messze lemaradnak az átlagtól. Ez azt jelentheti, hogy a munkaerő minősége nem tart lépést az információ-alapú gazdasághoz szükséges emelkedő követelményekkel. A *National Assessment of Educational Progress* 2013-ban úgy találta, hogy a negyedik osztályosoknak mindössze 42 százaléka volt a matematika megkívánt szintjén vagy afölött, hogy csak 35 százalékauk teljesített ezen a szinten olvasásból, noha történt némi haladás a megelőző évtizedben.⁷¹ A Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet (OECD) egy 2013-as jelentése, amely húsz fejlett országban hasonlította össze a felnőttek képzettségét, úgy találta, hogy 36 millió amerikai alacsonyan képzett, és a fiatal amerikai munkások az utolsók voltak a számolókészség és a technológiai ismeretek terén. Nem világos, hogy a diákok rosszabbul teljesítettek-e, mint a múltban, de Amerika oktatási előnye kopik, mert több ország is jobban teljesít, mint korábban.⁷² A leggazdagabb harminc ország közül mindössze Új-Zélandon, Spanyolországban, Törökországban és Mexikóban alacsonyabb a középiskolát végzők aránya.⁷³ Az amerikai diákok a jelek szerint nem javítottak a tudásukon és ismereteiken olyan mértékben, hogy lépést tartsanak egy fejlődő gazdasággal.

A jövedelemelosztás változása ugyancsak gondot jelenthet az amerikai gazdaságnak. A *Census Bureau* felmérései azt mu-

tarják, hogy 1947-től 1968-ig a családok jövedelme közötti egyenlőtlenség csökkent, de 1968 után nőtt. Az amerikai 0,42-es Gini-együttható nemzetközi mércével mérve aránylag magas, és „az elmúlt néhány évtizedben fokozatosan nőtt”.⁷⁴ A lakosság leggazdagabb 10 százaléka nagyobb szeletet hasított ki a gazdasági tortából, mint 1913-ban. A legfelső 1 százalékhoz kerülő személyes jövedelem 10 százalékponttal emelkedett az utóbbi nemzedék idejében, míg az alsó 90 százalék részesedése hasonló mértékben esett. A technológiai változás és a munkaerő-szükségletben bekövetkezett eltolódások a kevésbé iskolázott munkásoktól talán a legfontosabb tényezők annak magyarázatául, hogy a leggazdagabbak és a legszegényebbek közötti jövedelmi szakadék miért tárgult drámai mértékben az utóbbi negyedszázad során a legfejlettebb országokban.

A mi céljainkat tekintve a kérdés az, hogy vajon ez az egyenlőtlenség befolyásolja-e a kemény és a puha hatalmat. A közgazdászok vitatkoznak azon, hogy vajon lassítja-e a növekedést, és ez ideig az egyenlőtlenség nem változtatta meg az osztályok közötti mobilitást a legtöbb ember számára az Egyesült Államokban. Azt azonban tudjuk, hogy hatással van a munkaerő kevésbé képzett rétegének egészségre és oktatási lehetőségeire, és ez rossz nem csupán a munkaerő termelékenységére, hanem a lehetőségek egyenlőségére nézve is.⁷⁵ Egyben elvezethet a politikai elit hadállásainak megerősödéséhez, valamint olyan általános politikai reakciókig, amelyek visszafoghatják a gazdaság termelékenységét.

Az amerikai gazdaság puha hatalma gyakran viták tárgya. Számos ember csodálja az amerikai gazdaság immár hosszú ideje tartó sikerét, de modell voltát bírálják is. A kormány kisebb szerepet játszik az amerikai gazdaságban (minden szinten összevetve), körülbelül a GDP 40 százalékát költi, miköz-

ben Európa közel a felét. Az olyan közjavakba, mint például az infrastruktúra, nem fektet eleget a szövetségi kormány. A versenyképes piaci erők erősebbek, a társadalmi biztonsági hálók gyengébbek. A szakszervezetek gyengébbek, és a munkaerőpiacok rugalmasabbak és kevésbé szabályozottak. Az amerikai egészségügy egyszerre drága és egyenlőtlen. A kulturális magatartási minták, a csődtörvények, továbbá a pénzügyi struktúrák erősen a vállalkozásokat segítik. A szabályozók áttekinthetőbbek, és a részvényeseknek nagyobb a befolyásuk a vállalatvezetőkre. Miközben a külföldiek csekének az erényeknek egy részét dicsérik, mások kifogásolják az egyenlőtlenség, a bizonytalanság és a makrogazdasági instabilitás árát, amely együtt jár a piaci erőkre való erőteljesebb támaszkodással. Ezen problémák és bizonytalanságok ellenére helytelen azt hinni, hogy az amerikai gazdaság az abszolút hanyatlás állapotában van, és valószínűnek tűnik, hogy továbbra is kemény külső hatalmat fog termelni az országnak.

POLITIKAI INTÉZMÉNYEK

Nagyobb bizonytalanság övezi az amerikai intézmények kérdését. Sok megfigyelő úgy véli, hogy az amerikai politikai rendszerben jelentkező patthelyzet megakadályozza az országot abban, hogy az erőforrásait hatalmának növelésére konvertálhassa. Francis Fukuyama úgy véli, hogy „az amerikai társadalom nem hanyatlik, mert a gazdaság általános helyzete aránylag erős, de a politikai rendszer jelentős mértékben romlott”.⁷⁶ Miközben a pártpolitikai patthelyzet napjainkban még szilárdabb lett, a kérdés az, hogy mennyivel rosszabb a helyzet, mint a múltban. Sarah Binder szerint „a pártok közötti ideológiai

távolság visszatért ahhoz a mértékhez, mint amilyen utoljára a 19. század végén volt”. Miközben az Obama elnök második ciklusában működő Kongresszus a döntésképtelenséget tekintve hasonlított Clinton elnök második ciklusának Kongresszusához, a közbeeső 111. Kongresszusnak sikerült egy jelentős pénzügyi ösztönző programot, egy egészségügyi reformot, egy pénzügyi szabályozó rendszert, egy fegyverzet-ellenőrzési szerződést és a homoszexualitással kapcsolatos katonai politika megváltoztatását törvénybe iktatnia. Binder úgy véli, hogy „minden jel szerint a politikai rendszerünk kis károsodással túl tudja élni ezt a nehéz korszakot. Még úgy is, hogy időközben olyan szövetségi törvényhozással kell együtt élnünk, amelyik alig képes valamit tenni a törvényhozás terén.”⁷⁷ Egy Pew-felmérés szerint miközben az ideológiai következetesség megduplázódott az elmúlt két évtizedben, 10-ről 21 százalékra, a legtöbb amerikai nem rendelkezik egyöntetű konzervatív vagy liberális nézetekkel, és azt akarják, hogy a képviselőjük kompromisszumképes legyen. Ennek ellenére a pártok az 1970-es évek óta következetesebben ideologikussá váltak.⁷⁸

A hatalom átalakítása – az erőforrások átalakítása hatékony befolyásra – nem új keletű probléma az Egyesült Államok számára. Az Alkotmány egy olyan 18. századi liberális elven nyugszik, mely szerint a hatalmat legjobban a szétszórtsággal és az egymást egyensúlyozó fékekkel és ellensúlyokkal lehet ellenőrizni, nem pedig központosítással. Az amerikai kormányzatot úgy tervezték, hogy ne legyen hatékony, s ezzel kisebb veszélyt jelentsen a szabadságra. Ami a külpolitikát illeti, az Alkotmányt úgy fogalmazták meg, hogy az az elnököt és a Kongresszust szinte felszólítja, hogy küzdjenek meg az ellenőrzésért. Erős gazdasági és etnikai érdekcsoportok küzdenek a nemzeti érdekeknek a saját önérdeküknek megfelelő

meghatározásáért, és gyakorolnak nyomást a Kongresszusra, hogy az törvényekkel támassza alá a külpolitikai taktikát és a magatartási normákat, miközben szankciókkal sújt más országokat. Ahogy Henry Kissinger egyszer megjegyezte: „amit a külföldi kritikusok Amerika uralomra vágyásának bélyegeznek, az nagyon gyakran belső érdekcsoportok követelésére adott válasz”.⁷⁹

Közvélemény-kutatások kimutatása szerint az emberek intézményekbe vetett bizalma csökken. 1964-ben az amerikaiak háromnegyede mondta, hogy bízik abban, hogy a szövetségi kormányzat legtöbbször a helyes dolgot cselekszi. Ma mindössze az emberek egyötöde bizakodik ebben. A számok némileg változtak az idők folyamán, így 2001. szeptember 11-e után nőtt a patrióta érzés, mielőtt megint csökkent volna (noha a számok a tagállamok és a helyi kormányzatok esetében valamivel kedvezőbbek).⁸⁰ Nem csupán a kormányról van szó. Az elmúlt évtizedekben a közvélemény bizalma felére esett számos más jelentős intézmény esetében is: 61 százalékról 30-ra az egyetemeknél; 55 százalékról 13-ra a nagyobb vállalatoknál; 73-ról 33 százalékra az orvostudományál; és 29-ről 11 százalékra az újságírást illetően. Az elmúlt évtizedben nőtt a bizalom az oktatási intézmények és a hadsereg irányába, de csökkent a Wall Street és a jelentősebb vállalatok felé.⁸¹

Egy hosszú időre visszatekintő jeffersoni hagyomány szerint az amerikaiaknak nem kell túl sokat foglalkozniuk a kormányba vetett bizalom mértékével. Ráadásul a közvélemény akkor, ha nem a napi kormányzásról, hanem az amögött álló nemzeti és alkotmányos háttérrel kérdezik, nagyon pozitív. Ha megkérdezzük az amerikaiakat arról, hogy hol a legjobb élni, 82 százalékuk azt feleli, hogy az Egyesült Államokban. Ha a kormányuk demokratikus rendszeréről kérdezzük őket,

90 százalékuk szereti azt. Kevés ember érzi úgy, hogy a rendszer rothadt, és meg kell buktatni.⁸²

A jelenlegi hangulat egyes elemei feltehetően ciklikusak, miközben más komponensei a politikai rendszerben mindennapos civódás és holtpontra jutás elleni eléggedetlenséget tükrözik. A pártpolitika a közelmúlttal összevetve sokkal polarizáltabbá vált, ám a piszkos politika egészen az alapító atyákig vezethető vissza. Az értékelés problémája részben abból adódik, hogy a kormányzatba vetett hit abnormálisan magas lett a nagy gazdasági válságot túlélő és a II. világháborút megnyerő nemzedékben. Esetükben, hosszabb távon, az anomáliát a kormányzatba helyezett túlzott bizalom jelentette az 1950-es években és az 1960-as évek elején, nem pedig a későbbi alacsony szintek. Továbbá a kormányzatba vetett bizalom csökkenésére a legtöbb bizonyíték közvélemény-kutatásokból származik, és miközben az idők során valóban egyre negatívabbak lettek a válaszok ugyanazokra a kérdésekre, ennek a hanyatlásnak a jelentősége még mindig vitatott. Végül is a legnagyobb zuhanás négy évtizeddel ezelőtt történt, az 1960-as évek végén és az 1970-es évek elején, nem pedig az utóbbi évtizedekben.

A viselkedéskutatási eredmények még mindig behatároltak. Például az *Internal Revenue Service* (Adóhivatal) szerint csak csekély mértékben emelkedtek az adócsalások annak ellenére, hogy a bizalom csökkent a felmérések alapján.⁸³ A Világbank az Egyesült Államoknak magas osztályzatot ad (90 százalékost) a „korrupció ellenőrzés alatt tartására”.⁸⁴ A népszámlálási kérdőívek önkéntes postai visszaküldése 67 százalékra emelkedett 2000-ben, és ezen a szinten maradt 2010-ben, megfordítva egy 1970 óta tartó harmincéves trendet.⁸⁵ A szavazási részvétel 62 százalékról 50 százalékra esett vissza a 20. század második felében, ám a csökkenés 2000-ben megállt, és 2012-re

58 százalékra emelkedett. Az állampolgári viselkedés a jelek szerint nem változott olyan drámai mértékben, mint a közvélemény-kutatásokra adott válaszok. Az intézményekbe vetett és a felmérésekben hangot kapó bizalomcsökkenés okai esetleg az individualizmussal és az autoritással szembeni kisebb tisztelettel kapcsolatos magatartási mintákban keresendők, ami az összes posztmodern társadalmat jellemzi.

Mennyire vehetők komolyan ezek a társadalmi tökében észlelhető változások az amerikai intézmények hatékonyságára nézve? Robert Putnam szerint a múlt században a közösségi kötelek nem lazultak folyamatosan. Éppen ellenkezőleg, ha gondosan szemügyre vesszük az amerikai történelmet, akkor az a civil részvétel emelkedéseinek és cséseinek a története – nem csak az eséseké!⁸⁶ Az amerikaiak háromnegyede érzi úgy, hogy kötődnek a közösségeikhez, és azt mondják, hogy az élet minősége a közösségeikben nagyszerű vagy jó. Ráadásul az amerikai rendszer föderális és decentralizáltabb, mint a világ többi részén. Az ország fővárosában tapasztalható pártpolitikai döntésképtelenséget az állami és a városi kormányzati szinteken gyakran politikai együttműködés és innováció kíséri. Ahogy a *The Economist* megjegyezte: „Amerika politikai rendszerét úgy tervezték, hogy a szövetségi szinten nehéz, ne pedig könnyű legyen a törvényhozás. Az alapítói úgy gondolták, hogy egy Amerika méretű országot legjobban lokálisan, nem pedig országosan lehet kormányozni. (...) Így az alapvető rendszer működik; de ez nem mentség arra, hogy ne törődjenek azokkal a területekkel, amelyeket meg lehet reformálni.”⁸⁷ Még eldöntetlen a kérdés, hogy vajon az amerikai politikai rendszer meg tudja-e reformálni magát, és kezelni tudja-e a fent érintett problémákat, de az biztos, hogy nem omlott össze, ahogy azt olyan kritikusok sugallják,

akik Róma belső összeomlásával vonnak párhuzamokat, vagy akik az országot benuitként jellemzik. Ahogy a konzervatív szerző, David Frum kommentálta: az Egyesült Államokban meredeken csökkent a bűnözés, a halálos gépkocsibalesetek száma, a savas esőt credményező károsanyag-kibocsátás, az abortuszok száma, az alkohol- és dohányfogyasztás, miközben az ország vezető szerepet tölt be az internetforradalomban.⁸⁸ Másfelől a kérdés még mindig kérdés marad: vajon a politikai intézmények megfelelnek-e egy hatékony hatalomkonverzió-nak a 21. században?

KÖVETKEZTETÉSEK

Ahogy korábban láttuk, az ókori Róma termelékenység nélküli gazdasággal, testvérharc gyötörte társadalommal, valamint mindent átszövő korrupcióval rendelkezett, miközben a politikai intézményei hanyatlottak; mindez Rómát képtelenné tette arra, hogy védje magát. A fenti tényekből nehezen lehet fenntartható analógiát leszűrni az Egyesült Államok és Róma között. Az amerikai kultúrában vannak törésvonalak, de azok kezelhetők és kevésbé veszélyesek, mint ahogy időnként a múltban voltak. Rengeteg társadalmi probléma létezik, amelyek közül egyesek továbbgyűrűznek, mások elhalványodnak. A társadalom még mindig nyitott a külvilág felé, és a legtöbb országnál jobban tudja megújítani magát a bevándorlás által. Az amerikai gazdaság lassabban nő, mint a múltban, de továbbra is újító módon használja és helyezi üzleti alapokra a technológiákat a vállalkozói kultúrájának, a legfejlettebb vállalkozói tőkeiparának és az ipar, valamint a világ vezető egyetemei közötti hagyományosan szoros kapcsolatoknak

köszönhetően. A világ élén áll a kutatás-fejlesztés terén, és úttörője az új kiber-, nano-, bio- és energiatechnológiáknak.

Valódi problémát jelent az egyenlőtlenség és a jövő munkakeretének megfelelő szintű oktatása. A leg súlyosabb kérdések azonban a politikai intézményeket érintik. A politikai döntésképtelenség kezdettől fogva bele van építve az amerikai rendszerbe, de az utóbbi években ez a helyzet súlyosbodott Washingtonban. Még akkor is, ha az intézmények nem rosszabbak, mint amilyenek a múltban voltak, a fontos kérdés az, hogy képesek-e kezelni a jövő problémáit. Ugyanakkor a föderális rendszer biztosítja a diverzitást, és a tagállamokban és a városokban az újítás lehetőségét. A kormányzat kisebb szerepe pedig azt jelenti, hogy az újítás nagy része Amerikában a kormányzaton és Washingtonon kívül történik. Ráadásul a párharcok ellenére számos súlyos probléma – a költségvetési hiánytól az energiagondokon át az egészségügyi költségekig – orvosolható, és az utóbbi években nem fokozódott tovább. Amerikának számos gondja van, amelyek sok egyéb kérdést is felvetnek, de nem mutatja annak az abszolút hanyatlásnak a jeleit, mely egyértelmű választ adna nekünk arra, hogy az amerikai évszázad mikor ér véget.

HATALOMELTOLÓDÁSOK ÉS GLOBÁLIS KOMPLEXITÁS

Ebben az évszázadban két jelentős hatalomeltolódás figyelhető meg: Nyugatról Keletre az államok között, és a globális információs forradalom eredményeként a kormányzatoktól a nem állami szereplők felé. Utóbbit a hatalom felaprózódásaként jellemezhetjük.⁸⁹ A fentiekben azt fejtettem ki, hogy az államok közötti hatalomeltolódás a következő harminc évben feltehetően nem fog véget vetni Amerika központi szerepének a hatalom globális egyensúlyában.

Kevésbé világos azonban, hogy ez az eltolódás lerombolja-e azokat az intézményeket, melyeket a már idézett Amitav Acharya „az amerikai világrendnek” nevez. A metaforája egy olyan multiplex filmszínházról, amelyben többfajta narratíva és regionális párbeszéd zajlik párhuzamosan, valamilyen architektúrát feltételez, de nem sokat árul el arról, hogy miként jön mindez létre és hogyan lesz fenntartva. Kína vajon belép-e ebbe a világrendbe, hogy biztosítsa azokat a közjavakat, amelyeket a hegemon stabilitás teoretikusai keresnek? Hiszen Kínának mindenképpen előnyösek voltak az olyan liberális intézmények, mint például a Világkereskedelmi Szervezet és a Nemzetközi Valutaalap, de eddigi teljesítménye hagy még némi kívánnivalót maga után. Hasonlóképpen, ahogy az Egyesült Államok a múlt század húszas éveiben, a két világhábo-

rú között, Kína potyautasként felhőtlenül élvezi, hogy nem neki kell sofőrként irányítania. Nem valószínű, hogy bármely másik felemelkedő hatalom képes lenne a globális közjavakat biztosítani.

NAGYOBB KOMPLEXITÁS

Ugyanakkor a hatalom felaprózódása a kormányzatoktól a nem állami szereplők felé, Nyugaton és Keleten egyaránt, számos nemzetek feletti ügyet, így a pénzügyi stabilitást, a klímaváltozást, a terrorizmust és a járványokat a globális tennivalók közé utalja pontosan akkor, amikor épp e felaprózódás gyengíti a kormányok válaszadási képességét. Mivel egyetlenegy állam sem tud kizárólag magára utalva sikeresen megküzdenni ezekkel a transznacionális kérdésekkel, még egy szuperhatalomnak is együtt kell működnie másokkal.

A hidegháború kétpólusú világának összeomlása után a hatalom ebben a globális információs korban egy bonyolult háromdimenziós és -táblás sakkjátszmához hasonlóan oszlik meg. A legfelső sakktáblán a katonai hatalom nagyjából egypólusú, és az Egyesült Államok valószínűleg megőrzi a primátusát még egy ideig. A középső sakktáblán azonban az államok közötti gazdasági hatalom már több mint egy évtizede (jóval a 2008-as pénzügyi válság előtti időktől) többpólusú, ahol az Egyesült Államok, Európa, Japán és Kína a fő játékosok, míg mások is egyre fontosabb szerepet kezdenek el betölteni. Az alsó sakktábla az olyan transznacionális kapcsolatok birodalma, amely a kormányok ellenőrzése nélkül keresztezi a határokat. Olyan nem állami szereplőkről van itt szó, mint például elektronikusan pénzeket átutaló bankárok-

ról, fegyvereket egyik helyről a másikra szállító terroristákról, a kiberbiztonságot veszélyeztető hekkerekről, valamint olyan fenyegetésekről, mint a járványok és a klímaváltozás. Ezen az alsó sakktáblán a hatalom széles körben felaprózódik, és értelmetlen unipolaritásról, multipolaritásról vagy hegemoniáról beszélni. Ezek közül sokat nem lehet katonailag kezelni, és így létfontosságúvá válnak az együttműködési hálózatok.

Niall Ferguson úgy véli, hogy a történelemben mindig küzdelem zajlott a hálózatok és a hierarchiák között. A központosított totalitárius kormány alkotta feltehetően a hierarchia csúcspontját a 20. században, de a hálózatok egyre fontosabbá válnak ebben az évszázadban.⁹⁰ És miközben a hálózatok és az egyre több jogot szerző egyének problémát okoznak a kormányzatoknak, kevesebb gondot jelentenek majd az Egyesült Államoknak, mint Kínának vagy egyéb tekintélyuralmi államnak. Nyitottsága és innovációs kultúrája központi szerepben fogja tartani Amerikát egy olyan világban, ahol a hálózatok kiegészítik, sőt talán teljesen fel is váltják a hierarchikus hatalmat.⁹¹

A komplexitás növekszik. Randall Schweller úgy véli, kár amiatt aggódnunk, hogy netán más ország élénk kerül, hiszen „a növekvő entrópia törvénye azt jelenti, hogy az univerzumban a rendet kíméletlenül felváltja az egyre nagyobb rendetlenség”. Állítása szerint a releváns modell a jövőre nem a nagyhatalmi konfliktus vagy együttműködés, hanem „az információs entrópia”.⁹² A válasz arra a kérdésre, hogy „ki lesz a következő?”, az, hogy „senki”. Miközben ez a válasz túl egyszerű, olyan fontos trendekre utal, amelyek valószínűleg nem vetnek majd véget az amerikai évszázadnak, de mindenképpen megváltoztatják azt.

A VILÁG 2030-BAN

Az amerikai elnököt előrejelzésekkel ellátó *National Intelligence Council* nemrégiben közzétett egy jelentést 2030-ról, amelyben azt vetíti előre, hogy az Egyesült Államok lesz a világ legerősebb, de nem hegemon országa. Az „egypólusú világnak” vége, és az Egyesült Államok nem lesz olyan erős, mint amilyen a múltban volt.⁹³ Ám egy viszonylagos hanyatlás mértéke nem egyenlő az amerikai kor végével.

Noha semmilyen biztos „jövőt” nem lehet megjövendölni, bizonyos trendek már most láthatók, és feltételezhető, hogy folytatódnak, „ha minden más változatlan” (bár időnként azok sem lesznek „változatlanok”). Például a demográfiai trendek könnyebben előrejelezhetők, mint a politikai események, és valószínű, hogy az Egyesült Államok népessége gyarapodni, miközben Európáé, Oroszorszáé, Japáné és Kínáé csökkenni fog. Hasonlóan érdekes azonban az, hogy az afrikai földrész lakossága minden valószínűség szerint megduplázódik majd. Jóllehet ez nem jelenti azt, hogy egy afrikai ország veszélyeztetné az Egyesült Államok primátusát, azt azonban sugallja, hogy a világ bizonyos területei bonyolultabb problémákat okoznak a jövőben, különösen, amikor a növekvő népességhez gyors városiasodás és nem megfelelő oktatási intézmények, valamint társadalombiztosítási rendszerek járulnak.

A gazdasági trendek is előrejelezhetők, bár – ahogy azt már láttuk – nem szabad túlságosan bízni a jóslatokban. Például az Egyesült Államok úgy lépett a 21. századba, hogy a világ GDP-jének 23 százalékát birtokolta, noha – még a nagy recesszió előtt – ez fokozatosan csökkent. Ugyan nem amerikai hibából, hanem a világ többi részének gyors növekedése miatt – és itt nem csupán Kínára kell gondolni, hanem más feltörekvő gaz-

daságokra is. Egyes állítások ellenére – az amerikai részarány a világ össztermelésében változatlan marad – ténylegcsen csökkenet az arány.⁹⁴ A Nemzetközi Valutaalap 2018-ra vonatkozó előrejelzése azt valószínűsíti, hogy az Egyesült Államok a világ gazdaságának körülbelül 17,7 százalékát mondhatja majd magáénak.⁹⁵ A zsugorodó amerikai részarány nem egyedi. 2001 és 2010 között a Nyugat részaránya a világgazdaságban 10,33 százalékponttal csökkent, többel, mint amennyivel a megelőző negyven évben összesen. Miközben ez persze a recessziónak is betudható, egyben tükrözi a világgazdaság egyéb résztvevőinek gyors fejlődését is. És mivel a hátrányt szenvedők között Amerika legszorosabb szövetségesei is ott vannak, a veszteség amerikai hálózatokat érint.

Noha valószínűtlen, hogy a feltörekvő piacok növekedése egyetlen olyan kihívót eredményezne, mely utol tudja érni az Egyesült Államokat, a „többiek felemelkedése” sokkal bonyolultabb világot hoz létre. Ezzel szemben az 1960-as években az Egyesült Államok és Európa együtt a világgazdaság kétharmadát képviselte, amihez Japán még újabb 10 százalékkal járult hozzá.⁹⁶ Ráadásul a világ országainak a száma azóta több mint megháromszorozódott. Többen szeretnének az asztal mellé ülni, s ez azt jelenti, hogy a kereskedelmi normákról, a légügyi megállapodásokról, a telekommunikációs szabályozásokról, a környezetvédelmi egyezményekről és más kérdésekről szóló tárgyalások bonyolultabbak lettek. A G20-as csoporthoz hasonló új szervezetek segíthetnek, de a legtöbb államot kizárják, és összességében még a húsz tag is nehezen birkózik meg egymással. Ezeket a trendeket akár „viszonylagos hanyatlásnak” is lehet nevezni, ám egy ilyen jellemzés fogalmilag zavarossá tenné összegzésünket a már az azonosítható kihívók felemelkedésénél használt definícióval, így hasz-

nosabbnak tűnik, ha egyszerűen a többiek felemelkedéséről beszélünk.

Néhány megfigyelő szerint ez az entrópia káoszt okoz a globális gazdaságban, és azzal érvelnek, hogy noha az Egyesült Államok hátrányokat fog szenvedni, még mindig előnyösebb helyzetben lesz a többiekhez képest ahhoz, hogy együtt éljen az entrópiával.⁹⁷ Ez azonban felnagyítja az entrópia problémáját, és alábecsüli a megmaradó amerikai szerepet. Például a 2008-as gazdasági válság körülményei között a G20-as vezetők által kötött megállapodás segített a protekcionizmus visszaszorításában, ám emellett lényeges volt az amerikai Szövetségi Tartalékalap (*US Federal Reserve*) informális megállapodásainak sora is, amelyek révén a központi bankokkal dollárt cseréltek. A pénzügyi válság megrendítette az amerikai kemény és puha hatalmat, de az Egyesült Államok kulcsfontosságú tényező maradt a válság kezelésében.⁹⁸

Egy ilyen világban a vezetés problémája az, hogyan lehet mindenkit bevonni a cselekvésbe úgy, hogy történjen is valami. És az amerikai szerep az intézmények cselekvésre ösztönzésében és az informális hálózatok megszervezésében továbbra is nélkülözhetetlen. Ahogy korábban láttuk, gyakran önző túlzások hangzottak el a múltban az Amerika által nyújtott közjavakat illetően, ám erős érvek szólnak egy Góliát mellett. Ahogy Michael Mandelbaum jellemzi az amerikai hatalmat: más országok bírálják ugyan, de „hiányolni fogják, ha már nem lesz”.⁹⁹

Ami ennél is fontosabb, hogy még jelen van. Az amerikai vezetés egyelőre olyan ügyekben is, amelyekben az erőforrások terén a dominanciája megfakult, gyakran kritikus szerepet tölt be a globális kollektív cselekvésben. Példának okáért a kereskedelem és a nukleáris fegyverek elterjedésének megakadályo-

zása két olyan fontos gazdasági és biztonsági kérdés, ahol az amerikai dominancia már nem olyan, amilyen korábban volt.

Ami a kereskedelmet illeti, az Egyesült Államok volt messze a legnagyobb kereskedő nemzet, amikor az Általános Vámtarifa- és Kereskedelmi Egyezmény (*General Agreement on Tariffs and Trade, GATT*) 1947-ben megszületett, és az Egyesült Államok tudatosan elfogadta hidegháborús stratégiájának részeként az európai és a japán kereskedelmi diszkriminációt. Miután ezek az országok gazdaságilag talpra álltak, a GATT-on belül hasonló gondolkodású államokként az USA-val együtt egy klubot alkottak.¹⁰⁰ Az 1990-es években, amint más országok részaránya nőtt a globális kereskedelemben, az Egyesült Államok támogatta a GATT bővítését (lásd Világkereskedelmi Szervezet, *World Trade Organization*), és a klubmodell elavulttá vált. Ugyancsak támogatta Kína csatlakozását a szervezethez – és Kína a világ első számú kereskedő nemzetévé válva lehagyta az Egyesült Államokat. Miközben a globális kereskedelmi tárgyalások fordulói egyre nehezebbé váltak, és nagyszámú különböző szabadkereskedelmi megállapodás jött létre, a Világkereskedelmi Szervezet szabályai továbbra is általános struktúrát biztosítottak, amelyben a legnagyobb kedvezmény elve és a kölcsönösség olyan keretet alkotott, melyben a különböző klubmegállapodásokat nagyobb számú országra lehetett általánosítani. Továbbá az olyan új belépők, mint például Kína, úgy találták, hogy mindez az érdekeiket szolgálja még akkor is, ha elfogadják a szervezet vitarendezési folyamatának rájuk nézve akár hátrányos döntéseit.

Hasonló volt az eset a proliferáció-ellenes rezsimmel: az 1940-es években, amikor az Egyesült Államok nukleáris monopóliummal rendelkezett, a Baruch-tervet terjesztette elő egy ENSZ-ellenőrzés érdekében, amelyet azonban a Szov-

jetunió elutasított azért, hogy folytathassa a saját nukleáris fegyverkezési programját. Az 1950-es években az Egyesült Államok az Atom a Békéért programot használta, amelyet összekapcsolt az újonnan felállított Nemzetközi Atomenergia-ügynökség (*International Atomic Energy Agency, IAEA*) ellenőrzésével annak érdekében, hogy megpróbálja különválasztani az egyre terjedő nukleáris technológia békés célokra való felhasználását a hadi jellegűtől. Az 1960-as években a nukleáris fegyverekkel rendelkező öt ország egy proliferációellenes szerződést kötött, amely az atomenergia békés felhasználásához ígért segítséget azoknak az államoknak, amelyek elfogadták a nukleáris fegyvermentes állam jogi státuszát. Az 1970-es években, miután India nukleáris robbantást hajtott végre, illetve a hasadó anyagok dúsítására és újrahasznosítására szolgáló technológia továbbterjedt, az Egyesült Államok és a hasonló szellemiségű államok életre hívták a Nukleáris Ellátók Csoportját (*Nuclear Suppliers Group*), amelynek tagjai „viszafogottságot” ígértek a kényes technológiák exportálásában. Egyben létrehozták a Nemzetközi Nukleáris Fűtőanyagciklus Értékelést (*International Nuclear Fuel Cycle Evaluation*), amelyik megkérdőjelezte az optimista előrejelzéseket a plutónium-fűtőanyagok használatáról. Noha ezek közül az intézményi változtatások közül egyik sem tökéletes, és Észak-Koréával, valamint Iránnal kapcsolatban a problémák tovább élnek, a normatív struktúra tényleges hatása és az amerikai vezetés lelassította a nukleáris fegyverrel rendelkező államok számának növekedését az 1960-as években előre jelzett huszonöttről a ma létező kilencre.¹⁰¹ 2003-ban az Egyesült Államok elindította a Proliferációs Biztonsági Kezdeményezést (*Proliferation Security Initiative*), egy olyan országok alkotta laza csoportosulást, amelyek megosztják az információkat és összehangolják

az erőfeszítéseiket a nukleáris térhódításhoz szükséges anyagok adásvételének megállítására.

Hasonló kérdések merülnek fel az internet és a kibercselekvések kezelésével kapcsolatban. Az internet kezdetben főleg amerikai volt, de napjainkban Kína kétszer annyi felhasználóval rendelkezik, mint az Egyesült Államok. Ahol egykor kizárólag latin betűket használtak az interneten, most vezető domainnevek léteznek kínai, arab és cirill írásjelekkel, és még több újabb ábécé megjelenése várható. 2014-ben az Egyesült Államok bejelentette, hogy cnyhíti a kereskedelemügyi minisztérium felügyeletét az internet „címlistájára”, az *International Corporation for Assigned Names and Numbers*re (ICANN) vonatkozóan. Egyes megfigyelők attól tartanak, hogy ez lehetőséget ad tekintélyuralmi államoknak arra, hogy megpróbáljanak ellenőrzést gyakorolni, és cenzúrázzák ellenfeleik címét.

Ezek a félelmek túlzottnak tűnnek technikai szempontból és a mögöttes kiindulópontot tekintve is. Nem csupán arról van szó, hogy egy ilyen cenzúra nehezen lenne megoldható, hanem ott vannak az államok önérdekei is, amelyek azt diktálják, hogy kerüljék el az internet ilyesfajta széttörödezettségét. De sokan eltúlozzák az amerikai hanyatlás mértékét a kiberkérdésben is. Az Egyesült Államok nemcsak az internet második legnagyobb felhasználója maradt, hanem a tíz legnagyobb globális információs vállalatból nyolcnak Amerika ad otthont.¹⁰² Ráadásul, amikor az ember szemügyre veszi a fontos nem állami önkéntes közösségek összetételét (mint például az *Internet Engineering Task Force*-ét), kiderül, hogy az amerikaiak aránytalanul nagy számban vesznek részt bennük – még hozzá a szakértelmük miatt. Az amerikai kormányzat befolyásának csökkentését az ICANN fölött semmiképp sem vreségként

kell értékelni, hanem olyan stratégiaként fogható fel, amelynek célja az intézmény támogatása és az amerikai többszereplős filozófia megerősítése.¹⁰³ Bizonyos kiberbiztonság ma is létezik, de az a tény, hogy a nem biztonságos kiberhasználat önmagában kockázatot jelent mind az Egyesült Államoknak, mind az ellenfeleinek, alapot nyújthat lehetséges megállapodásokhoz.”¹⁰⁴ Röviden: a hegemonikus hanyatlás elméletére alapozott előrejelzések félrevezetőek lehetnek az amerikai vezetés nemzetközi intézményekben és hálózatokban való tényleges szerepét illetően. Az amerikai vezetés még zsugorodó erőforrások mellett is jelentős tényező marad a közjavak előállításában.

AZ INFORMÁCIÓS FORRADALOM ÉS A HATALOM FELAPRÓZÓDÁSA

Az új évszázad komplexitásának nem az államok számának és jólétének növekedése az egyetlen oka. Napjaink globális információs korában a probléma minden állam számára az, hogy egyre több dolog történik még a legerősebb kormányzatok ellenőrzésén kívül is. Ezt neveztem a hatalom felaprózódásának. Moises Naim a „mikrohatalmak” felemelkedéséről beszél, és azt mondja, hogy „az a tény, hogy a hatalom hatékony használatának képessége elválík egy nagy weberi bürokrácia ellenőrzésétől, megváltoztatja a világot”.¹⁰⁵ Egy információ-alapú világban a hatalom felaprózódása nehezebb probléma, mint a hatalom átalakításának kezelése. A hagyományos bölcsesség mindig is azt tartotta, hogy a legnagyobb hadsereggel rendelkező kormányzat nyer, ám az információ korában a legjobb történetet eladni képes állam (vagy nem állami szereplő)

győző. A puha hatalom a hatalom összetevői közül egyre fontosabb szerepet kap.

A kormányzatok mindig is gondosan nyomon követték és ellenőrizték az információáramlást, és a jelenlegi korszak nem az első, amelyet erősen befolyásolnak az információs technológiában végbemenő drámai változások. Gutenberg nyomdája fontos szerepet kapott a protestáns reformáció kezdetekor, valamint az azt követő zavaros helyzetben. Napjainkban azonban a népesség egy sokkal nagyobb része, az országokon belül és kívül egyaránt, fér hozzá az információból eredő hatalomhoz. Semmi meglepetés nincs tehát abban, hogy például politikai zűrzavar uralkodik a Közel-Kelet egyes részein. Amint az ENSZ *Arab Human Development Reportja* leszögezte, egy olyan régió, amely elmaradt az írás-olvasás, a tudomány, az energián kívüli kereskedelem és az információ terén, könnyű prédája az információs forradalom okozta bomlásnak, és a vallási, politikai szakadások akár egy egész nemzedék élete alatt fennállhatnak. Számos elemző hasonlította össze napjaink közel-keleti térségét a harmincéves háború utáni 17. századi Németországgal.

A jelenlegi információs forradalom olyan gyors technológiai fejlesztéseken alapszik, amelyek drámai mértékben csökkentték az információ előállításának, megtalálásának és átadásának költségeit. Moore törvényét követve a „számítógépes hatalom” az utóbbi harminc évben tizennyolc hónaponként megduplázódott, és a 21. század elejére egy ezredébe kerül annak, amibe került az 1970-es évek elején. Ha a gépkocsik ára ugyanolyan gyorsan esett volna, mint a félvezetőké, egy autó most 15-20 dollárba kerülne. Az információs forradalom legfőbb jellemzője nem kizárólag a kommunikáció *sebessége*, hanem az információátvitel *árának* hihetetlen mértékű csökkenése, ami megkönnyíti az ahhoz való hozzáférést.

A 20. század közepén az emberek attól féltek, hogy a számítógépek és a korabeli információs forradalom kommunikációs lehetőségei életre keltik George Orwell 1984-ét, központi tervezéssel és az ellenőrzési piramis tetején állók megfigyelésre alapozott hatalmával. Igaz: az olcsó számítástechnika és adattárolás könnyebbé teszi a kormányzati megfigyelést – a Kínához, Szaúd-Arábiához hasonló tekintélyuralmi kormányzatok használnak is ilyen technikákat, hogy megpróbálják ellenőrzés alatt tartani az állampolgáraikat. Ugyanakkor az olcsó számítástechnika és a gigantikus mennyiségű adathalmaz lehetővé teszi a magánvállalkozások számára, hogy ügyfeleik érdeklődését megkíséreljék a nekik kedvező irányba terelni. A szervezett bűnözői csoportok pedig bizonytalanságot kelthetnek az ilyesféle ügyletek törvénytelen kiaknázásával.

Mindeközben, ahogy a számítástechnikai eszközök árai csökkentek, és a komputer, amelyek egykor egy egész szobát töltöttek meg, okostelefonok és egyéb, zsebben is elférő hordozható eszközök méretére zsugorodtak, a technika fejlődésének decentralizáló hatása ellensúlyozta a központosító hatását. Az információ fölötti hatalom sokkal szélesebb körben aprózódik fel, mint akár néhány évtizeddel ezelőtt. A villámcsödülesek (*flash mobs*) és a nagyobb tüntetések szerte a világon megnehezítik a kormányzatok erőfeszítéseit az internethez, az SMS-ezéshez és a televízióhoz való hozzáférés megszüntetésére.

Mindez azt jelenti, hogy a világpolitika nem marad a kormányzatok kizárólagos provinciája. Egyének és magánszervezetek, a WikiLeaks-től kezdve a nagyvállalatokig, a nem kormányzati szervezetekig (NGO), a terroristákig és a spontán társadalmi mozgalmakig, mind képesek közvetlen szerepet játszani a világpolitikában. Az információ terjedése azt jelenti, hogy a hatalom sokkal szélesebb körben aprózódik fel, így az

információs hálózatok alá fogják ásni a hagyományos bürokrácia monopóliumát. Az internet gyorsasága azt jelenti, hogy a kormányzatok ellenőrzése a korábbi feladatköreik tekintetében csökkenni fog. A politikai vezetők kisebb fokú szabadságot élveznek, mielőtt reagálniuk kell az eseményekre, és akkor nem csupán más kormányzatokkal kell kommunikálniuk, hanem a civil társadalmakkal is – lásd az Obama-adminisztráció nehézségeit, amikor megpróbálta finomítani a tévesen „arab tavasz-nak” nevezett arab forradalmak eseményeire adott válaszait.

Elméletileg az információs forradalom, mivel akadálymentesíti a piacokhoz való hozzáférést és csökkenti ennek költségeit, megkurtíthatja a nagy államok hatalmát, miközben növelheti a kis államok, valamint a nem állami szereplők befolyását. Hiba lenne ugyanakkor túlzott következtetéseket levonni az egyiptomi és egyéb forradalmakból. A politika és a hatalom bonyolultabbak, mint ahogy azt az ilyen technológiai determinizmus sugallja. Az iráni kormányzat azt követően, hogy 2009-ben kellemetlen helyzetbe került a Twitter révén, 2010-ben képes volt elfojtani a zöld mozgalmat. És miközben a „kínai nagy tűzfal” távolról sem tökéletes, a kormányzatnak mindeddig sikerült kézben tartania az információáramlást, ami az ország 600 millió internethasználóját tekintve nem kis feladat. A társadalmi média azonban némi hatással van az információhoz való hozzáféréshez Kínában is.

Az információs forradalom egyes aspektusai a kicsit segítik; míg mások a már nagyokat és hatalmasokat. A méret még mindig számít. Miközben egy hekker és egy kormányzat egyaránt képes információkat gyártani, és a maga számára kiaknázni az internetet, sok szempontból nem elhanyagolható, hogy a nagy kormányzatok több tízezer szakképzett embert tudnak alkalmazni, és óriási számítógépes kapacitásuk van kódok feltöré-

sére vagy más szervezetekbe való behatolásra. Noha manapság olcsón lehet teríteni a már létező információkat, az új információk gyűjtése és előállítása gyakran jelentős befektetést igényel, és a legtöbb versenyhelyzetben az új információk a leginkább kelendők. A hírszerzés jó példa erre. Ahogy a kiberbiztonság szintűgy: az iráni nukleáris centrifugákat megbénító Stuxnet vírus, a hírek szerint, kormányzati termék volt.

Ugyanakkor a még inkább szerteágazó képesség és bekötöttség növelheti a sérülékenységet. Mert ugyan az információs forradalom elősegítette a hatalom felaprózódását, de a kormányzatok és a nagy államok még mindig jelentősebb erőforrásokkal rendelkeznek. Még akkor is, ha a színpad, ahol játszanak, már jóval zsúfoltabb az információ által hatalomra szert tett magánszereplőkkel (köztük multinacionális vállalatokkal, terroristákkal, csőcselékkel, bűnözőkkel). Mi mindössze csak most kezdjük felfogni azt, hogy az információs forradalom milyen hatást gyakorol a hatalomra az évszázadunkban. Egy azonban biztos: a nemzetközi rendszer összetettségének növekedése a kormányzati ellenőrzést a korábbinál nehezebbé teszi. Túlzott leegyszerűsítés napjaink világpolitikáját „az entrópia korának” vagy „a hatalom végének” látni, de az ellenőrzés minden szereplő számára nehezebb lesz. És ilyen körülmények között, ahogy Moises Naim állítja, a kormányzati vákuum „rettenetes egyszerűsítőket” vet a felszínre – demagóg populistákat a bal- és a jobboldalon egyaránt, akik tovább súlyosbítják a bénultságot anélkül, hogy valódi megoldásokat ajánlanának.¹⁰⁶ Vagy ahogy David Brooks megfogalmazta: „a politikai vezetők nincsenek a történelem frontvonalában; a valódi hatalom a sokaságban van”.¹⁰⁷ Ez talán nem vetíti előre az amerikai évszázad végét, de egy sokkal bonyolultabb környezetet jelez, amelyben nehezebb a hatalmat érvényesíte-

ni. A sok – mind állami, mind nem állami – szereplő mellett a nemzetközi politika tennivalói egyre komplexebbé válnak. Nem csupán a biztonság és a gazdaság hagyományos kérdéscsi maradnak lényegeseek, hanem a transznacionális ügyek száma is nő, és közülük sokat nem lehet kezelni a hagyományos kemény hatalmi eszközökkel. Például a katonai hatalom nem sok segítséget jelent a klímaváltozásnál, a járványoknál vagy az internet irányításánál.

Az információs forradalom és a globalizáció hatására a világpolitika olyan módon változik, hogy az Egyesült Államok képtelen egymaga megvalósítani nemzetközi céljai közül jó néhányat. Például a nemzetközi pénzügyi stabilitás létfontosságú az amerikaiak jólétéhez, de az Egyesült Államoknak együtt kell működnie másokkal ennek biztosítására. A globális klímaváltozás meg fogja változtatni az élet minőségét, ám az amerikaiak nem tudják ezt a problémát egyedül kezelni. És egy olyan világban, amelyben a határok egyre porózusabbakká válnak – a kábítószerektől kezdve a fertőző betegségekig és a terrorizmusig –, a nemzeteknek a puha hatalom segítségével hálózatokat és intézményeket kell létrehozniuk a mindnyájukat fenyegető veszélyekkel és kihívásokkal szemben.

Az Egyesült Államok a legnagyobb ország marad a nemzetközi rendszerben, és továbbra is sok minden szól amellett, hogy a legnagyobb ország töltse be a vezető szerepet a globális kollektív közjavak termelésének megszervezésében. A katonai és gazdasági javak egyes területein az amerikai vezetés képes szembenézni a kihívásokkal. Például az amerikai haditengerészet létfontosságú a tengeri törvények betartatásában, és ahogy azt láttuk a 2008–2009-es pénzügyi válság során, a Szövetségi Tartalékalap jelentette a kölcsönzés utolsó mentsvárát.

Bármennyire is fontos azonban az amerikai vezetés az új

transznacionális ügyek esetében, ahogy azt a fentiekben kimutattuk, a sikerhez szükség van a másokkal való együttműködésre. Ebben az értelemben a hatalom egy pozitív összegű játékká válik. Ahhoz, hogy az amerikai évszázad folytatódjon, nem lesz elég az amerikaiak mások *feletti* hatalmában gondolkodni. A hatalomra ezentúl úgy kell gondolnunk, hogy azzal közös célokat *érjünk el*, ami megköveteli a hatalom gyakorlását másokkal *együtt*. Számos transznacionális kérdésben mások hatalmának növelése segítheti az Egyesült Államokat a saját céljai megvalósításában. Ebben a világban a hálózatok és a bekötöttség a valódi hatalom fontos forrásaivá válnak. Az amerikai évszázad folytatódni fog abban az értelemben, hogy az Egyesült Államoknak az erőegyensúly tekintetében központi, valamint a közjavak előállításában játszott vezetői szerepe megmarad, még ha mindkettő más alakot ölt is a múlt század második feléhez képest.

7. FEJEZET

KÖVETKEZTETÉSEK

Ha fel kívánjuk mérni az amerikai hatalom nagyságát a következő évtizedekben, akkor nem szabad elfelejtenünk, hogy mennyi korábbi ilyen irányú próbálkozás volt téves. Kijózanító felidézni, mennyire eltúlzottak voltak az amerikai becslések az 1970-es években a szovjet, az 1980-as években pedig a japán hatalmat illetően. Ma néhány elemző magabiztosan jövendőli, hogy Kína felváltja az Egyesült Államokat a világ vezető államaként, miközben mások hasonló magabiztossággal állítják, hogy „az Egyesült Államok mindössze a hatalmának elején jár, a 21. század lesz az amerikai évszázad”.¹⁰⁸ Ám előre nem látható események megcáfolhatják az ilyen jóslatokat. Számos lehetséges jövő létezik, nem kizárólag egy, és az alternatívák magukba foglalhatnak szerencsétlenségeket, téves számításokat és egyedi emberi döntéseket.

ÁLTALÁNOS ÖSSZEGZÉS ÉS AZ ERŐEGYENSÚLY

A Kínához viszonyított amerikai hatalom a két országban a jövőben végbemenő politikai változások bizonytalanságaitól függ majd. Ha Kína nem kerül szembe kedvezőtlen bizonytalansági tényezőkkel, az erőforrások terén mérete és magas

növekedési üteme miatt szinte biztosan növelni fogja relatív erejét, így közelebb kerül az Egyesült Államokhoz a következő néhány évtizedben. Ezek a viszonylagos nyercségek azonban nem jelentik szükségszerűen azt, hogy Kína a legerősebb nemzetként az Egyesült Államokat megelőzheti. Ahogy korábban láttuk, még akkor is, ha Kína minden jelentősebb politikai visszaesést elkerül, a GDP-n alapuló számos jelenlegi előrejelzés egyszerűen azoknak a mai növekedési rátáknak a lineáris extrapolálása, amelyek valószínűleg lassulni fognak a jövőben. Továbbá a gazdasági előrejelzések egydimenziósak, és figyelmen kívül hagyják az amerikai katonai és puha hatalmi előnyöket, valamint Kína geopolitikai hátrányait az Ázsián belüli erőegyensúlyban, míg Amerika valószínűleg kedvező kapcsolatokat fog ápolni többek közt Európával, Japánnal és Indiával. Képzeljük el, mennyire máshogy nézne ki Amerika helyzete, ha az óceánok és két baráti szomszéd helyett tucatnyi állammal lenne határos, amelyek közül egyesek (mint például Japán és India) egyszerre lennének szkeptikusak és erősek.

Úgy vélem, a lehetséges jövők közül azok, amelyekben egy új kihívó – mint például Európa, Oroszország, India, Brazília vagy Kína – megelőzi az Egyesült Államokat, és siettetni a globális erőegyensúlyban betöltött centrális helyzetének végét, ha nem is lehetetlenek, de nagyon valószínűtlenek. Ráadásul, ahogy Lawrence Freedman brit stratégia megjegyzi: „a múlt domináns hatalmaival ellentétben az amerikai hatalom szövetségekre, s nem gyarmatokra épül”.¹⁰⁹ A szövetségek és az informális hálózatok előnyöket rejtene, míg a gyarmatok terhet jelentene.

Ami az abszolút, semmint viszonylagos hanyatlást illeti, láttuk, hogy az Egyesült Államok súlyos problémákkal néz szembe olyan területeken, mint például az adósság, a közép-

fokú oktatás, a jövedelmi egyenlőtlenség, valamint a pártpolitikai parthelyzet, ám meg kell jegyezni, hogy a fentiek csak egy részét alkotják a teljes képnek. A leltár kedvező oldalán találhatók a demográfiai, technológiai és energiatrendek, valamint az olyan állandó előnyök, mint a földrajzi elhelyezkedés és a nyitott vállalkozói kultúra. Az amerikai gondok valóságok, és ha nem foglalkoznak velük, az gyengíteni fogja az ország képességét az egyre bonyolultabb globális helyzet kezelésében, de érdemes különbséget tenni az olyan helyzetek között, amelyeknek nincs megoldásuk, és az olyanok között, amelyeket elvben meg lehet oldani. Ha szemügyre vesszük azokat a forгатatókönyveket, amelyek elősegíthetik a hanyatlást, a negatív jövők között található azok, amelyekben az Egyesült Államok túlságosan ijesztő lesz, és túl hevesen reagál a terrorista támadásokra azzal, hogy bezárkózik, s így elvágja magát a nyitottságból adódó erőforrásoktól. Az is megtörténhet azonban, hogy egy ilyen reakció következtében emberéleteket és anyagi erőforrásokat pazarol el, mint ahogy tette Vietnámban és Irakban.

Általános összegzésként elmondható, hogy valószínűleg pontatlan és félrevezető lenne a 21. századot az amerikai hanyatlás évszázadaként leírni. A „hanyatlás” szó használata zavarba ejtő. Például 1945 és 1970 között az amerikai politika tudatosan kreált viszonylagos hanyatlást, melyet Richard Nixon és Henry Kissinger aztán hosszú távú trendként értelmezett. A század végére azonban az Egyesült Államok volt a világ egyetlen szuperhatalma. Ami ennél is fontosabb: a „hanyatlás” emlegetése veszélyes politikai döntésekhez vezethet. Felbátoríthatja például Oroszországot arra, hogy kalandor politikába kezdjen, Kínát pedig a szomszédaival szembeni erőszakosabb fellépésre sarkallhatja. De félelmében az Egyesült Államok is

meggondolatlanul reagálhat eseményekre. Amerikának számos problémája van, ám ezek nem az abszolút hanyatlásból erednek, és még a változó körülményeket tekintve is erősebb marad, mint bármely más ország a következő évtizedekben. Az Egyesült Államok számára a valódi probléma nem az, hogy Kína vagy egy másik versenytárs beéri, hanem az, hogy számos másik állam és nem állami szereplő egyaránt több erőforrásra tesz szert. A hatalomnak ezen felaprózódása miatt az USA viszonylag kevésbé tudja majd kontrollálni a többieket. Az entrópia jelentősebb kihívásnak bizonyulhat, mint Kína. Ráadásul a világ egyre több olyan új transznacionális üggyel szembesül majd, amelyek kezelésére szükség lesz a másokkal *együtt* gyakorolt hatalomra, legalább annyira, mint a mások *fölötti* hatalomra. A hatalomátalakításra való hagyományosan gyenge amerikai képesség kritikus ponttá válhat egy egyre bonyolultabb világban.

STRATÉGIAI VÁLASZTÁSI LEHETŐSÉGEK

Ha az Egyesült Államok továbbra is nagyobb katonai, gazdasági és polgári hatalommal fog rendelkezni, mint bármely más ország, akkor sem következik ebből, hogy ezeket az erőforrásokat hatékony hatalmi fellépésre konvertálja majd globális szinten. Ahogy korábban láttuk, a két világháború közötti időszakban az ellenkezője mellett döntött. Egyesek újfent hasonló jelentőséget vélnek felfedezni. Az egy évtizedes iraki és afganisztáni háborúk után egy 2013-as felmérés szerint az amerikaiak 52 százaléka vélte úgy, hogy „az Egyesült Államoknak a saját ügyeivel kellene törődniük a nemzetközi szinten, és hagynia kell, hogy a többi ország boldoguljon úgy, ahogy saját

maga tud”. Először azóta, hogy 1964-ben a Pew elkezdte a közvélemény-kutatásokat, a válaszadók több mint fele értett egyet ezzel a kijelentéssel, míg korábban 20–40 százalék között mozgott az egyetértők aránya. Azoknak az aránya, akik azt válaszolták, hogy nem értenek egyet ezzel a kijelentéssel, mindössze 38 százalék volt.

Néhány kommentátor azonnal az elszigetelődési politika visszatéréséről kezdett beszélni, ám az izolacionizmus fogalma inkább politikai bunkósbotként, semmint szakkifejezésként vált használatossá az elemzésekben. Ahogy korábban láttuk, az amerikai elszigetelőedés a 19. században nem jelentette a szomszédok belügyeibe való be nem avatkozást, inkább a távoli Európával szembeni magatartásra vonatkozott, ahol a globális erőegyensúly központja volt. Az 1930-as évek valódi izolacionizmusát pedig számos olyan törvény biztosította, amelyeknek az volt a céljuk, hogy elejét vegyék egy újabb beavatkozásnak Európában.

Jobban megérthetjük a jelenkori hangulatot úgy, hogy ha azt a külpolitikai inga hagyományosnak mondható kilengésének tudjuk be a Stephen Sestanovich által „maximalistának” és „visszahúzódnak” nevezett politikák között.¹¹⁰ A visszahúzódnak nem elszigetelőedés, hanem a stratégiai célok és eszközök összehangolása. Azok az elnökök, akik a visszahúzódnak politikáját követik az amerikai évszázad kezdete óta, maguk között tudhatják Eisenhower, Nixont, Fordot, Cartert, az idősebb Busht és Obamát. Miközben azonban Nixon úgy vélte, hogy az Egyesült Államok hanyatlik, mások, így Eisenhower, nem ezt gondolták. Mindnyájan elkötelezett internacionalisták voltak, összehasonlítva az 1930-as évek igazi izolacionistáival, de ez nem óvta meg őket a bírálatoktól. Például az 1930-as évek végétől a késő 1960-as évekig széles körben olvasott

véleménycikkírók, Joseph és Stewart Alsop arra figyelmeztettek, hogy egy gyenge és határozatlan Egyesült Államok megnyitja a kaput az ellenfeleink előtt. „Alsopék különösen Eisenhowerrel szemben gyanakodtak”, főleg az amerikai és a szovjet rakéták számának és erejének becsült különbözősége miatt, melyről később kiderült, hogy teljesen légből kapott.¹¹¹ Így amikor napjaink kritikusai azt a vádat hozzák fel, hogy „az Obama-adminisztráció a jelek szerint *tudatosan* az amerikai hanyatlás politikáját folytatja”, vagy hogy „a visszahúzódnak gyengeségnek tűnik, mert gyengeség”, ezek a megjegyzések többet árulnak el a pártpolitikáról, mint arról, hogy vajon az amerikai évszázad véget ér-e 2041 előtt.¹¹²

A történészek meggyőző módon érvelhetnek amellest, hogy a maximalista túlvállalás több kárt okozott az amerikai hatalom konverziós képességének, mint a visszahúzódnak korszakai. A Wilson globális idealizmusára adott politikai válasz idézte elő azt az intenzív elszigetelődést, amely késleltette Amerika válaszát Hitlerrel szemben. A vietnámi háború eszkalációja Kennedy és Johnson alatt egy befelé forduló évtizedet eredményezett az 1970-es években. Bush Irak elleni hadjárata pedig hozzájárult a fent idézett közvélemény-kutatási számokhoz. Amint Fareed Zakaria rámutat: amikor a neokonzervatívok dicsőítik a Roosevelt–Truman-adminisztráció „mindenre kiterjedő aktív részvételét”, akkor szelektív történelmükből kimaradnak a Szovjetunióban, Kínában és Koreában elszenvedett kudarcok, és hogy az aktív részvétel elrettentést jelentett, ami nélkül is megtörtént volna.¹¹³

A pártpolitikai viták mögött azonban komoly disputák lappanganak arról a politikáról és azokról a stratégiai választásokról, amelyekkel az amerikaiaknak szembe kell nézniük a visszahúzódnak ideje alatt. Így többek közt arról, hogy az

Egyesült Államoknak mennyit kellene költenie védelemre és külpolitikára. A birodalmi terjeszkedésben hívók egy része azzal érvel, hogy az USA nem tehet mást, mint hogy csökkenteni a védelmi és külpolitikai kiadásait, ám ez tévedés. Az Egyesült Államok GDP-arányosan a felénél is kevesebbet költ ezekre a területekre, mint a hidegháborús évek csúcspontján, amikor az amerikai évszázad megszilárdult. A probléma akkor mutatkozik meg, mikor a költségvetési, nem pedig a makrogazdasági korlátozó tényezőket nézzük. Vagyis nem az erőforrások elosztási modelljeként, „ágyúk kontra vaj” teóriaként írható le a helyzet, hanem „ágyúk kontra vaj kontra adók” formájában. Amennyiben a költségvetés bővítése nem adók emelésével történik, a védelmi és a külpolitikai kiadások egy nulla összegű kompromisszumba kényszerülnek olyan lényeges befektetésekkel egyetemben, mint például a hazai oktatás és infrastruktúra javítása, továbbá a kutatásra és fejlesztésre szánt pénzek. Ez károkat okozhat mind a védelemnek, mind a belpolitikai reformnak.

Egy másik valós vita a beavatkozásról szól. Az Egyesült Államoknak hogyan és milyen módon kellene más országok belügyeibe beavatkozni? Obama kijelentette, hogy Amerikának használnia kell a katonai erejét, akár egyoldalúan is, mikor a saját vagy a szövetségesei biztonságát veszély fenyegeti. Ha nincs erről szó, de a lelkiismeret arra ösztönzi az országot, hogy reagáljon olyan csemenyekre, mint amikor például egy diktátor halomra gyilkoltatja a saját állampolgárait, az Egyesült Államoknak nem szabad egyedül cselekednie, és mindössze akkor kellene fegyverhez nyúlnia, ha az sikerrel kecsegtet. Ezek észszerű elvek, de melyek azok a határvonalak, amelyeknél fel kell adni az értékeket a gyakorlati realitások javára? A probléma nem új keletű – John Quincy Adamsnek

két évszázaddal ezelőtt külföldi függetlenségi háborúba való beavatkozást sürgető belpolitikai követelésekkel kellett birkóznia. Ekkor tette azt a hírcssé vált kijelentését, amely szerint Amerika „nem megy külföldre, hogy szörnyekkel küzdjön”, nehogy „olyan mélyen sodródjon az eseményekbe, hogy nem lesz elég ereje kivonnia magát mindenfajta érdekháborúból és intrikából, személyes kapzsiságból, irigységből és ambícióból, amelyek valamilyen zászló mögé bújnak és bitorolják a szabadság lobogóját”.

Mi történik azonban, ha a türelem a szíriaihoz hasonló polgárháborúban lehetővé teszi egy terrorista csoportnak, hogy biztos menedéket alakítson ki magának, mint ahogyan a tálibok tették Afganisztánban két évtizeddel ezelőtt, vagy az Iraki és Levantei Iszlám Állam (*Islamic State of Iraq and the Levant, ISIL*) próbálja most? Valamilyen intervenció esetleg szükséges, de az Egyesült Államoknak nem lenne szabad invázióban és megszállásban gondolkodnia. A nacionalizmus és a társadalmilag mozgósítható lakosságok korában a külföldi megszállás szükségszerűen ellenérzéseket kelt. Eisenhower bölcsen erre a következtetésre jutott az 1950-es években – ám mi foglalja el a helyét? Az erő használata, korlátozottan, válasz lehet – de különösen a Közel-Keleten, ahol a forradalmak egy újabb nemzedék idejéig is eltarthatnak, az erő okos használata lesz a lényeges. Nagyobb távlatokból szemlélve egy Kennan-féle feltartóztatási politika többet ígér, mint erőfeszítéseket tenni a megszállásra és az ellenőrzésre.

Egy másik vita arról zajlik, hogyan lehet létrehozni és megerősíteni intézményeket, életre hívni hálózatokat, és olyan politikát kialakítani, amely a korábban tárgyalt transznacionális kérdésekkel foglalkozik. A legnagyobb ország részéről a vezető pozíció fontos a globális közjavak létrehozásához.

Amikor az Egyesült Államok kevesebbet tesz, mások is követik a példáját. Sajnos a belpolitikai patthelyzet gyakran gátolja ezt a vezető szerepet. Például az amerikai Szenátus nem ratifikálta a tengerjogi szerződést (*Law of the Seas Treaty*) annak ellenére, hogy az nemzeti érdekeket szolgál, és annak a ténynek ellenére, hogy az Egyesült Államoknak szüksége lenne diplomáciai helyzetét megerősítenie a Dél-kínai-tengeren. Hasonlóképpen a Kongresszus megtorpedózta azt az amerikai kötelezettségvállalást, melynek értelmében az Egyesült Államok támogatná a Nemzetközi Valutaalap európai kvótáinak újraosztását a feltörekvő piacgazdaságok javára, noha szinte semmibe sem kerülne ez az országnak. Ami pedig a klímaváltozásra adandó válaszban vállalt vezetést illeti, erős belpolitikai ellenállásba ütközik a szén-dioxid-kibocsátás megdrágítása. Úgyszintén belpolitikai ellenállás bontakozott ki a nemzetközi kereskedelmi megállapodásokkal szemben. Az ilyen magatartások gyengítik az Egyesült Államok képességét, hogy vezető szerepet vállaljon a globális közjavakkal kapcsolatos kérdésekben, és ez aztán gyengíti a legitimitást és a puha hatalmat, amelyek rendkívül fontosak az amerikai évszázad folytatásához.

Végül az amerikai évszázad időtartama egy széles körű szövetségi rendszertől függ, és erre még nagyobb szükség lesz a világpolitika új összefüggésében. Hogyan tartsa fent az Egyesült Államok ezeknek a szövetségeknek a hitclességét, ha más országok felfogása szerint Amerika befelé fordul? Ugyanakkor hogyan akadályozza meg az Egyesült Államok, hogy az Ázsia felé fordulás ne gyengítse a kötelezettségeit olyan más régiókban, mint Európa és a Közel-Kelet? És Ázsiában, ahol az együttműködés – ugyanúgy, mint a verseny – igen lényeges a Kínával szemben folytatott stratégiában, szintén fontos lesz elkerülni a politika túlzott militarizálását.

A katonai erő az amerikai hatalom fontos eleme marad. A befolyás lényeges forrása a biztonság garantálása a szövetségesek részére, és a korlátozott katonai beavatkozások időnként létfontosságúak. Az erő azonban durva eszköz, és hiba lenne a vezetésként az egyoldalú katonai akcióval azonosítani. Azok, akik rámutatnak az amerikai katonai jelenlét szerepére – többek között – Európa, Japán és Dél-Korea gazdasági és politikai sikerében, elfelejtik azt, hogy a csapatokat szívesen fogadták egy egyértelmű és jelen való fenyegetés miatt, s még így is több mint három évtized kellett ahhoz, hogy a demokrácia győzedelmeskedjen Koreában.

Egy olyan amerikai stratégia, amely katonai egyensúlyt tart fenn Európában vagy Kelet-Ázsiában, fontos volt az amerikai évszázad számára, de a közel-keleti forradalmakban érintett nacionalista országok belpolitikájába beleavatkozni és azt ellenőrzés alá vonni, felér az amerikai évszázad megrövidítésével. A katonai erő sem segít sokat olyan transznacionális kérdésekben, mint az internet, a klímaváltozás vagy a pénzügyi stabilitás. Ha az Egyesült Államok meg szeretné hosszabbítani az amerikai évszázadot, akkor ennek érdekében a kereskedelem, a pénzügyek, a kultúra és az intézmények révén ösztönöznie kell a nemzetközi környezetet, valamint újabb hálózatokat és intézményeket kell létrehozni az általa kívánt cselekvésekhez. Ahogy a Világbank egyik volt elnöke, Robert Zoellick megjegyezte: „Lehetőségek adódnak most, hogy a világot Amerika előnyére alakítsuk anélkül, hogy szükség lenne az amerikai haderőre”.¹¹⁴ Az Európával és Ázsiával való kereskedelem ösztönzésével több érhető el, csakúgy mint az Észak-Amerikához való csatlakozás korlátainak csökkentésével. Míg korábban Kelet-Ázsia volt a gazdasági dinamizmus régiója, a következő évtizedekben a demográfiai és energiahelyzet

ígéretesebb lesz Észak-Amerikában. Az Egyesült Államoknak Kelet-Ázsiában további gazdasági és ökológiai kezdeményezésekkel kell élnie, ha hatékony stratégiát kíván folytatni az amerikai évszázad fenntartására. Az eseményekre való *ad hoc* válaszok nem elegendők. A visszahúzódás időszaka okos hatalmi stratégiát kíván.

*

Összegzésként megállapítható, hogy az amerikai évszázad nem ért véget, ha azon azoknak az amerikai katonai, gazdasági és puha hatalmi forrásoknak egyedülálló dominanciáját értjük, amelyek az Egyesült Államokat központivá tették a globális erőegyensúlyban, valamint a globális közjavak biztosításában. Ellentétben azokkal, akik azt jövendölték, hogy ez a kínai évszázad, még nem léptünk be az Amerika utáni világba. Az amerikai évszázad folytatódása azonban nem olyan lesz, mint amit a 20. században megtapasztaltunk. Az amerikai részarány a világ gazdaságból alacsonyabb lesz, mint amilyen a múlt század derekán volt, és a más államok felemelkedése jelentette komplexitás, továbbá a nem állami szereplők nagyobb szerepe mindenkinek megnehezíti a dolgát, ha befolyást szeretne gyakorolni, és cselekvőként akar fellépni. Az elemzőknek fel kellene adniuk az egy- és a többpólusú világról szóló kliséiket – egyazon időben különböző kérdésekben mindkettővel együtt kell élniük. Továbbá nem kellene többet aggodalmasan beszélniük a hanyatlás gyengén meghatározott koncepcióiról, amelyek számos különböző viselkedésmódot kevernek össze, és így téves politikai következtetésekhez vezetnek.

A vezetés nem egyenlő a dominanciával. Amerikának meg kell hallgatnia másokat is, hogy aztán rávehesse őket a Hillary

Clinton által többpartneri világnak nevezett szövetséghez való csatlakozásra. Nem szabad elfelejteni azt, hogy a vezetésnek és a befolyásnak mindig is különböző fokozatai léteztek az amerikai évszázad alatt. Az Egyesült Államok soha nem rendelkezett totális hatalommal. Ahogy az 1. fejezetben láttuk, még nyomasztóan sok erőforrás birtokában sem mindig sikerült elérnie, amit akart. Azoknak pedig, akik azzal érvelnek, hogy napjaink entrópiikus világának összetettsége és zűrzavarossága sokkal rosszabb, mint amilyen egykoron volt, emlékeztükbe kellene idézniük 1956-ot, amikor az Egyesült Államok képtelen volt megakadályozni a magyar forradalom szovjetek általi eltiprását, a francia vereséget Vietnámban, vagy a szövetségescsirk, Nagy-Britannia, Franciaország és Izrael által végrehajtott szuezi támadást. A múltat nem lenne szabad rózsaszín szemüvegen keresztül nézni. Egy komikustól vett idézettel: „a hegemonia már nem az, ami egykor volt, de akkor sem volt az.”

Az Egyesült Államoknak, ha fent kívánja tartani a pozícióját, most némileg kevésbé döntő túlsúllyal és egy sokkal komplexebb világban kell bölcs stratégiai döntéseket hoznia – otthon és külföldön egyaránt. Az amerikai évszázad még a legrosszabb esetben is valószínűleg több évtizeden át folytatódik, ám nagyon eltér majd a Henry Luce által megfogalmazott koncepciótól.

JEGYZETEK

- 1 Lester Thurow, *The Zero Sum Solution* (New York: Simon & Schuster, 1985), 67. o.
- 2 Kenneth Waltzot idézi Nuno P. Montciro, *Theory of Unipolar Politics* (New York: Cambridge University Press, 2014), 29. o.
- 3 Herbert Block, *The Planetary Product in 1980* (Washington, DC: Department of State, 1981), 74. o.; Simon Kuznets, *Economic Growth and Structure* (New York: W. W. Norton, 1965), 144. o.
- 4 Chris Giles, „China to overtake US as top economic power this year”, *Financial Times*, 2014. április 30.
- 5 Az „erőegyensúly” mind az államok közötti – katonai, gazdasági és puha – erőforrások elosztására, mind az államok politikájára vonatkozik, amellyel megpróbálják megakadályozni azt, hogy bármely ország olyan erős legyen, hogy fenyegetést jelentsen a többiekre nézve.
- 6 Michael Lind, „The American Century is over: How our country went down in a blaze of shame”, *Salon*, 2014. július 12.
- 7 Alan Brinkley, *The Publisher: Henry Luce and His American Century* (New York: Knopf, 2010), 266–273. o.
- 8 Charles Kupchan, *No-One's World: The West, the Rising Rest, and the Coming Global Turn* (New York: Oxford University Press, 2012), 84. o.

- 9 Lásd Paul Kennedy, *The Rise and Fall of the Great Powers: Economic Change and Military Conflict Among the Great Powers from 1500 to 2000* (New York: Random House, 1987), 154. és 203. o. Lásd még Bruce Russett, „The mysterious case of vanishing hegemony”, *International Organization* 39, 1985. tavasz, 212. o.
- 10 Corelli Barnett, *The Collapse of British Power* (Atlantic Heights, NJ: Humanities Press International, 1986), 72. o.
- 11 Richard Ned Lebow és Benjamin Valentino, „Lost in transition: A critical analysis of power transition theory”, *International Relations* 23/2, 2009, 389. o.
- 12 G. John Ikenberry, *Liberal Order and Imperial Ambition* (Cambridge: Polity, 2006), 14. o.
- 13 Robert O. Keohane, *After Hegemony: Cooperation and Discord in the World Political Economy* (Princeton: Princeton University Press, 1984).
- 14 Amitav Acharya, *The End of American World Order* (Cambridge: Polity, 2014).
- 15 Henry Kissinger, *World Order* (New York, Penguin, 2014), 2. o.
- 16 Acharya, *The End of American World Order*, 11. o.
- 17 Noam Chomsky, „Losing the world: American decline in perspective, part 1”, *Guardian*, 2012. február 14.
- 18 George Modelski, *Long Cycles in World Politics* (Seattle: University of Washington Press, 1987).
- 19 Immanuel Wallerstein, *The Politics of the World Economy* (New York: Cambridge University Press, 1984), 41. o.
- 20 Charles Dickenst idézi David Whitman, *The Optimism Gap: The I'm OK – They're Not Syndrome and the Myth of American Decline* (New York: Walker, 1998), 85. o.
- 21 Samuel P. Huntington, „The US – Decline or Renewal?” *Foreign Affairs* 67, 1988. tél/9, 95. o.

- 22 *America's Place in the World 2013* (Washington, DC: Pew Research Center, 2013), 4. és 10. o.
- 23 James Fallows, „How America can rise again”, *The Atlantic*, 2010. január/február.
- 24 Nicolas Serge, *Creative Industries and Culture-Based Economy – Creative Industries and Cultural Diplomacy* (Berlin: Institute for Cultural Diplomacy, 2013).
- 25 *From International Blockbusters to National Hits: Analysis of the 2010 UIS Survey on Feature Film Statistics* (Montreal: UNESCO Institute for Statistics, 2012), 5–8. o.
- 26 Mihail Gorbacsovnak a szovjet frók előtt mondott beszédét idézi: „Gorbachev on the future: »We will not give in«”, *New York Times*, 1986. december 22.
- 27 Clifford J. Levy, „Russian president calls for nation to modernize”, *New York Times*, 2009. november 13.
- 28 „The engineering gap”, *The Economist*, 2010. január 30., 76. o.
- 29 McKinsey Global Institute, *Connecting Brazil to the World: A Path to Inclusive Growth* (McKinsey & Company, 2014. május), 3. o.
- 30 „Getting it together at last: A special report on business and finance in Brazil”, *The Economist*, 2009. november 14., 5. és 18. o.
- 31 Robert Fogel, „\$123,000,000,000,000”, *Foreign Policy*, 2010. január 4., 70. o.
- 32 Gideon Rachman, „Think Again: American Decline”, *Foreign Policy*, 2011. január 2.
- 33 Niall Fergusont idézi Jonathan Fenby, *Will China Dominate the 21st Century?* (Cambridge: Polity, 2014), 13. o. Lásd még Martin Jacques, *When China Rules the World* (New York: Penguin, 2009).
- 34 „American Opinion”, *Wall Street Journal*, 1999. szeptember 16., A9. o.

- 35 Lásd Joseph Nye, „As China rises, must others bow?“, *The Economist*, 1998. június 27., 23. o.
- 36 John Mershmeier, *The Tragedy of Great Power Politics* (New York: W. W. Norton, 2001), 4. o.
- 37 Ingrid d’Hooghe, *The Limits of China’s Soft Power in Europe: Beijing’s Public Diplomacy Puzzle* (The Hague: Netherlands Institute of International Relations, 2010).
- 38 Lásd Thuküdidész: *A peloponnészoszi háború*, Osiris, 2006.
- 39 Fenby, *Will China Dominate the 21st Century?*, 26. o.
- 40 „Living up to the title“, *Beijing Review*, 2014. május 22., 2. o.; Daniel Gross, „Yes we can still market: Why US brands remain the world’s most valuable“, *The Daily Beast*, 2014. június 1.
- 41 Alexandra Raphael, „American economic power in decline? Rethinking the data in the context of globalization“, *Journalist’s Resource*, 2014. február 11.
- 42 Neil Irwin, „This one number explains how China is taking over the world“, *Washington Post.com*, 2013. december 3.; „The once and future currency“, *The Economist*, 2014. március 14., 80. o.
- 43 *South Reviews* szerkesztőségi cikke, utánközlés: *Beijing Review*, 2014. március 27., 10. o.
- 44 Tosija Cugami, „The future growth of China and security in East Asia“, előadás az Amerikai–Japán Szövetség SPF-CSIS Joint Commission konferenciáján, 2013. június 24.
- 45 Sam Roberts, „In 2025, India to pass China in population, US estimates“, *New York Times*, 2009. december 16.
- 46 Richard McGregor, *The Party: The Secret World of China’s Communist Rulers* (New York: Harper Collins, 2010), 30. o.
- 47 James Steinberg és Michael O’Hanlon, *Strategic Reassurance and Resolve: US–China Relations in the Twenty-First Century* (Princeton: Princeton University Press, 2014), 93. és 184. o.

- 48 Evan Braden Montgomery, „Contested primacy in the Western Pacific”, *International Security* 38, 2014. tavasz, 115–149. o.
- 49 „Sun Tzu and the art of soft power”, *The Economist*, 2011. december 17.
- 50 Jacques, *When China Rules the World*, 12. o.
- 51 David C. Kang, „Hierarchy in Asian international relations: 1300–1900”, *Asian Security*, 1/1, 2005, 53–79. o. Lásd még Stefan Halper, *The Beijing Consensus: How China's Authoritarian Model Will Dominate the Twenty-First Century* (New York: Basic Books, 2010).
- 52 John Ikenberry, „The rise of China and the future of the West”, *Foreign Affairs*, 87/1, 2008. január/február, 23–38. o.
- 53 Robert Kagan, „What China knows that we don't: The case for a new strategy of containment”, *The Weekly Standard*, 1997. január 20. Robert Kaplan, *Asia's Cauldron: The South China Sea and the End of a Stable Pacific* (New York: Random House, 2014).
- 54 Steinberg és O'Hanlon, *Strategic Reassurance and Resolve*, 20. o.
- 55 Részletes elemzésre lásd Bill Emmott, *Rivals: How the Power Struggle Between China, India and Japan Will Shape Our Next Decade* (New York: Harcourt, 2008).
- 56 Jan Hszüe-tung, „How China can defeat America”, *New York Times*, 2011. november 21.
- 57 Fareed Zakaria, „Obama needs to lead with feeling”, *Washington Post*, 2014. május 8.
- 58 Carla Norloff és Simon Reich, „What would Kindleberger say: The US and China as world economic leaders and stabilizers”, kéziratos tanulmány, 2014.
- 59 Cullen Murphy, *Are We Rome? The Fall of an Empire and the Fate of America* (New York: Mariner Books, 2007).
- 60 Paul Kennedy, *The Rise and Fall of the Great Powers: Economic*

Change and Military Conflict Among the Great Powers from 1500 to 2000 (New York: Random House, 1987).

- 61 Természetesen számos más oka is volt ennek az összetett jelenségnek. Lásd Ramsay MacMullen, *Corruption and the Decline of Rome* (New Haven: Yale University Press, 1988).
- 62 Lásd Nicholas Kristof, „We’re not no. 1! We’re not no. 1!”, *New York Times*, 2014. április 3.
- 63 „The jobs machine”, *The Economist*, 2013. április 13.
- 64 Klaus Schwab és Xavier Sala-i-Martin, *The Global Competitiveness Report 2013–14* (Davos: World Economic Forum, 2013). Niall Ferguson, „How America lost its way”, *Wall Street Journal*, 2013. június 7.
- 65 *Technically Recoverable Shale Oil and Shale Gas Resources: An Assessment of 137 Shale Formations in 41 Countries Outside the United States* (Washington, DC: US Energy Information Agency, 2013), 3. o.
- 66 *2014 Global R&D Funding Forecast* (Columbus: Batelle Memorial Institute, 2014).
- 67 *US Patent Statistics Chart, Calendar Years 1963–2013* (Washington, DC: The United States Patent and Trademark Office).
- 68 Az amerikai megtakarításokat illetően egy optimistább véleményhez lásd Richard N. Cooper, „Global imbalances: Globalization, demography, and sustainability”, *Journal of Economic Perspectives* 22, 2008. nyár, 95. o.
- 69 Niall Ferguson, „An empire at risk”, *Newsweek*, 2009. december 7., 28. o.; és „A Greek crisis is coming to America”, *Financial Times*, 2010. február 11. Lásd még Francis Warnock, „How dangerous is US government debt? The risk of a sudden spike in US interest rates”, *Council on Foreign Relations Report*, 2010. június; elérhető: http://www.cfr.org/publication/22408/how_dangerous_is_us_government_debt.html.

- 70 Institute of Higher Education of Shanghai Jiao Tong University, „Academic ranking of the world universities – 2009”, elérhető: <https://www.aerwu.org/ARWU2009.jsp>.
- 71 „Are higher and lower performing students making gains?” *The Nation's Report Card* (Washington, DC: National Center for Education Statistics, US Department of Education, 2013); elérhető: https://www.nationsreportcard.gov/reading_math_2013/#/gains-percentiles.
- 72 Viktória Kis és Simon Field, *Time for the US to Reskill? What the Survey of Adult Skills Says* (Washington, DC: Organization for Economic Cooperation and Development, 2013), 12. o.
- 73 Sam Dillon, „Many nations passing US in education, expert says”, *New York Times*, 2010. március 10.
- 74 „Gini in the bottle”, *The Economist*, 2013. november 26.
- 75 Eduardo Porter, „A relentless widening of disparity in wealth”, *New York Times*, 2014. március 12.; „Class in America: Mobility measured”, *The Economist*, 2014. február 1.; Lawrence Summers, „US inequality goes beyond dollars and cents”, *Washington Post*, 2014. június 8.
- 76 Francis Fukuyama, „American power is waning because Washington won't stop quarreling”, *The New Republic*, 2014. március 10.
- 77 Sarah Binder, „Polarized we govern?”, Washington DC, Brookings Center for Effective Public Management, 2014. május, 18. o.
- 78 Pew Research Center for the People and the Press, „Political polarization in the American Public”, 2014. június 12.
- 79 Henry Kissinger, „America at the apex”, *The National Interest*, 2001. nyár, 15. o.
- 80 Hart-Deeter Poll for the Council of Excellence in Government, megjelent a *Washington Post*-ban, 1997. március 24-én. Lásd még Seymour Martin Lipset és William Schneider, *The Confidence*

- Gap* (Baltimore: Johns Hopkins University Press, 1987) és Jeffrey Jones, „Trust in Government Remains Low”, *Gallup*, 2008. szeptember 18.
- 81 Harris Poll, 1966–2011, „Confidence in Congress and Supreme Court drops to lowest level in many years”, 2011. május 18.
- 82 Joseph S. Nye, Philip Zelikow és David King, szerk., *Why People Don't Trust Government* (Cambridge, MA: Harvard University Press, 1996).
- 83 Department of the Treasury, *Update on Reducing the Federal Tax Gap and Improving Voluntary Compliance* (Washington, DC: 2009. július 8.). „Employment tax evasion”, *Criminal Investigation Management Information System* (Washington, DC: Internal Revenue Service, 2013. október).
- 84 The World Bank, *Governance Matters 2009; Worldwide Governance Indicators, 1996–2008* (Washington, DC: The World Bank, 2009).
- 85 Steven Holmes, „Defying forecasts, census response ends declining trend”, *New York Times*, 2000. szeptember 20.; Sam Roberts, „1 in 3 Americans failed to return census forms”, *New York Times*, 2010. április 17.
- 86 Robert Putnam, *Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community* (New York: Simon & Schuster, 2000); lásd még *Better Together: Restoring the American Community* (New York: Simon & Schuster, 2003).
- 87 „What's wrong in Washington”, *The Economist*, 2010. február 29., 11. o.
- 88 David Frum, „Crashing the party”, *Foreign Affairs*, 93/5, 2014. szeptember/október, 46. o.
- 89 Egy részletesebb leíráshoz lásd Joseph Nye, *The Future of Power* (New York: Public Affairs, 2011).
- 90 Niall Ferguson, „Networks and hierarchies”, *The American Interest*, 2014. június.

- 91 Anne-Marie Slaughter, „America’s Edge”, *Foreign Affairs*, 2009. január/február.
- 92 Randall Schweller, „Emerging powers in an age of disorder”, *Global Governance* 17, 2011, 286. o. Lásd még Charles Kupchan, *No-One’s World: The West, the Rising Rest, and the Coming Global Turn* (New York: Oxford University Press, 2012).
- 93 Office of the Director of National Intelligence, *Global Trends 2030: Alternative Worlds* (Washington, DC, 2012).
- 94 Robert Kagan, *The World America Made* (New York: Knopf, 2012), 105. o.
- 95 International Monetary Fund, *World Economic Outlook Database, April 2012* (Washington, DC: IMF, 2013).
- 96 Jim O’Neill és Alessio Terzi, „Changing trade patterns, unchanging European and global governance”, Brüsszel, Bruegel Working Paper, 2014. február, 3. o.
- 97 Lásd Peter Zeihan, *The Accidental Superpower: The Next Generation of American Pre-Eminence and the Coming Global Disorder* (New York: Hachette, 2014).
- 98 Jonathan Kirshner, *American Power After the Financial Crisis* (Ithaca: Cornell University Press, 2014), 143. o.
- 99 Michael Mandelbaum, *The Case for Goliath* (New York: Public Affairs, 2005), 226. o.
- 100 Robert O. Keohane és Joseph S. Nye, „Between centralization and fragmentation: The club model of multilateral cooperation and problems of democratic legitimacy”, John F. Kennedy School of Government, Harvard University, Faculty Research Working Paper Series, RWP01-004 (2001. február).
- 101 Lásd J. S. Nye, „Maintaining the non-proliferation regime”, *International Organization*, 1981. tél, 15–38. o.
- 102 „Market value of the largest internet companies worldwide as of May 2013”, *Statista*; elérhető: <http://www.statista.com/>

- statistics/277483/market-value-of-the-largest-internet-companies-worldwide/. Megjegyzés: A Yahoo-t és a Yahoo-Japant egy entitásként kezelték a vállalati rangsor felállításakor.
- 103 Jonathan Zittrain, „No Barack Obama isn’t handing control of the internet over to China”, *The New Republic* 224, 2014. március 24.
- 104 Richard J. Danzig, *Surviving on a Diet of Poisoned Fruit: Reducing the National Security Risks of America’s Cyber Dependencies* (Washington, DC: Center for New American Security, 2014), 25. o.
- 105 Moises Naim, *The End of Power* (New York: Basic Books, 2013), 52. o.
- 106 Idézi Nathan Gardels, „Governance after the end of power”, *New Perspectives Quarterly*, 2013. nyár, 4. o.
- 107 David Brooks, „The leaderless doctrine”, *New York Times*, 2014. március 14.
- 108 George Friedman, *The Next 100 Years: A Forecast for the 21st Century* (New York: Doubleday, 2009), 18. o.
- 109 Lawrence Freedman, „A subversive on a hill”, *The National Interest*, 2009. május/június, 39. o.
- 110 Stephen Sestanovich, *Maximalist* (New York, Knopf, 2014).
- 111 David Ignatius, „Claims of US weakness and retreat of US power are unfounded”, *Washington Post*, 2014. június 4.
- 112 Mackubin Thomas Owens, „Obama chooses national decline”, *National Review Online*, 2014. február 26.; William Kristol, „Superpower once lived here”, *Weekly Standard*, 2014. április 7., 7. o.
- 113 Fareed Zakaria, „The perils of leaning forward”, *The Washington Post*, 2014. június 5.
- 114 Robert Zoellick, „A presidency of missed opportunities”, *Wall Street Journal*, 2014. augusztus 10.

SZAKIRODALOM

Bőséges szakirodalom áll azoknak a rendelkezésére, akik ezekről a kérdésekről többet szeretnének tudni. Az 1. fejezetet illetően a *Presidential Leadership and the Creation of the American Era* című könyvem (Princeton: Princeton University Press, 2013) tárgyalja a múlt évszázad legjelentősebb vezetőinek döntéseit. A Thomas G. Paterson és mások jegyezte *American Foreign Relations* (Stamford, CT: Cengage Learning, 2014) második kötete a kor alapvető történeti feldolgozása. Walter Russell Mead érdekes értelmezést kínál a *Special Providence: American Foreign Policy and How It Changed the World* című kötetben (New York: Knopf, 2001). Egy klasszikus radikális nézetre lásd William A. Williams *The Tragedy of American Diplomacy* című könyvét (New York: Norton, 1972). Ernest May *American Imperialism* (New York: Athencum, 1968) kötete csodálatos képet fest az Egyesült Államokról a 20. század fordulóján létezett rövid formális imperializmus alatt, és *The World War and American Isolation, 1914–1917* című munkája (Chicago: Quadrangle, 1959) kitűnő összefoglalója annak, hogy az Egyesült Államok miért lépett hadba. Robert Dallek *Franklin D. Roosevelt and American Foreign Policy, 1932–1945* című könyve (Oxford: Oxford University Press, 1995) Amerika II. világháborúba való belépéséről szól, míg

a háború utáni korszakot nagyszerűen írja le Walter Isaacson és Evan Thomas *The Wise Men: Six Friends and the World They Made* (New York: Simon & Schuster, 1986) tanulmánya. Ami a kialakult háború utáni amerikai rend természetét illeti, lásd G. John Ikenberry *Liberal Leviathan: The Origins, Crisis and Transformation of the American World Order* (Princeton: Princeton University Press, 2011). Egy szkeptikus válaszra lásd Amitav Acharya *The End of American World Order* című dolgozatát (Cambridge: Polity, 2014).

Ami a 2. fejezetet és a hegemonia és hanyatlás elméleteit illeti, a klasszikussá vált mű: Paul Kennedy *The Rise and Fall of the Great Powers: Economic Change and Military Conflict Among the Great Powers* összefoglalója (New York: Random House, 1987). Robert Gilpin *War and Change in World Politics* című kötete (Cambridge: Cambridge University Press, 1981) a hegemonia klasszikus realista értelmezését adja, míg Robert O. Kcohane egy liberális institucionalista alternatívát kínál az *After Hegemony: Cooperation and Discord in the World Political Economy*-ban (Princeton: Princeton University Press, 1984). Ami az évszázados ciklusokat illeti, a főáramhoz tartozó művek közül lásd George Modelski *Long Cycles in World Politics* (Seattle: University of Washington Press, 1987), egy neomarxista értelmezéshez pedig Immanuel Wallerstein *The Politics of the World Economy* (New York: Cambridge University Press, 1984) című könyvét. Ami a brit hegemonia hanyatlását illeti, Correlli Barnett *The Collapse of British Power*-je (Atlantic Highlands, NJ: Humanities Press International, 1986) a hasznos kötet.

A 3. fejezetben felsorolt lehetséges kihívók mindegyikéről bőszes irodalom áll rendelkezésre. Egy Európát illető korábbi optimista előrejelzésre lásd Mark Leonard *Why Europe Will*

Run the 21st Century (London: Fourth Estate, 2005), míg egy sokkal pesszimistább mai munkára lásd Jan Zielonka *Is the EU Doomed?* (Cambridge: Polity, 2014). Japánra vonatkozóan egy korai optimista leírás Ezra Vogel *Japan as Number One: Lessons for America*-ja (Cambridge, MA: Harvard University Press, 1979), míg egy mai munka Sheila Smith *Japan's New Politics and the US: Japan Alliance* kötete (New York: Council on Foreign Relations, 2014). Oroszországra lásd Anders Åslund, Sergei Guriev és Andrew Kuchins *Russia After the Global Economic Crisis* (Washington, DC: Peterson Institute, 2010), míg Angela E. Stent illúziómentes könyve a *The Limits of Partnership: US-Russian Relations in the Twenty-First Century* (Princeton: Princeton University Press, 2014). Indiára lásd Vijay Joshi „Economic resurgence, lopsided reform, and jobless growth” című tanulmányát az alábbi kötetben: Anthony Heath és Roger Jeffrey, szerk., *Diversity and Change in Modern India: Economic, Social and Political Approaches* (Oxford: Oxford University Press, 2010). Brazíliát illetően Fernando Henrique Cardoso volt elnök egy rendkívül olvasmányos beszámolót ad a visszaemlékezéseiben az ország utóbbi időben történt ismételt felemelkedéséről: *The Accidental President of Brazil: A Memoir* (New York: Public Affairs, 2006). Egy sokkal átfogóbb történetet ad Thomas Skidmore *Brazil: Five Centuries of Change* című művében (Oxford: Oxford University Press, 1999). A Japán, India és Kína közötti kapcsolatot jól leírja Bill Emmott *Rivals: How the Power Struggle Between China, India and Japan Will Shape Our Next Decade* kötete (New York: Harcourt, 2008).

A 4. fejezetben tárgyalt Kínáról Martin Jacques ad egy némileg szenzációhajhász beszámolót a *When China Rules the World: The End of the Western World and the Birth of a New*

Global Order című kötetben (New York: Penguin, 2009), amelyet Jonathan Fenby ellensúlyoz egy sokkal realisztikusabb elemzéssel: *Will China Dominate the 21st Century* (Cambridge: Polity, 2014). A kínai hatalom különböző dimenzióiról kiegyensúlyozott beszámoló: David Shambaugh *China Goes Global: The Partial Power* (Oxford: Oxford University Press, 2013). A modern Kína és a világ kapcsolatának jobb megértéséhez lásd Odd Arne Westad *Restless Empire: China and the World Since 1750* (New York: Basic Books, 2012). James Steinberg és Michael O'Hanlon meggyőzően elemzi Kína és az Egyesült Államok jelenlegi viszonyát a *Strategic Reassurance and Resolve: US-China Relations in the Twenty-First Century*-ben (Princeton: Princeton University Press, 2014). Robert D. Kaplan a Kínát is érintő veszélyes tengeri ügyekről ír az *Asia's Cauldron: The South China Sea and the End of a Stable Pacific*-ben (New York: Random House, 2014).

Az amerikai hanyatlás, amelyről az 5. fejezetben esik szó, jelentős mennyiségű, de időnként megkérdőjelezhető minőségű irodalmat eredményezett. Paul Kennedy (már említett) *Rise and Fall of the Great Powers* című könyve jól reprezentálta a hanyatláselméletet 1987-ben, melyre én válaszoltam a *Bound to Lead: The Changing Nature of American Power*-rel (New York: Basic Books, 1990). Újabban a hanyatláselméletet támasztotta alá Gideon Rachman a „Think again: American decline” című esszéjében (*Foreign Policy*, 2011. január); Charles Kupchan a „The decline of the West: Why America must prepare for the end of dominance”-ben (*The Atlantic*, 2012. március) és Edward Luce a *Time to Start Thinking: America in the Age of Descent*-ben (Bedford Park, IL: Atlantic Press, 2012). Optimista véleményt nyilvánít: George Friedman, *The Next 100 Years: A Forecast for the 21st Century* (New York: Doubleday,

2009); Josef Joffe, *The Myth of America's Decline* (New York: Norton, 2014); Robert Kagan, *The World America Made* (New York: Knopf, 2012); és Bruce Jones, *Still Ours to Lead* (Washington, DC: Brookings, 2014). Stephen G. Brooks és William Wohlforth szerint az unipolaritás marad: *World Out of Balance: International Relations and the Challenge of American Primacy* (Princeton: Princeton University Press, 2009). Nuno Monteiro az elméletről ír: *The Theory of Unilateral Politics* (New York: Cambridge University Press, 2014).

Ami a 6. fejezetet illeti, a hatalom, különösen a kiberhatalom felaprózódásáról írok a *The Future of Power* című könyvemben (New York: Public Affairs, 2011). Moises Naim hasonlóképpen érvel a *The End of Power*-ben (New York: Basic Books, 2013). Charles Kupchan egy szélsőségesebb álláspontot foglal el a *No-One's World: The West, the Rising Rest, and the Coming Global Turn*-ben (New York: Oxford University Press, 2012). Ian Bremmer pedig *Every Nation for Itself: Winners and Losers in a G-Zero World* címmel ír a témáról (New York: Penguin, 2012). Anne-Marie Slaughter a hálózatok egyre növekvő fontosságáról ír az *A New World Order*-ben (Princeton: Princeton University Press, 2004), Fareed Zakaria pedig figyelmeztetett a világ „többi” részének felemelkedésére a *The Post-American World*-ben (New York: Norton, 2008). Arra, hogy a világ hogyan fog kinézni 2030-ban, lásd az Office of the Director of National Intelligence előrejelzését: *Global Trends 2030: Alternative Worlds* (Washington, DC, 2012).

Végül a következőkben megemlíttet témák közül néhányat illetően könyvek garmadája áll rendelkezésre az amerikai külpolitikáról, s közülük több tanácsokat is ad a jövőre nézve. Michael Mandelbaum a *The Case for Goliath*-ról ír (New York: Public Affairs, 2005), míg Andrew Bacevich szkeptikusan

gondolkodik az amerikai politikáról a *The Limits of Power: The End of American Exceptionalism*ben (New York: Henry Holt, 2009) című munkájában. Richard Haass sokatmondó címmel írt könyvet: *Foreign Policy Begins at Home: The Case for Putting America's House in Order* (New York: Basic Books, 2013), míg Stephen Sestanovich szerint az amerikai politika oszcillál a maximalizmus és visszavonulás korszakai között; lásd *Maximalist* (New York: Knopf, 2014).